

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΤΡΑΠΕΖΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ»

**Θέμα Εργασίας: Ο Νότιος Διάδρομος και η πολιτική
ενεργειακής διαφοροποίησης της Ε.Ε. Προκλήσεις και
Προοπτικές.**

Του ΔΗΜΗΤΡΗ ΤΣΙΑΤΣΙΟΥ ΤΟΥ ΣΤΕΡΓΙΟΥ

A.M(M011620044)

Επιβλέπων : ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΣΤΕΡΓΙΟΥ

ΑΝΔΡΕΑΣ

ΒΟΛΟΣ 2023

Υπεύθυνη δήλωση

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στη διπλωματική εργασία. Επίσης, έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Εφαρμοσμένη Οικονομική του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Βόλος, Ιανουάριος 2023

Συντομογραφίες

TAP- Trans Adriatic Pipeline

TANAP -Trans Anatolian Pipeline

SCPX- South Caucasus Pipeline Expansion -

INOGATE -Interstate Oil & Gas Transport to Europe

ITG-Interconnection Turkey–Greece

ΔΕΣΦΑ-Διαχειριστή Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου

ΕΜΣΦΑ -Ελληνικό Εθνικό Σύστημα Μεταφοράς Φυσικού Αερίου

ΥΦΑ- Υγροποιημένο Φυσικό Αέριο

SEEP -South-East Europe Gas Pipeline ()

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΟΚ :Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

ΕΚΑΧ: Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα

ΕΥΡΑΤΟΜ/ ΕΚΑΕ :Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας

ΟΟΣΑ :Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΔΟΕ: Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας

ΟΠΕΚ -OPEC: Organization of the Petroleum Exporting Countries

LNG: Liquefied Natural Gas

LNG: Liquefied Natural Gas

ISIS: Ισλαμικό κράτος

ΗΠΑ - Ηνωμένων Πολιτειών

ACER: Agency for Cooperation of Energy Regulators

Bcm: Billion cubic meters

ΑΠΕ: Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας

ΣΛΕΕ

IEA: International Energy Agency

Mtoe: Million Tons of Oil Equivalent

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	8
Summary	9
Εισαγωγή.....	10
1.Κεφάλαιο 1ο: Νότιος ενεργειακός διάδρομος.	12
1.1.Γενικά	12
1.2.Σύλληψη Σχεδίου- μικρή αναδρομή	13
1.2.1.Αρχικοί Σχεδιασμοί.....	13
1.2.2. Οι αγωγοί TAP, TANAP και South Stream	14
1.3.Τα σχέδια υποδομών του νότιου διαδρόμου φυσικού αερίου, ανάλυση αγωγών φυσικού αερίου.....	15
1.3.1.Διασυνδεδετικός αγωγός Τουρκίας-Ελλάδας/ Interconnection Turkey– Greece (ITG)	17
1.3.2. Οι αγωγοί ΦΑ Nabucco & Nabucco West	19
1.3.3.Ο αγωγός ΦΑ Νοτιοανατολικής Ευρώπης/ South-East Europe Gas Pipeline (SEEP).....	22
1.3.4.Ο Διαδριατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου/Trans - Adriatic Pipeline (TAP)	23
1.3.5.Ο αγωγός ΦΑ Trans-Anatolian Pipeline/ TANAP.....	25
1.4.Ο ρόλος της Τουρκίας στην υλοποίηση του νότιου διαδρόμου φυσικού αερίου	26
1.4.1.Η Τουρκία ως κράτος διαμετακόμισης	27

1.4.2.Γεωπολιτικές δυσχέρειες	29
1.4.3.Τουρκία και South Stream.....	30
1.5.Ο αντίκτυπος της επιλογής του αγωγού TAP για το νότιο διάδρομο φυσικού αερίου	31
1.5.1.Πλεονεκτήματα -μειονεκτήματα αγωγών	31
1.5.2.Επίδραση της ισχύος της ΕΕ.....	32
1.5.3.Επιρροή Τουρκίας-Αζερμπαϊτζάν	33
2.Κεφάλαιο 2 ^ο : Η ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική.....	35
2.1.Γενικά	35
2.2.Η Στρατηγική έναντι της Ρωσίας.....	36
2.2.1.Ενέργειες της ΕΕ-δυσχέρειες	38
2.3.Ιδρυτικές συνθήκες (από την ΕΟΚ στην ΕΕ) και ενέργεια.....	39
2.3.1.Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα.....	40
2.3.2.Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας.....	41
2.4.Η διεθνοποίηση των ενεργειακών αναγκών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ...	42
2.4.1.Διεθνοποίηση της αγοράς.....	43
2.4.2.Εμφάνιση ενεργειακών κρίσεων	43
2.4.3.Απάντηση στις κρίσεις-ΔΟΕ	44
2.4.4.Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας.....	46
2.5.Συνθήκη του Μάαστριχτ και συνθήκη του Άμστερνταμ	47
2.5.1.Κοινή αγορά-διευρωπαϊκά δίκτυα.....	49
2.6.Συνθήκη για τη θέσπιση συντάγματος της Ευρώπης	50
2.6.1.Πρόνοιες για την ενέργεια.....	50
2.6.2.Αδυναμία επικύρωσης του Ευρωπαϊκού Συντάγματος	51
2.7.Το κεφάλαιο ενέργεια στη συνθήκη της Λισαβόνας 2007.....	52
2.7.1.Ρυθμίσεις για την ενέργεια.....	53
2.8.Η σύγχρονη ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική και η ρωσική εξάρτηση.....	54
2.8.1.Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ένωση.....	54

2.8.2.Διλήματα της ΕΕ	55
3.Κεφάλαιο 3 ^ο : Διαφοροποίηση πηγών και οδών ανεφοδιασμού. 3.1.Οι προκλήσεις του νότιου διαδρόμου φυσικού αερίου.....	58
3.2.Ο ρόλος της Ρωσίας και ο αγωγός φυσικού αερίου South Stream.....	60
3.2.1.Εναντίωση της ΕΕ στον South Stream	61
3.3.Διαφοροποίηση του ενεργειακού εφοδιασμού	62
3.4.Διαθεσιμότητα και διαφοροποίηση πηγών ανεφοδιασμού εκτός Κασπίας.....	63
3.4.1.Ιράκ-Ιρακινό Κουρδιστάν	64
3.4.2.Ιράν.....	65
3.4.3.Υγροποιημένο Φυσικό Αέριο-Σχιστολιθικό Φυσικό Αέριο	67
3.4.4.Κοιτάσματα της λεκάνης της Λεβαντίνης.....	68
3.4.5.Παράγοντες που εμφανίζουν δυσχέρειες.....	68
3.5.Η διαφοροποίηση των προμηθευτριών χωρών και πηγών.....	69
3.6.Ο ρόλος των αγωγών στην ενεργειακή ανεξάρτηση.....	70
4.Κεφάλαιο 4 ^ο :Προκλήσεις που αναδύονται στο ενεργειακό πεδίο για την Ευρωπαϊκή Ένωση.....	71
4.1.Στόχοι και στρατηγική της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ.....	71
4.2.Ενεργειακή εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης	73
4.3.Η έννοια της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού	74
4.4.Ανάγκη για την εξασφάλιση της ενεργειακής ασφαλείας.....	75
4.4.1.Πολυπαραγοντικό θέμα η ενεργειακή ασφάλεια	75
4.4.2.Παράγοντες που επηρεάζουν την ενεργειακή ασφάλεια	76
4.5. Προκλήσεις που αναδύθηκαν το 2022	78
4.6. Νότιος Διάδρομος φυσικού αερίου-προκλήσεις.....	80
4.6.1. Αίγυπτος, Ισραήλ, Κύπρος.....	82
4.6.2.Διασύνδεση Κασπίας και Ανατολικής Μεσογείου με την Ευρώπη	83
5.Κεφάλαιο 5 ^ο : Προοπτικές για την ενεργειακή διαφοροποίηση και την ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ	85

5.1.Ενεργειακή ασφάλεια.....	86
5.1.1.Ορισμός.....	86
5.1.2.Εννοιολόγηση της ενεργειακής ασφάλειας.....	86
5.1.3.Εννοιολόγηση από την σκοπιά των κρατών-μελών της ΕΕ.....	86
5.1.4.Στόχοι της ΕΕ.....	89
5.2.Η γεωπολιτική επίδραση της ενέργειας.....	90
5.2.1.Ορισμός.....	90
5.2.2.Αναδυόμενα προβλήματα.....	91
5.2.3.Αύξηση της ζήτησης-πρόβλημα κατανομής.....	91
5.2.4.Επιρροή στις διεθνείς σχέσεις.....	93
5.3.Η Ρωσία ως παράγοντας απειλής για την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	94
5.3.1.Σχέσεις Ευρώπης-Ρωσίας.....	94
5.3.2.Η κυριαρχία της Gazprom,.....	95
5.3.3.Επέκταση της ΕΕ Ανατολικά.....	97
5.4.Η ενεργειακή εξάρτηση των σύγχρονων κρατών, η ασφάλεια εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	97
5.4.1.Ανισομέρεια εντοπισμένων ενεργειακών πόρων.....	97
5.4.2.Αναδυόμενοι κίνδυνοι για τον εφοδιασμό.....	98
5.4.3.Η ασφάλεια εφοδιασμού της ευρωπαϊκής ένωσης.....	99
5.4.4.Δυσκολίες στη λήψη αποφάσεων στην ΕΕ-Γραφειοκρατία.....	99
5.5.Διαφοροποίηση πηγών και χωρών στην ενέργεια-Αναζήτηση νέων αγορών για την ΕΕ.....	100
5.6.Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως Ομοσπονδία.....	102
5.7.Προοπτικές της Ε.Ε.....	103
Συμπεράσματα.....	108
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	109

Περίληψη

Αποτελεί η ενέργεια ένα κρίσιμο στοιχείο για την πρόοδο και την εξέλιξη της κοινωνίας μας και των κρατών. Η εξασφάλιση της ενεργειακής επάρκειας κάθε οικονομίας και κάθε κρατικού μορφώματος είναι ο θεμέλιος λίθος προκειμένου να εξελιχθεί, να αναπτυχθεί και εν τέλει οι πολίτες του να απολαύσουν τα αγαθά της ανάπτυξης. Στη γεωγραφική επικράτεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα κοιτάσματα υδρογονανθράκων δεν ήταν εξαιρετικά ισχυρά. Ωστόσο ο άνθρακας και τα προϊόντα του ανιχνεύτηκαν σε υψηλές συγκεντρώσεις στο υπέδαφος της. Μετά την τραγική περιπέτεια του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης προσπάθησαν να ομαδοποιηθούν και να συνεργαστούν προκειμένου να αφήσουν πίσω τους τέτοιες περιπέτειες. Δημιούργησαν έτσι λοιπόν την ένωση του άνθρακα και χάλυβα, συνεργάστηκαν και η Ένωση μετασχηματίστηκε σε βάθος χρόνου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Υδρογονάνθρακες αναπλήρωσαν τις επόμενες δεκαετίες το ρόλο του άνθρακα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση κινήθηκε για να εξασφαλίσει και να κατοχυρώσει ισχυρές ποσότητες ενέργειας προκειμένου να αναπτυχθεί. Λόγω της ανεπάρκειας των ενεργειακών της πόρων στράφηκε στο πετρέλαιο και αργότερα στο φυσικό αέριο. Η διαφαινόμενη εξάρτηση της από τα συγκεκριμένα προϊόντα και την Ρωσία την ώθησε στην κατασκευή και δημιουργία νέων γραμμών προμήθειας των συγκεκριμένων προϊόντων. Ο Νότιος διάδρομος του φυσικού αερίου ήταν μία νέα οδός προκειμένου να απεξαρτηθεί. Η διαφοροποίηση παίζει ισχυρό ρόλο στην απεξάρτηση κάποιου μορφώματος κρατικού. Επίσης προσπάθησε με πληθώρα νέων ενεργειών να διαφοροποιήσει την τροφοδοσία της ενέργειάς της. Η απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας, η ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η δημιουργία διευρωπαϊκών δικτύων και αγωγών, ήταν μερικές από αυτές. Επίσης στα πλαίσια της προστασίας του περιβάλλοντος υιοθέτησε τις προβλέψεις του πρωτόκολλου του Κιότο και έθεσε ως στόχο να επιτύχει μηδενικές εκπομπές προϊόντων του διοξειδίου του θείου. Πλήθος προκλήσεων αναδύονται στην κατεύθυνση που στράφηκε η Ευρωπαϊκή

Ένωση και οι προοπτικές παρουσιάζουν δυσχέρειες προκειμένου να ενεργοποιηθεί ο στόχος της ενεργειακής ασφάλειας, της ενεργειακής διαφοροποίησης και της κατοχύρωσης ικανών ποσοτήτων υδρογονανθράκων και ενέργειας προκειμένου να αναπτυχθεί στο μέλλον ισχυρότερα.

Λέξεις κλειδιά: Νότιος αγωγός φυσικού αερίου, Ευρωπαϊκή Ένωση, διαφοροποίηση, Ενέργεια, Ενεργειακή ασφάλεια,

Summary

Energy is a critical element for the progress and development of our society and states. Ensuring the energy sufficiency of every economy and every state formation is the cornerstone in order for it to evolve, develop and ultimately for its citizens to enjoy the goods of development. In the geographical territory of the European Union the hydrocarbon deposits were not extremely strong. However, carbon and its products were detected in high concentrations in its subsoil. After the tragic adventure of the Second World War, the states of the European Union tried to group together to cooperate in order to leave behind such adventures. So they created the union of coal and steel, they cooperated and the Union was transformed over time into the European Union. Hydrocarbons replaced coal in the following decades. The European Union moved to secure and secure strong quantities in order to grow. Due to the inadequacy of its energy resources, it turned to oil and later to natural gas. Its looming dependence on the specific products and Russia prompted it to build and create new supply lines for the specific products. The Southern Gas Corridor was a new route to independence. Differentiation plays a strong role in de-addiction of some form of state. She also tried activating a multitude of new actions in order to diversify her energy supply. The liberalization of the energy market, the development of renewable energy sources, the creation of trans-European networks and pipelines were some of them. Also, in the context of environmental protection, it adopted the provisions of the Kyoto Protocol and set the goal of achieving zero emissions of sulfur dioxide products. A number of challenges are emerging in the direction the European Union has taken and the prospects present difficulties in order to activate the goal of energy security of energy diversification and securing sufficient quantities of hydrocarbons and energy in order to develop in the future in addition

Keywords: Southern gas pipeline, European Union, diversification, Energy, Energy security.

Εισαγωγή

Αποτελεί η ενέργεια ένα κρίσιμο στοιχείο για την πρόοδο και την εξέλιξη της κοινωνίας μας. Διαχρονικά και έως τον ενεστότα χρόνο ανιχνεύεται ως αίτιο διαπραγματεύσεων και συγκρούσεων ανάμεσα στις χώρες, καταδεικνύοντας το συγκεκριμένο γεγονός την σπουδαιότητα της, ενώ η ανάδειξη, η αναβάθμιση και η εξέλιξη κάποιων χωρών σε ισχυρές δυνάμεις αποτελεί συνισταμένη και πριν και τώρα και συσχετίζεται με το γεγονός της κατοχής κάποιων πλουτοπαραγωγικών πηγών. Αποτελεί αξίωμα ότι η ενέργεια συνιστά την δύναμη που κινεί κάθε οικονομία και ευρύτερα την βιωσιμότητα, εξέλιξη και ευημερία οποιαδήποτε χώρας.

Οι διαρκείς αλλαγές στο παγκόσμιο περιβάλλον και τα ασύμβατα και συγκρουόμενα συμφέροντα διεθνών οργανισμών και κρατών αποτελούν, ως αδήριτη ανάγκη, την λεπτομερή και ουσιαστική εξέταση των δεσμών μεταξύ των βασικών παραγόντων που ενεργούν στο παγκόσμιο σύστημα. Η οικονομία δεν σταμάτησε ποτέ να συνιστά την θεμελιώδη δύναμη που συμβάλλει στην κίνηση των κρατών προς την παγκόσμια ενίσχυση και σταθεροποίηση της δύναμης τους. Η ενεργειακή πληρότητα κάθε κράτους το απασχολεί, καθώς επηρεάζει ευθέως ή εμμέσως, την στρατιωτική κοινωνική και πολιτική του εξέλιξη. Διαχρονικά η ελεγχόμενη και αδιαμεσολάβητη προσέγγιση σε πρώτες ύλες συνέστησε κυρία αναζήτηση των χωρών, ενώ στο πεδίο της ενέργειας επέδρασαν επ' αυτής ισχυρά, παράμετροι γεωγραφικοί όπως και μετασχηματισμοί συγκεκριμένοι στο παγκόσμιο πολιτικό σκηνικό και στη διεθνή σταθερότητα της ισχύος (Conant & Gold,1978:5-6).

Ο ρόλος του φυσικού αερίου και του πετρελαίου υφίσταται εξαιρετικά βασικός στον μετασχηματισμό των διεθνών ισορροπιών καθώς η προσφορά, η ζήτηση και η διαρκής ενεργειακή ροή αποτελούν σημαντικό παράγοντα στην ταχύτητα μεγέθυνσης του ΑΕΠ ενός κράτους, κατοχυρώνοντας με αυτόν τον τρόπο την οικονομική ισχύ αυτού (Κόκκινος, 2015: 29-30). Η ενεργειακή ασφάλεια συνέστησε το κύριο επίκεντρο

της πολιτικής των χωρών, καθώς η ελεγχόμενη τροφοδοσία με ενέργεια και οι πόροι που κέρδιζαν από τη συγκεκριμένη δράση, συνέστησαν μέσα προαγωγής των κρατικών τους συμφερόντων, με το πρότυπο της πολιτικής πίεσης κατά των αντιπάλων μορφωμάτων ή επικύρωσης στρατηγικών συμμαχιών (Wang & Hefley, 2016:16). Η αξιοποίηση όπως και η προστασία των ενεργειακών πόρων αποσκοπεί και στην εξωτερική ενίσχυση μιας χώρας και στην εσωτερική. Το κύριο ίσως θέμα που απαρτίζει την ενέργεια σπουδαία παράμετρο αποσταθεροποίησης, αποτελεί το γεγονός ότι ο διαμοιρασμός της παγκόσμια υφίσταται εξαιρετικά άνισος, με πλήθος χωρών να ευρίσκονται σε αδυναμία να προμηθευτούν πλήρως και να κατοχυρώσουν την επιβίωσή τους, οικονομική ή όχι (Chevalier, 2009:22).

Συνολικά οι βασικοί ενεργούντες στο παγκόσμιο πολιτικό σύστημα, χωρίς αντιρρήσεις και επιφυλάξεις έχουν αναβαθμίσει τον εφοδιασμό ή την εξαγωγή ενέργειας, σε κύριο άξονα της εξωτερικής τους πολιτικής, που επιδρά άμεσα στους διπλωματικούς τους δεσμούς με ένα πλήθος κρατών και μορφωμάτων πολιτικοοικονομικών. Παράλληλα οι παγκόσμιες δυνάμεις εξετάζουν καινούργιους τρόπους ελεγχόμενης προμήθειας και υψηλότερης, κατά το δυνατόν, πληρότητας ενεργειακής σε βάθος χρονικό ισχυρό.

Πέραν πάσης αμφιβολίας οι σχέσεις Ρωσίας -Ευρωπαϊκής Ένωσης εδραζόταν στο εμπόριο υδρογονανθράκων και με την είσοδο της χιλιετίας που διανύουμε, ξεκίνησαν κλιμακωτά να προκαλούνται αλλαγές σε διαφορετική κατεύθυνση, καθώς επιδρούσαν επάνω τους ξεχωριστές και απομονωμένες αναστατώσεις κοινωνικοπολιτικές ή ακόμα και ένοπλες συγκρούσεις (Dupont & Oberthur, 2015:201). Η ευχερής προσέγγιση στην ενέργεια, ακόμα και για ισχυρές παγκόσμιες δυνάμεις με στρατιωτική και οικονομική ισχύ όπως Ηνωμένες Πολιτείες, Ιαπωνία και η Κίνα, αποτελεί προϋπόθεση καθώς δεν είχαν τη δυνατότητα να θεωρηθούν ως κατοχυρωμένες ενεργειακά, ενώ εντοπίστηκαν και κάποιες χώρες πχ. Σαουδική Αραβία και Ρωσία που ευνοήθηκαν οικονομικά εξαιτίας των αποθεμάτων τους, των ενεργειακών (Klare, 2008:15-17). Η κατοχύρωση ικανοποιητικών ενεργειακών αποθεμάτων για τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνέστησε και συνεχίζει να συνιστά θεμελιώδες ζητούμενο στην σχεδίαση της πολιτικής της. Η Ρωσία εξαιτίας των άφθονων φυσικών πόρων που κατέχει και της γεωγραφικής εγγύτητας με την Ευρωπαϊκή Ένωση απαρτίζει τον κύριο ενεργειακό τροφοδότη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

1.Κεφάλαιο 1ο: Νότιος ενεργειακός διάδρομος.

1.1.Γενικά

Προϋπόθεση για την υλοποίηση του ασφαλούς εφοδιασμού, καθιστώντας προσιτή στον ευρωπαϊκό χώρο την ενέργεια και θεμελιώδη παράγοντα, αποτελεί η διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών για προμήθεια πετρελαίου και φυσικού αερίου. Στοχεύει ο Νότιος Διάδρομος του φυσικού αερίου στην επέκταση του εφοδιασμού και της μεταφοράς του φυσικού αερίου από την Ανατολική Μεσόγειο, τη Μέση Ανατολή, την Κεντρική Ασία και τη λεκάνη της Κασπίας προς την Ευρώπη. Αναφέρεται ο συγκεκριμένος όρος «Νότιος Διάδρομος Φυσικού Αερίου», στα έργα που έχουν σχεδιαστεί με τη συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης προκειμένου να δημιουργηθεί ένα σύστημα αγωγών, που αποσκοπεί να μεταφέρει από την Κασπία θάλασσα στην Ευρώπη το φυσικό αέριο. Κατόρθωσε με αυτόν τον τρόπο να διαφοροποιήσει τον εφοδιασμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ενέργεια και να τον καταστήσει ασφαλής, ενισχύοντας την ενεργειακή ασφάλεια (Honore, 2014). Προκειμένου να υλοποιηθεί το εν λόγω έργο δραστηριοποιήθηκαν επτά χώρες και πλέον των δώδεκα εταιρειών ενέργειας με αυξημένο κύκλο εργασιών.

Με υπερβάλλον μήκος τα 4000 km συνιστά ένα από τα πλέον πολύπλοκα συστήματα αγωγών καθώς συγκροτείται από τρεις ξεχωριστούς αγωγούς:

- τον Διαδριατικό αγωγό TAP (Trans Adriatic Pipeline- TAP).
  - τον αγωγό φυσικού αερίου Ανατολίας (Trans Anatolian Pipeline – TANAP)
- και
- τον αγωγό Νοτίου Καυκάσου (South Caucasus Pipeline Expansion -SCPX).

Συγκροτείται τοιουτοτρόπως ένα σύνολο αγωγών και δικτύων με αφετηρία τα κράτη προμηθευτές πλην της Ρωσίας.

1.2. Σύλληψη Σχεδίου- μικρή αναδρομή

Σχέδιο υποδομών συνιστά ο Νότιος Διάδρομος φυσικού αερίου, έπειτα από πρόταση με την Ανακοίνωση του 2008 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «*Δεύτερη επισκόπηση της ενεργειακής στρατηγικής-Σχέδιο δράσης της ΕΕ για την ενεργειακή ασφάλεια και αλληλεγγύη*» (COM (2008) 781), με επιδίωξη την διαφορετική τοποθέτηση στο θέμα των προμηθειών του φυσικού αερίου και την ισχυροποίηση και ενδυνάμωση της ασφάλειας ανεφοδιασμού μέσω της διαφοροποίησης. Επίσης αποζητά η πραγμάτωση του νότιου διαδρόμου, να προσφέρει στις χώρες παραγωγής της Μέσης Ανατολής, της Κασπίας αλλά και στη Ρωσία, καινούργιους δρόμους εξαγωγής των εκμεταλλεύσεων στρωμάτων των ορυκτών τους (Van der Linde, 2009).

Τα αρχικά βήματα για την πραγμάτωση ενός Νοτίου Διαδρόμου ουσιαστικά έχουν αφετηρία το 1997 με το INOGATE (Interstate Oil & Gas Transport to Europe), το πρόγραμμα της ενεργειακής συνεργασίας ανάμεσα στις κεντροασιατικές χώρες και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Διευρύνθηκε το συγκεκριμένο πρόγραμμα το 2004 με την Πρωτοβουλία Μπακού (Baku Initiative), που αποσκοπούσε στο να εξυπηρετήσει την ολοκλήρωση των ενεργειακών αγορών και την κατασκευή υποδομών, για τη μεταφορά φυσικού αερίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Kottari et al, 2013). Πλείστα όσα σχέδια αγωγών δεν εγκρίθηκαν, κάποια επαναξιολογήθηκαν, κάποια έχουν διερευνηθεί και κάποια έχουν ξαναπαρουσιαστεί στα πλαίσια του Νότιου Διαδρόμου.

1.2.1. Αρχικοί Σχεδιασμοί

Καταρχήν υπήρχε η εκτίμηση, με ισχυρή πιθανότητα επαλήθευσης, για τη δημιουργία ενός αγωγού με δυνατότητα διέλευσης φυσικού αερίου 31 bcm που θα αποκαλούνταν με το όνομα Nabucco. Η αφετηρία του τοποθετούνταν στο Αζερμπαϊτζάν, στην πόλη Μπακού και θα διέσχιζε τη Γεωργία και την Τουρκία, θα κατέληγε στα σύνορα της Βουλγαρίας και ακολούθως θα κατευθυνόταν προς την Αυστρία στο Baumgarten, στον κεντρικό σταθμό φυσικού αερίου. Η κοινοπραξία Shah Deniz όμως το 2013, έκανε την επιλογή της σύζευξης μέσω Ελλάδος, του Μπακού με την αγορά της Ευρώπης χρησιμοποιώντας τους αγωγούς TAP και TANAP (Winrow, 2013:145-163). Με την ολοκλήρωση της δημιουργίας των συγκεκριμένων αγωγών θα εκπληρωθεί η επιθυμία της ευρωπαϊκής ζήτησης για φυσικό αέριο κατά 2% (Hafner,

2014:33). Βέβαια εξακολουθεί να υφίσταται ο διακηρυγμένος στόχος της ευρωπαϊκής επιτροπής, για διεύρυνση και ενδυνάμωση του Νότιου Διαδρόμου ούτως ώστε να συνεισφέρει εν τέλει στην Ευρώπη το 10% του φυσικού αερίου από αυτό που αναζητά. Δύναται να θεωρείται το 2% ως ποσοστό καταρχήν περιορισμένο, αλλά τα κράτη που θα υποδέχονται το φυσικό αέριο μέσω Ελλάδας και Βουλγαρίας είναι αυτά που εξακολουθούν να κατέχουν τις ισχυρότερες ανησυχίες, αναφορικά με την ενεργειακή τους ασφάλεια, εξαιτίας του εθισμού τους από το ρωσικό φυσικό αέριο. Αναμένεται επίσης το πρόγραμμα του Νότιου Διαδρόμου να προκαλέσει περαιτέρω συζεύξεις, στην ευρύτερη περιοχή, υποδομών φυσικού αερίου.

Έχει προσπαθήσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ισχυρά και επίμονα στη διάρκεια των τελευταίων ετών, για την ενίσχυση αρχικά του αγωγού Nabucco και εν συνεχεία των αγωγών TAP-TANAP, μέσω και της εξαίρεσης των έργων από τους κανονισμούς αναφορικά με την προσπέλαση στο δίκτυο τρίτων μερών, όπως προβλέπεται από τις νομοθετικές διευθετήσεις αναφορικά με την απελευθέρωση, εντός Ευρωπαϊκής Ένωσης, της αγοράς φυσικού αερίου.

1.2.2. Οι αγωγοί TAP, TANAP και South Stream

Η κοινοπραξία Shah Deniz με τους συμμετέχοντες σ' αυτήν, (Lukoil, Statoil, Total, SOCAR, TPAO, BP, και NICO) τον Ιούνιο του 2013 ολοκλήρωσαν τις συζητήσεις, που επεκτάθηκαν πλέον της δεκαετίας, για τη συμφωνία δημιουργίας του Trans - Adriatic Pipeline (TAP), (Mikhelidze, 2013) ως το τελευταίο κομμάτι του αγωγού που διαβιβάζει φυσικό αέριο στην Ευρωπαϊκή Ένωση από το κοίτασμα Shah Deniz. Έπειτα από ένα εξάμηνο η κοινοπραξία με την τελευταία και οριστική επενδυτική της κρίση, για την πρόοδο του δεύτερου μέρους του προγράμματος, υπέβαλε αναπτυξιακό σχέδιο διεύρυνσης του αγωγού του Νότιου Καυκάσου που θα διέσχιζε τη Γεωργία και το Αζερμπαϊτζάν (Conti & Glachant, 2015) Επίσης αποφάσισε να δημιουργηθεί ο Trans - Anatolian Gas Pipeline (TANAP) οδεύοντας παράλληλα με την επικράτεια της Τουρκίας. Επιπροσθέτως και την δημιουργία του αγωγού TAP που θα πορευτεί μέσω της επικρατείας της Ελλάδας στην Αλβανία, θα κατευθυνθεί προς την Αδριατική και υποθαλάσσια θα καταλήξει στις ιταλικές ακτές απέναντι (Institute of Energy for South-East Europe, 2014).

Επίσης θα δεσμευτεί για την Τουρκία μέρος του φυσικού αερίου 6 bcm/y, προκειμένου να ικανοποιήσει τις ίδιες εγχώριες ανάγκες της σε φυσικό αέριο. Η

ανάπτυξη και λειτουργία των συγκεκριμένων αγωγών θα οριοθετήσει και την υλοποίηση ενός αμφιβόλου έργου που για πάρα πολλά χρόνια σχεδιάζεται και υπήρχαν αμφιβολίες αναφορικά με τα περιθώρια κερδοφορίας σε μακροπρόθεσμη βάση και την τροφοδοσία, με πρόσθετες ποσότητες φυσικού αερίου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η παρθενική μεταβίβαση στην Ευρώπη φυσικού αερίου έχει επιτευχθεί το 2020 μέσω των προαναφερθέντων αγωγών.

Οι αγωγοί TAP και TANAP (Gurbanov, 2017) προσπαθούσαν να επικρατήσουν ωστόσο, με τον ισχυρότερο σε χωρητικότητα και μήκος αγωγό της Gazprom, South Stream, που παρότι έχει κοστολογηθεί υψηλότερα εξακολουθεί να ευρίσκεται στα σχέδια της Ρωσίας για τη μετακίνηση προς την Ιταλία φυσικού αερίου, διασχίζοντας Σλοβενία, Ουγγαρία, Σερβία, Βουλγαρία και Μαύρη θάλασσα. Η δυνατότητα διέλευσης φυσικού αερίου από τον South Stream εκτιμάται σε 63 bcm/y και καθρεφτίζει τη βεβαιότητα της Ρωσίας για μεγέθυνση εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης της ζήτησης φυσικού αερίου και της βούλησής της να καταβάλει ισχυρό κόστος, προκειμένου να κυριαρχήσει στην προμήθεια και αγορά φυσικού αερίου (Inozemtsev, 2008: 40-43). Ο South Stream ωστόσο δεν απολαμβάνει την επίσημη στήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή την αποδέσμευση από την διευθέτηση αναφορικά με την προσπέλαση τρίτων στο δίκτυο προμήθειας του φυσικού αερίου. Αθροίζοντας λοιπόν δυσχέρειες ρυθμιστικές, κανονιστικές στην κατασκευή του, εν τέλει επήλθε διακοπή των εργασιών κατασκευής του προαναφερόμενου αγωγού. Η προσφερόμενη διαφοροποίηση των χωρών προέλευσης φυσικού αερίου από το Νότιο Διάδρομο, δεν συνιστά για την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης θεραπεία. Ωστόσο συνιστά εξαιρετικό βήμα για την εξέλιξη, αύξηση και μετακίνηση των ενεργειακών συνόρων, προς τον Καύκασο, της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Tagliapietra, 2017:95). Προσφέρει δε μελλοντικούς εταίρους, δυνητικούς βεβαίως, όπως το Ισραήλ, το Τουρκμενιστάν και το Ιράκ. Παρόλα αυτά εξακολουθεί να υφίσταται ακόμα η αβεβαιότητα ως προς τις χώρες προέλευσης του φυσικού αερίου και τον αριθμό των αγωγών που θα εφοδιάσουν την Ευρώπη, χρησιμοποιώντας το Νότιο Διάδρομο τα επόμενα έτη.

1.3. Τα σχέδια υποδομών του νότιου διαδρόμου φυσικού αερίου, ανάλυση αγωγών φυσικού αερίου.

Όπως προαναφέρθηκε, εμπεριέχει έργα υποδομών ο Νότιος Διάδρομος φυσικού αερίου, που ανιχνεύονται στις κρατικές επικράτειες κατά κύριο λόγο της

Τουρκίας, της Γεωργίας και του Αζερμπαϊτζάν, ωστόσο αναμένεται να εγκρίνουν και να παρέχουν την άδεια για την κατασκευή και έτερων οδών φυσικού αερίου, στις περιοχές της Μαύρης Θάλασσας και της Ανατολικής Μεσογείου¹. Η δημιουργία του Διακασπιακού Αγωγού ΦΑ (Trans-Caspian Pipeline), πού είναι υποθαλάσσιος αγωγός στην Κασπία, ανάμεσα στο Τουρκμενιστάν και Αζερμπαϊτζάν και πιθανώς του Καζακστάν, θα συνιστά επίσης σπουδαίο βήμα για την πραγμάτωση του Νότιου Διαδρόμου, καθώς αποφεύγει τη Ρωσία και βεβαίως το Ιράν. Ο Νότιος Διάδρομος θα συγκροτεί τον τέταρτο διάδρομο που εισάγει φυσικό αέριο στην Ευρώπη μετά τον Μεσογειακό Διάδρομο με αφετηρία τη Βόρεια Αφρική, τον Ανατολικό Διάδρομο από τη Ρωσία και τον Βόρειο Διάδρομο από την Νορβηγία.

Εικόνα 1: Νότιος διάδρομος φυσικού αερίου, υπάρχοντες και προτεινόμενοι αγωγοί

Πηγή : <http://vestnikkavkaza.net/news/politics/37535.html>

Το συνηθέστερο στοιχείο της πλειονότητας των σχεδιαζόμενων αγωγών που προαλείφονται για το Νότιο Διάδρομο είναι η επιζητούμενη μεταφορά φυσικού αερίου από το Αζερμπαϊτζάν, από το δεύτερο στάδιο ανάπτυξης στο κοίτασμα του Shah Deniz (Shah Deniz II).

¹Ενδεχομένως υπό τη μορφή Συμπιεσμένου ΦΑ ή Υγροποιημένου ΦΑ

1.3.1. Διασυνδεδετικός αγωγός Τουρκίας-Ελλάδας/ Interconnection Turkey–Greece (ITG)

Η Ελλάδα κατέστη το κράτος-μέλος της ευρωπαϊκής Ένωσης στο οποίο πρωτομεταφέρθηκε, μέσω Τουρκίας, αέριο από το Αζερμπαϊτζάν. Η Τουρκία διοχετεύει εκτός χώρας φυσικό αέριο που καταλήγει σε αυτήν από το πρώτο στάδιο παραγωγής του κοιτάσματος Shah Deniz. Το φυσικό αέριο εισέρχεται στην Ελλάδα ακολουθώντας τον διασυνδεδετικό αγωγό Τουρκίας–Ελλάδας\Interconnection Turkey–Greece (ITG) και αποτελεί ένα εξαιρετικά σπουδαίο στάδιο για την παροχέτευση φυσικού αερίου στην Ευρώπη, από το Αζερμπαϊτζάν και μάλιστα οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν παράσχει την αμέριστη συμπαράστασή τους (A.Carassava *New York Times*, 19/11/2007, πρόσβαση 1/7/22).

Το σχέδιο στην πλήρη ανάπτυξη του συνδεδετικού αγωγού προνοεί για τη σύζευξη Ελλάδας-Ιταλίας και εμπεριέχει τρία διακριτά μέρη.

-Ο διασυνδεδετικός αγωγός Τουρκίας-Ελλάδος (Interconnector Turkey– Greece, ITG) που προσφέρει υπηρεσίες ήδη από το 2007. Το έργο (Τάσης, 2006) εξελίχθηκε από την BOTAS (τουρκική εταιρεία) και την ΔΕΠΑ (ελληνική εταιρεία) και αποτελεί τμήμα της περιουσίας του Ελληνικού Διαχειριστή Εθνικού Συστήματος Φυσικού Αερίου (ΔΕΣΦΑ) και συνιστώντας κομμάτι του Ελληνικού Εθνικού Συστήματος Μεταφοράς Φυσικού Αερίου (ΕΜΣΦΑ). Ενώνει την Κομοτηνή με την πόλη Karacabey της Τουρκίας.

-Μία διεύρυνση 590 χιλιομέτρων του αγωγού θα δημιουργηθεί ανάμεσα στην Κομοτηνή και στο νομό Θεσπρωτίας στην ακτογραμμή του Ιονίου και θα αποτελεί μέρος του ΔΕΣΦΑ. Θα εισαχθούν στο έργο σειρά εγκαταστάσεων επί του εδάφους, όπως στη Θεσπρωτία έναν μετρητικό σταθμό, επίσης στη Θεσπρωτία και στη Νέα Μεσημβρία σταθμοί συμπίεσης και επιπλέον ένας σταθμός συντήρησης ο οποίος είναι απαραίτητος, προκειμένου να προσφέρει τις υπηρεσίες του ο αγωγός (Stournaras, et al, 2011).

-Το τρίτο κομμάτι με την ονομασία Poseidon, συνίσταται από έναν αγωγό υποθαλάσσιο, ο οποίος θα πορευτεί μέσω του Ιονίου πελάγους και θα καταλήξει στην Ιταλία στα στενά του Οτράντο (Γρηγοριάδης, 2008). Θα αποτελεί τμήμα της περιουσίας και θα προσφέρει υπηρεσίες στην κοινοπραξία IGI και την IGI Poseidon SA που δημιουργήθηκε το 2008 μεταξύ της Edison (50%) και της ΔΕΠΑ (50%). Έχει

οριστεί για την εμπορική διαχείριση του εν λόγω αγωγού σε 20% για τη ΔΕΠΑ και 80% για την Edison.

Η κεντρική εφοδιαστική πηγή του συνδεδετικού αγωγού Τουρκίας-Ελλάδας-Ιταλίας σχεδιαζόταν να εκπορευτεί από την δεύτερο στάδιο εξέλιξης του κοιτάσματος Shah Deniz. Ωστόσο για το μέρος της διασύνδεσης Ελλάδας-Ιταλίας επιλέχθηκε εν τέλει ο αγωγός TAP.

Προγραμματίζει η IGI Poseidon SA και μία έτερη εξάπλωση του συστήματος ITGI. Έναν συνδεδετικό αγωγό ανεξάρτητο, (Interconnector Greece–Bulgaria-IGB) που θα ενώσει την πόλη Dimitrograd στη Βουλγαρία με την Κομοτηνή (http://www.icgb.eu/about/igb_project). Θα διακρίνεται από ροή αμφίδρομη ο αγωγός, ενώ προβλέπεται η χωρητικότητα του να φτάσει στο ύψος των 4,5 έως 5 bcm ανά έτος. Συγκροτείται η κοινοπραξία από την Energy Holding (<http://www.bgenh.com/index.php/en/>) (BEH 50%) – ICGB AD της Βουλγαρίας, την ιταλική Edison (50% συνολικά) και τη ΔΕΠΑ. Αυτό το σχέδιο αγωγού αποτελούσε μία ενδεχόμενη δυνητική λύση απέναντι στον Nabucco και διακρινόταν από το περιορισμένο κόστος κατασκευής και το περιορισμένο μήκος. Ο συνδυασμός διαφόρων χωρών προέλευσης του φυσικού αερίου (Ισραήλ, Κύπρος, αραβικές χώρες, Αζερμπαϊτζάν, μορφή ΥΦΑ) αποτελεί το πλεονέκτημά του. Εάν επιλεγθεί η λύση του ΥΦΑ, θα διακινείται το φυσικό αέριο διαπερνώντας το Αιγαίο και θα αποθηκεύεται σε υποδομές που εντοπίζονται σε Αυστρία, Ουγγαρία, Ρουμανία και Βουλγαρία.

Εικόνα 2: Ο διασυνδεδετικός αγωγός Τουρκίας-Ελλάδας-Ιταλίας

Πηγή: Edison

Εικόνα 3: Ο διασυνδεδετικός αγωγός Ελλάδας-Βουλγαρίας

Πηγή: http://www.icgb.eu/about/igb_project

1.3.2. Οι αγωγοί ΦΑ Nabucco & Nabucco West

Το πρώτο έργο στους αγωγούς φυσικού αερίου αποτελεί ο Nabucco που του προσέφεραν Ηνωμένες Πολιτείες και ΕΕ δυναμική και δημόσια στήριξη (Ratner,

2013:3). Στην τελετή υπογραφής της εν λόγω διακρατικής συμφωνίας για την κατασκευή του συγκεκριμένου αγωγού ο Baroso, Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τόνισε ότι ο Nabucco αποτελεί «αμιγώς ευρωπαϊκό έργο» (Aras, & Iseri, 2009). Κατά πάσα πιθανότητα επίσης, αποτελεί και το παρθενικό σχέδιο ενός ολοκληρωμένου συστήματος για τη διακίνηση αερίου που δεν εμπεριέχει έναν αγωγό απλώς και η αφετηρία του εντοπίζεται σε κάποια χώρα παραγωγής, για να παρέχει υπηρεσίες σε μία ορισμένη αγορά.

Επιζητούσε ο Nabucco να βελτιώσει για τις χώρες διέλευσης το ρόλο τους. Βεβαίως συνιστά αναβάθμιση γενικότερα για τις μεταφορές φυσικού αερίου και τις αλλαγές που συσχετίζονται με το ευρωπαϊκό σύστημα φυσικού αερίου, επί τη βάση των σκοπών της μεταβολής της ενεργειακής πολιτικής και για υποστήριξη του ανταγωνισμού, προκειμένου να επιτευχθεί περιορισμός των τιμών. Υπολογιζόταν ο Nabucco να διακινήσει φυσικό αέριο από την Κεντρική Ασία (Τουρκμενιστάν, Αζερμπαϊτζάν) και από έτερες πηγές στην Μέση Ανατολή και την Ανατολική Μεσόγειο, όπως το Ιράκ και η Αίγυπτος. Υπολογισμοί για το αρχικό στάδιο της εργασίας του αγωγού συμπεριλάμβαναν τη μεταφορά 16 bcm φυσικού αερίου από το κοίτασμα Shah Deniz II, 6 bcm θα κατευθυνόταν και θα δεσμευόταν για τις ίδιες ανάγκες της Τουρκίας και τα υπόλοιπα για την Ευρωπαϊκή Ένωση, 10bcm. Οι αναμενόμενες ισχυρές προσδοκίες για τις ποσότητες φυσικού αερίου που θα διακινηθούν, το εξαιρετικά μεγάλο κατασκευαστικό κόστος και η ασυμφωνία αναφορικά με την οριστική σχεδίαση και διαδρομή που θα διατρέξει ο αγωγός, εμπόδισαν την υλοποίησή του (Winrow, 2013:145-163).

Αργότερα, υπέδειξε η κοινοπραξία του Nabucco, κάποιο επικαιροποιημένο σχέδιο αγωγού μειωμένης έκτασης με την ονομασία Nabucco West. Η αφετηρία του εντοπιζόταν στην Τουρκία, θα πορευόταν διαμέσου των βαλκανικών χωρών Ρουμανία, Βουλγαρία, θα διέσχιζε την Ουγγαρία και θα κατέληγε στο Baumgarten της Αυστρίας και στον τερματικό σταθμό. Ουσιαστικά δηλαδή δεν ενεκρίθη το ανατολικό κομμάτι του αγωγού που αρχικά σχεδιαζόταν και θα δημιουργούσε τη σύζευξη Τουρκίας-Αζερμπαϊτζάν διαπερνώντας τη Γεωργία. Η τελική κρίση το 2013 της κοινοπραξίας του Shah Deniz να προκρίνει τον TAP, για τη διακίνηση αερίου από το Αζερμπαϊτζάν στις Ευρωπαϊκές Αγορές, τερμάτισε τα προγραμματισμένα σχέδια δημιουργίας και του Nabucco West (International Energy Agency, 2016).

Εικόνα 4: Ο αγωγός ΦΑ Nabucco

Πηγή: Nabucco Pipeline:

<http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/pipeline/route>

Εικόνα 5: Ο αγωγός ΦΑ Nabucco & οι ανταγωνιστικοί αγωγοί

Πηγή: Natural Gas Europe: <http://www.naturalgaseurope.com/bp-socar-duo-coup-de-grace-to-nabucco>

Εικόνα 6: Ο αγωγός ΦΑ Nabucco West

Πηγή: Nabucco West

1.3.3.Ο αγωγός ΦΑ Νοτιοανατολικής Ευρώπης/ South-East Europe Gas Pipeline (SEEP)

Ο αγωγός φυσικού αερίου, επίσης, της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (South-East Europe Gas Pipeline, SEEP) που υποδείχθηκε από την BP δεν έγινε εφικτό να υλοποιηθεί. Η σπουδαιότητα του συγκεκριμένου αγωγού εστιάζεται στο γεγονός πώς εξαιτίας της σχεδίασης του μέσω Ρουμανίας, Βουλγαρίας, Κροατίας και Ουγγαρίας θα πλησίαζε έναν ευρύτερο αριθμό αγορών φυσικού αερίου που θα ήταν αξιόπιστες, από την πλευρά της ζήτησης, σε συσχέτιση με τους ITGI και TAP (Soltanov, 2012). Στην ουσία επρόκειτο για έναν Nabucco καμουφλαρισμένο και του οποίου η προσφορά υπηρεσιών θα εδραζόταν, κατά τον ίδιο τρόπο, στη χρησιμοποίηση πού βορειοδυτικού κομματιού του συστήματος μεταφοράς φυσικού αερίου της Τουρκίας και η βασική προέλευση των αποθεμάτων θα εντοπιζόταν στο Αζερμπαϊτζάν και στο κοιτάσμα Shah Deniz II. Η οποία κοινοπραξία γνωστοποίησε το 2012 ότι προκρίνει ανάμεσα στους αγωγούς TAP και Nabucco προκειμένου τα αποθέματα των κοιτασμάτων να διακινηθούν προς την Ευρώπη και νομοτελειακά τερματίστηκαν τα οποία σχέδια υπήρχαν για την δημιουργία του SEEP (Soltanov, 2012).

Εικόνα 7: Ο αγωγός ΦΑ SEEP

Πηγή: Financial Times

1.3.4.Ο Διαδριατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου/Trans - Adriatic Pipeline (TAP)

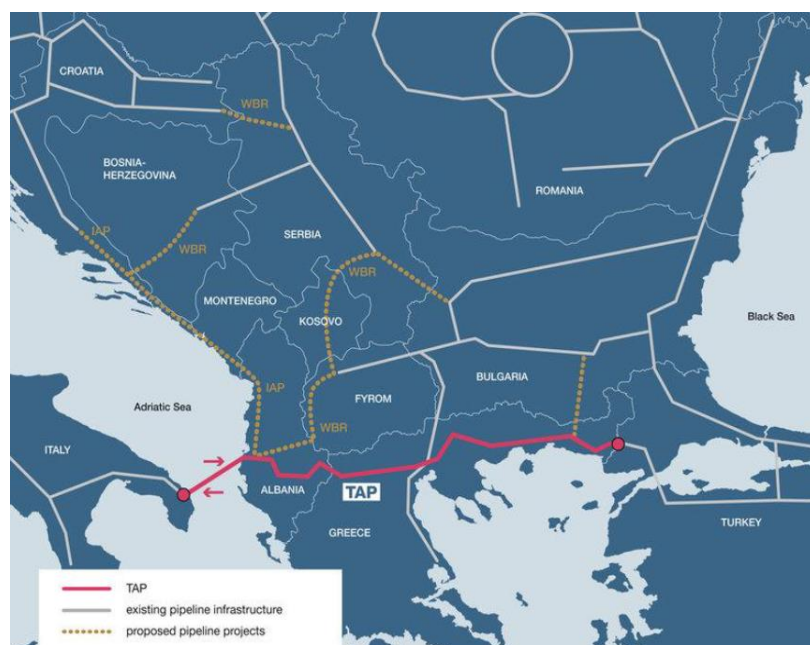
Ο Διαδριατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου (Trans - Adriatic Pipeline -TAP) προγραμματίστηκε προκειμένου να παρέχει μία λιγότερο ακριβή και περιορισμένη οδό διακίνησης φυσικού αερίου από το Αζερμπαϊτζάν (Shah Deniz II) στις Ευρωπαϊκές αγορές (Mikhelidze, 2013). Θα το επιτύγχανε με τη χρησιμοποίηση των συστημάτων μεταφοράς φυσικού αερίου της Τουρκίας και της Ελλάδας έως την Κομοτηνή και έπειτα ακολουθώντας έναν καινούργιο χερσαίο αγωγό, που θα προσέφερε την απαραίτητη σύζευξη Αλβανίας και Ελλάδος (Institute of Energy for South-East Europe, 2014). Θα αποτελεί αυτός ο αγωγός τμήμα ενός ανεξάρτητου συστήματος φυσικού αερίου (Hafner, M. 2014:24) και όχι κομμάτι των ελληνικών ΕΣΜΦΑ. Σε μία συμφωνία διακυβερνητική, τριμερή, ανάμεσα σε Αλβανία, Ιταλία και Ελλάδα τα κράτη δήλωσαν ότι αποδέχονται το εν λόγω έργο και συμφώνησαν το πρώτο μισό του 2013. Η κοινοπραξία του Shah Deniz II ήδη από τον δεύτερο μήνα του 2012 γνωστοποίησε την επιλογή της υπέρ του TAP για την διακίνηση φυσικού αερίου προς την Ιταλία, από την Τουρκία απέναντι στον ITGI και στα μισά του 2013 έκανε γνωστή την τελική της κρίση, λαμβάνοντας απόφαση υπέρ του TAP και όπως προαναφέρθηκε τερμάτισε τα υπόλοιπα σχέδια αγωγών φυσικού αερίου (Soltanov, 2012).

Οι πιθανότητες πραγμάτωσης, εντός των προκαθορισμένων χρονικών ορίων, υφίστανται ενισχυμένες καθώς αποτελεί γεγονός ότι η χρηματοδότηση δεν είναι αποκλειστικά δημόσια. Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχουν αποφανθεί για τον εν λόγω αγωγό ότι αποτελεί «Έργο Κοινού

Ενδιαφέροντος» εντός του Διευρωπαϊκού Δικτύου Ενέργειας (Geropoulos,2012, [http://www .neurope.eu/article/tap-nabucco-and-seep-still-eu-pipeline-race.](http://www.neurope.eu/article/tap-nabucco-and-seep-still-eu-pipeline-race.)) Η δυναμικότητα του αρχικά θα είναι 10 bcm/y αλλά ο τρόπος κατασκευής θα δημιουργήσει δυνατότητες υπερκάλυψης των 20 bcm/y μελλοντικά.

Το τμήμα που θα υλοποιεί τη σύζευξη Ελλάδος-Ιταλίας, ο υποθαλάσσιος αγωγός δηλαδή, θα καλύψει το κενό που εντοπιζόταν στη Νότια Ευρώπη, αναφορικά με τις υποδομές για την παροχέτευση φυσικού αερίου. Αξιολογεί η κοινοπραξία του TAP επίσης, την πιθανότητα δημιουργίας υποδομών για αποθήκευση φυσικού αερίου στην περιοχή Dumre στην Αλβανία (Hafner, M. 2014) χρησιμοποιώντας θόλους άλατος υπόγειους που θα συσχετίζονται με τις υποδομές του αγωγού, προσφέροντας και την ικανότητα αμφίδρομης ροής για 8,5 bcm περίπου. Η συγκεκριμένη υποδομή αναμένεται να υποστηρίξει τον εφοδιασμό με φυσικό αέριο αξιόπιστα, ιδιαίτερα με την διαφανιόμενη παρουσία ισχυρών κρίσεων στις αγορές της Νοτίου και Ανατολικής Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και θεωρείται ότι αποτελεί το συγκεκριμένο γεγονός θεμελιώδες πλεονέκτημα του αγωγού TAP (Hafner, 2014)

Εικόνα 8: Ο αγωγός TAP

Πηγή: TAP pipeline

1.3.5.Ο αγωγός ΦΑ Trans-Anatolian Pipeline/ TANAP

Ο αγωγός ΦΑ Trans-Anatolian Pipeline (TANAP) διακινεί φυσικό αέριο που εξορύσσεται στο Αζερμπαϊτζάν, από το κοιτάσμα Shah Deniz II και έτερα κοιτάσματα της χώρας και ενδεχομένως και από κοιτάσματα ετέρων όμορων χωρών, προς την Ευρώπη μέσω της Τουρκίας (Gurbanov, 2017). Το Δεκέμβριο του 2011, υπεγράφη ανάμεσα στην κυβέρνηση του Αζερμπαϊτζάν και την Τουρκία Μνημόνιο Συνεργασίας στην Άγκυρα και διακρατική συμφωνία δεσμευτική επικυρώθηκε το 2012, τον Ιούνιο, προκειμένου να υλοποιηθεί ο αγωγός (Tagliapietra, 2017).

Οι εταιρείες πετρελαίου SOCAR του Αζερμπαϊτζάν και BOTAS, ΤΡΑΟ (Turkish Petroleum Corporation) της Τουρκίας συγκροτούν την κοινοπραξία του προγράμματος TANAP. Δεν έχει σχεδιαστεί επακριβώς η λεπτομερής διαδρομή του αγωγού, αλλά η αφετηρία του εντοπίζεται στα σύνορα Γεωργίας με Τουρκία, θα διέλθει δε από το κεντρικό τμήμα της Τουρκίας. Όπως έχει γνωστοποιήσει η κοινοπραξία ένα παρακλάδι του αγωγού θα κατευθυνθεί προς τη Βουλγαρία και ένα δεύτερο προς την Ελλάδα προκειμένου να τις εφοδιάσει με φυσικό αέριο αφού συνδεθεί στον αγωγό TAP.

Εικόνα 9: Ο αγωγός TANAP

Πηγή: <http://www.tanap.com/en/#!prettyPhoto/0/>

1.4.Ο ρόλος της Τουρκίας στην υλοποίηση του νότιου διαδρόμου φυσικού αερίου

Ο ισχυρός ρόλος της Τουρκίας, προκειμένου να πραγματοποιηθεί ο Νότιος αγωγός ΦΑ, αναδύεται εάν τα υποδειχθέντα σχέδια αγωγών αναλυθούν περιγραφικά. Όπως σχηματίζεται το συγκεκριμένο δίκτυο αγωγών, που συναπαρτίζει το Νότιο Διάδρομο, η Τουρκία κατέχει την δυνατότητα εκμετάλλευσης της γεωγραφικής της θέσης προκειμένου να βελτιώσει, ως Περιφερειακή δύναμη και να ισχυροποιήσει τη θέση της και να πλησιάσει έτι περαιτέρω την Ευρωπαϊκή Ένωση, εφόσον καταφέρει να λογίζεται ως ενεργειακός εταίρος, άξιος εμπιστοσύνης (Winrow, 2013). Τούρκοι αξιωματούχοι ασκούν πιέσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση για να ενεργοποιήσει το κεφάλαιο των ενεργειακών θεμάτων και να σημειωθούν βήματα στην διεργασία προσχώρησης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο κατά βάση το ενεργειακό κεφάλαιο συσχετίζεται με το κυπριακό ζήτημα. Η διακηρυγμένη προσήλωση και δέσμευση της τουρκικής πλευράς για την πραγμάτωση του αγωγού φυσικού αερίου TANAP και την ενίσχυση των έτερων αγωγών προκειμένου να υλοποιηθεί ο ανωτέρω διάδρομος, δεν συνιστά επιβεβλημένη συνθήκη για την υλοποίηση, άνευ προσκομμάτων, των αγωγών.

Γενικά στα ενεργειακά ζητήματα η παρατηρούμενη περιπλοκότητα όπως και τα ιδιαίτερα τουρκικά χαρακτηριστικά ως κράτος, είναι δυνατόν να παρακωλύσουν την πραγμάτωση των υποδομών αυτών. Η Τουρκία ειδικότερα, πέραν της στόχευσης να επιτύχει να εμφανιστεί ως ενεργειακός εταίρος, έμπιστος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ως ιδιαίτερα σπουδαία διαμετακομιστική χώρα φυσικού αερίου, οφείλει εξ αρχής να κατοχυρώσει τις απαιτούμενες ποσότητες φυσικού αερίου, προκειμένου να ικανοποιήσει τις ίδιες εγχώριες ανάγκες (Van Heuvelen, 2013) και να περιορίσει την εξάρτησή της, στον εθισμό από το ρωσικό φυσικό αέριο που ανέρχεται σε ποσοστό 70%.² Συνιστά επίσης, η διαφοροποίηση της προέλευσης του φυσικού αερίου, στην πολιτική της στρατηγικό στόχο, αναφορικά με την ενέργεια. Ανάλογα δε η ενεργειακή της πολιτική συσχετίζεται ευθέως με τους επιζητούμενους σκοπούς της εξωτερικής πολιτικής για την Τουρκία (Ozturk et al, 2011).

---

² Η Τουρκία εξαρτάται, επίσης, από τη Ρωσία και στον τομέα της πυρηνικής ενέργειας καθώς το πυρηνικό εργοστάσιο που επιθυμεί να κατασκευάσει η Τουρκία κοντά στις Μεσογειακές της ακτές θα κατασκευαστεί από ρωσική εταιρεία.

Ιδιαίτερα κρίσιμο ζήτημα συνιστούν, στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής για την Τουρκία, οι σχέσεις της με τα κράτη από τα οποία εφοδιάζεται με ενέργεια. Καθότι δεν κατέχει ικανοποιητικές πηγές υδρογονανθράκων ενδογενείς, προκειμένου να ικανοποιήσει τις ίδιες ανάγκες της και στον τομέα του ηλεκτρισμού ιδιαίτερα. Δεν επαληθεύτηκαν οι ελπίδες που διατηρούσαν κατ' αρχήν, για τα κοιτάσματα στη Μαύρη θάλασσα ενώ δεν μπορούν να εκμεταλλευτούν άμεσα τα ανάλογα κοιτάσματα στην Ανατολική Μεσόγειο και σχετικά πρόσφατες αξιολογήσεις και υπολογισμοί δείχνουν ότι είναι πολύ πρόωρο για να εκφραστούν βεβαιότητες για σχιστολιθικό φυσικό αέριο και εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα. Για τη δημιουργία του TANAP και του Nabucco οι συζητήσεις εδράστηκαν στην προϋπόθεση ότι η Τουρκία θα ιδιοποιηθεί κάποιο ποσοστό φυσικού αερίου για την ικανοποίηση ίδιων αναγκών, συμβάν που θα δημιουργήσει σκιάς στο ρόλο της Τουρκίας ως διαμετακομιστική χώρα αξιόπιστη και να απωλέσει την εμπιστοσύνη των εταίρων (Winrow, 2013).

1.4.1.Η Τουρκία ως κράτος διαμετακόμισης

Συνιστά εξαιρετικά ιδιαίτερη μελέτη περίπτωσης και ανάλυσης, ο ρόλος της Τουρκίας κατά τη δημιουργία του Νότιου Διαδρόμου, αναφορικά με την προώθηση στο προσκήνιο κρατών που εδράζονται στην γεωπολιτική τους θέση και συνδέονται με τον ενεργειακό εφοδιασμό και το ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν εξαιτίας αυτού του γεγονότος, σε παγκόσμιο επίπεδο και περιφερειακό (Loft, & Korin, 2009; Nies, 2008). Θεωρητικά το κράτος που παράγει με το κράτος εντός του οποίου διενεργείται η διαμετακόμιση, έχουν την ίδια γνώμη για τα τέλη που θα αποδοθούν στο τελευταίο, προκειμένου να αδειοδοτήσει, μέσω της επικρατείας του, τη διέλευση της ενέργειας. Οι κοινές αποφάσεις ανάμεσα στα κράτη διαμετακόμισης και παραγωγής δύναται επίσης να εμπεριέχουν έγκριση για τη χρησιμοποίηση κλάσματος των πόρων που διακινούνται και σε περιορισμένη ενδεχομένως τιμή. Ένα φερέγγυο διαμετακομιστικό κράτος θα φροντίσει να μην κλονίσει τη ροή της ενεργειακής αλυσίδας, θέτοντας προσκόμματα και θα εξασφαλίσει ικανοποιητικές σχέσεις και με τις καταναλώτριες χώρες και με τις χώρες παραγωγής. Αντιθέτως ένα αφερέγγυο διαμετακομιστικό κράτος δύναται να μην συμμορφωθεί και να μην τηρήσει τα συμφωνηθέντα αξιώνοντας τέλη διέλευσης διογκωμένα, επιπλέον εκπτώσεις στο κόστος των προϊόντων ενέργειας, ή δύναται να κάνει παράνομη χρήση των υποδομών διαμετακόμισης.

Η απουσία διαδρόμων διακίνησης εναλλακτικών για τις ενεργειακές πηγές, δύναται να επεκτείνει το γεωπολιτικό έρεισμα της Τουρκίας (Ozturk et al, 2011), η

οποία όμως καταστρατηγώντας τα υπεσχημένα θα πιστοποιούσε την αφερεγγυότητα της έναντι των επενδυτών. Δεν υπάρχει όμως ορισμένο μέτρο, παραδεκτό από το σύνολο των εμπλεκομένων, που να καθορίζει το αντίτιμο των τελών διέλευσης, ούτε και ορισμένος μηχανισμός κατοχύρωσης της εφαρμογής των συμφωνιών, σύμφωνα με τον ορθό τρόπο. Συγκεκριμένα ζητήματα παρουσιάζονται στην περίπτωση της Τουρκίας καθώς δεν υπόκειται στις Ευρωπαϊκές ρυθμίσεις για την ενέργεια. Εμπεριέχονται δε οι ρυθμίσεις διέλευσης φυσικού αερίου, στο τρίτο νομοθετικό πακέτο (Οδηγία 2009/73/EK³, Οδηγία 2009/72/EK⁴) για τη ρύθμιση της εσωτερικής αγοράς ενέργειας και στο ευρωπαϊκό κεκτημένο.

Αποτελεί μέλος η Τουρκία και του Χάρτη Ενέργειας και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου, οι οποίοι οργανισμοί διαθέτουν μηχανισμό προκειμένου να ευρίσκεται λύση σε διαφορές, ωστόσο δεν προνοούν κάτι στοχευμένο αναφορικά με την ελεύθερη διακίνηση προϊόντων ενέργειας και δεν υφίσταται μηχανισμός που να συνδέεται με την κανονικοποίηση στη διευθέτηση τιμολογίων, για την διακίνηση ενεργειακών προϊόντων. Δεν εντοπίζεται κάποιο καθεστώς στην Τουρκία που να υποδεικνύει τους όρους κάτω από τους οποίους οφείλει να διακινείται το φυσικό αέριο μέσω της τουρκικής επικράτειας. Δεν ταυτίζεται καν η διέλευση φυσικού αερίου ως εμπορική δραστηριότητα και απουσιάζουν εντελώς σχετικές διατάξεις που αφορούν τη διακίνηση φυσικού αερίου στο πεδίο των αρχών της ρυθμιστικής λειτουργίας του Εθνικού συστήματος μεταφοράς φυσικού αερίου της Τουρκίας.

Η ικανοποιητική παροχή υπηρεσιών, αναφορικά με τις ενεργειακές ανάγκες που παρατηρούνται στο εσωτερικό της Τουρκίας, την ωθούν ώστε να εξακολουθεί να τοποθετεί τις συγκεκριμένες ανάγκες εμπροσθεν κάποιων άλλων αναγκών. Οι ενέργειες στις οποίες προβαίνει προκειμένου να γίνει σπουδαίο διαμετακομιστικό κράτος και κόμβος ενεργειακός συνιστούν σπουδαίους αλλά υποδεέστερους στόχους. Οφείλει η κυβέρνηση της Τουρκίας να μεγεθύνει τις αναγκαίες υποδομές και να προχωρήσει αναφορικά με την εγχώρια αγορά, στην πλήρη απελευθέρωση για το φυσικό αέριο, προκειμένου η χώρα να αναβαθμιστεί ως ένας φερέγγυος ενεργειακός κόμβος. Υλοποιήθηκαν ήδη σπουδαία βήματα για την επίτευξη των συγκεκριμένων

---

³ Το κείμενο της Οδηγίας διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0094:0136:EL:PDF>

⁴ Το κείμενο της Οδηγίας διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0055:0093:EL:PDF>

στόχων και η ολοκλήρωσή με επιτυχία του αγωγού TAP, καθιστά τη στιγμή αυτή την Τουρκία κατά πρώτον μία φερέγγυα χώρα και κατά δεύτερον ένα κόμβο ενεργειακό (Karkazis, 2012).

1.4.2.Γεωπολιτικές δυσχέρειες

Η δημιουργία των αγωγών επίσης δύναται σε γεωπολιτικές αναστατώσεις να προσκρούσει (Tagliapietra, 2015; Tagliapietra, 2017). Η απειλή ιδιαίτερα στον Καύκασο μιας νέας σύγκρουσης π.χ. στη διαμφισβητούμενη επαρχία του Ναγκόρνο Καραμπάχ και συνεχείς επιθέσεις τρομοκρατών στις υποδομές, έχουν προβάλλει συναισθήματα άγχους, αναφορικά με την ασφάλεια του δικτύου αγωγών στις γειτονικές χώρες όπως και στην Τουρκία. Επιπλέον παρά τις εγκάρδιες σχέσεις που έχει εξασφαλίσει με το Ασγκαμπάτ και το Μπακού η Άγκυρα, οι αντιπαραθέσεις ανάμεσα στο Τουρκμενιστάν και το Αζερμπαϊτζάν (Cohen, 2014; Belkin, P., Nichol, J. & Woehrel, S., 2013) στην Κασπία θάλασσα, διακινδυνεύουν τις προοπτικές ως προς τη δημιουργία του Διακασπιακού Αγωγού φυσικού αερίου και την προώθηση φυσικού αερίου μέσω Τουρκίας στην Ευρώπη, από το Τουρκμενιστάν. Εν τέλει οι γεωπολιτικές αντιπαραθέσεις στην Ανατολική Μεσόγειο και στην ευρύτερη περιοχή ενδεχομένως να παρουσιάσουν αρνητική, έστω και μειωμένη, απήχηση στις επιθυμίες που ενδεχομένως αποκτήσει η Τουρκία, προκειμένου να γίνει ισχυρό διαμετακομιστικό κράτος πόρων ενεργειακών. Πέρα από τα διαρκή προβλήματα σχετικά με το κουρδικό ζήτημα, εξαιρετικά προβάλλει η περίπτωση να παρατηρηθεί η Τουρκία να συζητά με άλλους εταίρους, την διακίνηση φυσικού αερίου προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και από την περιοχή του Βορείου Ιράκ (Winrow, 2013). Την πιθανότητα για διακίνηση φυσικού αερίου από το Ιράν έχουν δυσκολέψει οι κυρώσεις που έχουν επιβληθεί στο εν λόγω κράτος, εξαιτίας του πυρηνικού προγράμματος που διατηρεί, ενώ στην Συρία η παρατηρούμενη κατάσταση δημιουργεί προσκόμματα για την πραγμάτωση του Αραβικού αγωγού φυσικού αερίου (Arab Gas Pipeline) και τη διακίνηση διευρυμένων ποσοτήτων φυσικού αερίου με προέλευση την Αίγυπτο.

Θα προωθηθεί η γεωπολιτική θέση της όπως και η απαίτηση της ότι είναι Περιφερειακή δύναμη ισχυρή, επαληθεύοντας το ρηθέν του Αχμέτ Νταβούτογλου υπουργού εξωτερικών της Τουρκίας ότι η χώρα αποτελεί μία κεντρική χώρα (Davutoglu, 2008) και εντός των συνόρων της συμπίπτουν περιοχές διαφορετικές. Επίσης ο Νταβούτογλου υπογράμμισε ότι εφόσον η Τουρκία ευρίσκεται στο μεταίχμιο της ροής των ενεργειακών πόρων παγκόσμια και στο επίκεντρο των διαδρομών

(Davutoglu, 2009) της ενέργειας μεταξύ Δύσης και Ανατολής, Νότου και Βορρά (Karkazis, 2012), οι χώρες που παράγουν ενέργεια, καθώς και αυτές που καταναλώνουν, στις όμορες περιοχές των Βαλκανίων, του Περσικού Κόλπου, της Μέσης Ανατολής, της Κασπίας, καθώς και της Ευρώπης, εν γένει οφείλουν να σεβαστούν τα ενεργειακά συμφέροντα της Τουρκίας.

1.4.3. Τουρκία και South Stream

Η δημιουργία του αγωγού φυσικού αερίου South Stream παρέχει τη δυνατότητα στη Τουρκία να ασκεί επίδραση και απέναντι στη Ρωσία, καθώς δημιουργήθηκε ο TANAP με καλή επιχειρησιακά απόδοση. Ο παραπάνω όγκος φυσικού αερίου που είναι αναγκαίος για την Τουρκία, για να ικανοποιήσει τις ίδιες ανάγκες θα αναζητείται στο Αζερμπαϊτζάν και όχι στην Ρωσία. Εξαιτίας της ανικανότητας να ξεκλειδώσει λόγω των ενστάσεων της Κύπρου το κεφάλαιο της ενέργειας, είναι πρόκληση να διερευνηθεί αν θα παρουσιαστεί θετική θεώρηση της κατάστασης κατά τις διεργασίες ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση της Τουρκίας., Εάν και εφόσον η Τουρκία πείσει αποτελεσματικά την Ευρωπαϊκή Ένωση ότι συνιστά φερέγγυα χώρα στη διακίνηση των υδρογονανθράκων και συνεπώς εταίρο ενεργειακό άξιο εμπιστοσύνης, που θα συγκροτήσει τα θεμέλια για να λάβει σάρκα και οστά ο Νότιος διάδρομος φυσικού αερίου.

Εικόνα 10: Αγωγοί πετρελαίου (πράσινο) και ΦΑ (κόκκινο) στην τουρκική επικράτεια

Πηγή: Hafner Manfred et al., 2012. Outlook for oil and gas in South and East Mediterranean countries, Mediterranean Prospects (MEDPRO) Technical Report No. 18, European Commission research area, p.49

1.5.Ο αντίκτυπος της επιλογής του αγωγού TAP για το νότιο διάδρομο φυσικού αερίου

Η προτίμηση υλοποίησης του TAP αντί για των διαφόρων υπολοίπων προγραμμάτων αγωγών φυσικού αερίου ουσιαστικά αποτελεί μία επιλογή εμπορική. Παρέχει ο αγωγός TAP μία σαφώς περιορισμένη οδό παροχέτευσης και οικονομικότερη του φυσικού αερίου από το Αζερμπαϊτζάν, σε μία ευρύτερη αγορά που προσφέρει ισχυρότερη ευελιξία στους προμηθευτές να διαλέξουν αγοραστές για το φυσικό αέριο (Davutoglu, 2009). Οι αγορές αυτές συνίστανται από την Ιταλική και Ελληνική αγορά και δι' αυτών η Δυτική Ευρώπη καθώς και διακίνηση μέσω των Δυτικών Βαλκανίων και της Βουλγαρίας.

1.5.1.Πλεονεκτήματα -μειονεκτήματα αγωγών

Παρουσιάζουν τα αντίπαλα προγράμματα του TAP διάφορα επιχειρήματα. Ότι διαθέτει η Δυτική Ευρώπη τεράστια και μάλιστα ισχυρά διαφοροποιημένη προσφορά φυσικού αερίου και ο Nabucco West θα εφοδίαζε με φυσικό αέριο την πλειοψηφία των χωρών, που βίωσαν αρνητικά τις κρίσεις ανάμεσα σε Ρωσία και Ουκρανία των ετών 2006 και 2009, μη εξαιρουμένων των κρατών της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Υπογράμμισαν επίσης για τον Nabucco το πλεονέκτημα που στρατηγικά διαθέτει, δηλαδή ότι ολοκληρώνει την πορεία του στην Αυστρία στο European Gas Hub στο Baumgarten, συμβάν πού θα υπό βοήθουσε στην επέκταση της ρευστότητας στην κεντροευρωπαϊκή αγορά. Το συγκεκριμένο όμως πλεονέκτημα εξαιτίας κριτηρίων πολιτικών και οικονομικών καταρρίφθηκε⁵. Δεν επέτυχε ο Nabucco West να καθησυχάσει τις σχετικές ανησυχίες αναφορικά με τα οικονομικά μεγέθη που θα μπορούσαν να προσφέρουν χρηματοδότηση, καθώς το μήκος του σε σχέση με το TAP υφίσταται μεγαλύτερο, ενώ η κοινοπραξία που καθοδηγούσε τον TAP κατόρθωσε να επιβεβαιώσει ότι θα προσφέρει φυσικό αέριο από το Shah Deniz, με τιμή πώλησης

---

⁵ Όπως αναφέρεται, η Καγκελάριος Μέρκελ σε συνέντευξη Τύπου την Κυριακή 1 Μαρτίου 2009 επαναβεβαίωσε την αντίθεσή της στο ενδεχόμενο να επιδοτηθεί με κεφάλαια της Ε.Ε. η κατασκευή του αγωγού, σημειώνοντας ότι «το πρόβλημα δεν είναι η εξεύρεση ιδιωτών επενδυτών, αλλά η εξεύρεση φυσικού αερίου». <https://www.capital.gr/oikonomia/688606/antitithetai-i-germania-stin-euro-xrimatodotisi-tou-nabucco>

υψηλότερα και άνευ εξόδων διακίνησης σε σχέση με τον Nabucco West. Ωστόσο η αργοπορημένη είσοδος της GDF Suez στην κοινοπραξία που διαχειριζόταν το Nabucco, όταν η γερμανική RWE αποχώρησε, δεν κατάφερε να καταστρέψει τις παρατηρούμενες ανησυχίες, ότι συγκροτείται η εν λόγω κοινοπραξία από οντότητες εμπορικές μικρού εύρους κάποιες εκ των οποίων βρίσκονται κάτω από αστάθμητους παράγοντες κανονιστικές ή ιδιοκτησιακής δομής ή πολιτικής. Αυτό ταυτίζεται με το συμβάν πως δεν κατόρθωσε να συγκεντρώσει ικανοποιητικές εμπορικές προσφορές όπως κατόρθωσε ο TAP στην χρονική περίοδο των συζητήσεων για την τελική επιλογή στην οποία προέβη η κοινοπραξία του Shah Deniz.

Προσφέρει υπηρεσίες ο TAP στο Αζερμπαϊτζάν και τη στρατηγική του, αναφορικά με τις εξαγωγές προς την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ενώ η απόκτηση από την SOCAR της ελληνικής εταιρείας ΔΕΣΦΑ, αποσκοπεί στην περιοχή της Δυτικής Ευρώπης και των Βαλκανίων να ελέγχει τις ροές του φυσικού αερίου. Επιπλέον η προτίμηση του TAP παρακάμπτει τον ευθύ ανταγωνισμό με το ρωσικό φυσικό αέριο, συμβάν που δύναται να καταλήξει ευεργετικό και για τις εταιρείες που συνιστούν την κοινοπραξία του Shah Deniz όσο και για το Αζερμπαϊτζάν, καθώς ο TAP δεν διαθέτει ευθεία προσπέλαση στην περιοχή όπου οδηγούνται στην πλειοψηφία τους οι ρωσικοί διάδρομοι του φυσικού αερίου (Ανατολική Ευρώπη, Γερμανία).

1.5.2. Επίδραση της ισχύος της ΕΕ

Αναλυτικότερα η ρωσική εταιρεία Sinterz, που έμμεσα η Gazprom φαίνεται να ελέγχει, αρχικά διατηρούσε προβάδισμα για να οριστικοποιήσει την αγορά της ΔΕΣΦΑ. Σε συσχέτιση δε και με την παροχή κεφαλαίων της Gazprom, υπό μορφή δανείου, προκειμένου η ΔΕΠΑ να ιδιωτικοποιηθεί, όλα έδειχναν ότι Gazprom θα κυριαρχούσε και θα έλεγχε το σύστημα μεταφοράς φυσικού αερίου και εμπορίας της Ελλάδος στην πληρότητά του. Η διαφαινόμενη απόκτηση των ΔΕΣΦΑ και ΔΕΠΑ αποτελούσε κρίσιμο μέγεθος για την κοινοπραξία Shah Deniz και τα επιχειρηματικά της σχέδια.

Έτσι διευκρίνισε ρητά η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, λίγες ημέρες πριν τη γνωστοποίηση από την κοινοπραξία Shah Deniz της τελικής επιλογής του TAP απέναντι στο Nabucco West, ότι θα υποστηρίξει επίμονα την υλοποίηση των οδηγιών που έχουν εκδοθεί για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου κάθε κράτους, όπως διευθετούνται στην τρίτη δέσμη των μέτρων για το κλίμα και την

ενέργεια. Ωστε να επιβραδύνει και να εξαλείψει συνέργειες μονοπωλιακές της Gazprom στο εθνικό δίκτυο φυσικού αερίου και στην παροχή υπηρεσιών στην Ελλάδα. Εν τέλει SinteZ και Gazprom αποσύρθηκαν, επιτρέποντας στη ΔΕΣΦΑ να μεταβιβαστεί στην SOCAR του Αζερμπαϊτζάν.

Οι συγκεκριμένες εξελίξεις δύνανται να μετασχηματίσουν με επιτηδειότητα τον TAP από πρόγραμμα πού στόχευε κατά κύριο λόγο στην τροφοδοσία της ιταλικής αγοράς, σε ένα πρόγραμμα για την τροφοδοσία με φυσικό αέριο των αγορών της Δυτικής Ευρώπης και των Βαλκανίων. Η προσχώρηση της εταιρείας Fluxys στην κοινοπραξία του TAP (http://www.fluxys.com/group/en/NewsAndPress/2013/130730_Press_TAP), που διαθέτει προσπέλαση σε αγορές φυσικού αερίου ώριμες όπως η Ολλανδία, το Βέλγιο, η Γαλλία και Γερμανία και επιπλέον και το Ηνωμένο Βασίλειο, υποστηρίζει επιπλέον τη συγκεκριμένη στρατηγική προοπτική. Δεν εξυπηρετείται ο συγκεκριμένος στόχος με την προτίμηση του TAP και είναι επισφαλές για τον ενεστώτα χρόνο εάν θα κατασκευαστούν υποδομές που θα υποβοηθήσουν την μεταφορά φυσικού αερίου από τη Μέση Ανατολή και την Κασπία θάλασσα στις αγορές της Ευρώπης. Επιπροσθέτως είναι δυνατόν κάποιος να ισχυριστεί ότι είναι κατώτερη η πολιτική σπουδαιότητα του TAP συνολικά για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Καθότι είναι στη διακριτική ευχέρεια της Τουρκίας και του Αζερμπαϊτζάν ο TAP να επεκτείνει την δυναμικότητά του και να κατοχυρώσει και άλλες ποσότητες φυσικού αερίου.

1.5.3.Επιρροή Τουρκίας-Αζερμπαϊτζάν

Με τη συγκεκριμένη εξάρτηση να είναι υπαρκτή Τουρκία και Αζερμπαϊτζάν έχουν τη δυνατότητα να επιζητήσουν να βελτιώσουν τον TAP, καταπώς συνταιριάζει με τα ίδια ενεργειακά συμφέροντα και την ενεργειακή στρατηγική που ακολουθούν. Εάν παρατηρηθεί ένα τέτοιο συμβάν θα δηλώνει ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι φορέας αναποτελεσματικότητας και ενδεχομένως να παρατηρηθεί και στο μέλλον κάποια υποχώρηση της, στο Νότιο Διάδρομο και στα διάφορα προγράμματα και παρελκόμενα. Η Ευρωπαϊκή επιτροπή ασκούσε πολιτική ίσων αποστάσεων και δεν ενίσχυε κάποιο πρόγραμμα υποδομών για τη διακίνηση φυσικού αερίου, ωστόσο εξακολουθεί η αλήθεια να ευρίσκεται στο ότι απαρέγκλιτα παραχωρούσε μία εύνοια στον αγωγό Nabucco, καθώς προσέφερε καλύτερες απαντήσεις το πρόγραμμα αυτό, στους αρχικούς στόχους που είχαν τεθεί για το νότιο διάδρομο και την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ευρύτερα επί θεμάτων διαφοροποίησης και διαμετακόμισης προμηθευτών και χωρών.

Οι σε μεγάλο χρονικό διάστημα διαδικασίες πραγμάτωσης του νότιου διαδρόμου φυσικού αερίου υπογραμμίζουν στην ενεργειακή πολιτική της ευρωπαϊκής Ένωσης τα όριά της. Ήταν παρούσα διαρκώς με μία στήριξη οικονομική και πολιτική, η οποία κατέστη δυσχερής με την παρουσία της οικονομικής κρίσης. Όμως κατά κοινή ομολογία οι σπουδαιότερες εξελίξεις στην εξέλιξη του προγράμματος πραγματοποιήθηκαν επί τη βάσει των αποφάσεων των χωρών διαμετακόμισης και προμήθειας, ειδικότερα από την επιλογή του Αζερμπαϊτζάν (Hafner, 2014:32) να εμπορευτεί το φυσικό αέριο στην Ευρωπαϊκή αγορά. Επίσης στην κοινή απόφαση που έλαβε με την Τουρκία για τη δημιουργία του TANAP και στην προτίμηση του TAP απέναντι στα υπόλοιπα προγράμματα αγωγών. Παρουσιάζεται έμμεση, στις συγκεκριμένες αποφάσεις, η επίδραση της ευρωπαϊκής Ένωσης και χωρίς υποστήριξη δεν είχε τη δυνατότητα να κατοχυρώσει ούτε αυξημένες ποσότητες φυσικού αερίου για το Νότιο Διάδρομο, ούτε να διαβεβαιώσει για ένα ικανοποιητικό επίπεδο ζήτησης. Εντούτοις παραβλέποντας αυτά, άνευ της ενεργητικής και της διαρκούς ενίσχυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πρόγραμμα του Νοτίου διαδρόμου, αυτό δεν θα οδηγούνταν ούτε θα είχε ολοκληρωθεί καθώς προφανώς δεν θα επιβίωνε. Η πολιτική ενίσχυση, η οργάνωση των τεχνικών σημείων που προσέφεραν τα θεσμοθετημένα όργανα της ευρωπαϊκής Ένωσης, ήταν εξαιρετικά σπουδαία για το επίπεδο δυσκολίας και κλίμακας του έργου και των αντικρουόμενων συμφερόντων⁶. Το καταβληθέν οικονομικό τίμημα των συγκεκριμένων προσπαθειών φανερώθηκε ισχυρά υψηλότερο σε σχέση με τα αποτελέσματα που αναμένονται.

Εικόνα 11: η τελική μορφή του νότιου διαδρόμου φυσικού αερίου TAP και TANAP

Πηγή :TAP 2013

⁶ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πίεσε σκληρά για τη συνέχιση των διαπραγματεύσεων μεταξύ Τουρκίας και Αζερμπαϊτζάν

2.Κεφάλαιο 2^ο: Η ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική

2.1.Γενικά

Διερευνώντας την ενεργειακή πολιτική της Ευρώπης και τους διάφορους παράγοντες που την ρυθμίζουν, κατανοούμε την πληθώρα δρώντων και απόψεων καθώς και την πολυμορφία που την διαμορφώνουν. Ωστόσο δύο είναι οι θεμελιώδεις πυλώνες της πολιτικής της Ένωσης. Συσχετίζεται ο πρώτος με την ελεγχόμενη και αδιατάρακτη τροφοδοσία φυσικού αερίου, ως ενεργειακή κοινή αγορά και σεβαστή οικονομική ύπαρξη. Ο δεύτερος με την πολιτική ταυτίζεται για την περιβαλλοντική προστασία, τον κλιμακωτό περιορισμό των εκπομπών του διοξειδίου άνθρακα, καθώς και να επιτύχει την βελτίωση της αποδοτικότητας (Yergin, 2020:88-89).

Με πληρότητα εκφράζεται το όραμα αυτής της πολιτικής της Ένωσης στον οδικό χάρτη για την ενέργεια με το βλέμμα στο έτος 2050. Η βιώσιμη μετάβαση προς μία θετική για το περιβάλλον δαπάνη ενέργειας, θα αξιώσει την σύμφωνη γνώμη του συνόλου των κρατών-μελών, ενώ παράλληλα κύριο στόχο συνιστά η παγίωση και αναγνώριση της Ένωσης, ως παγκόσμιας δύναμης, που απαιτεί σεβασμό και η απαλλαγή από εσωτερικές πολιτικές κρατο-κεντρικές (Szulecki, 2018:184-5). Η διαφανόμενη δυσχέρεια στην πολιτική βούληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για μία φιλική, περιβαλλοντικά ενεργειακή παραγωγή, εδράζεται αναμφίβολα στην εξαιρετική επέκταση των υποδομών διακίνησης φυσικού αερίου στην επικράτεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως και η διαρκώς επεκτεινόμενη δαπάνη και ζήτηση από τα κράτη-μέλη φυσικού αερίου (Dupont & Oberthur, 2015:184-5).

Το μέλλον της ευρωπαϊκής στρατηγικής στρέφεται στην προσπάθεια να επιτύχει την αναγκαία βιωσιμότητα, το περιβάλλον προσεγγίζοντας με σεβασμό και τελικό σκοπό την ισχυρή προστασία της ενεργειακής ασφαλείας. Η συγκρότηση το 2015 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή της *Ευρωπαϊκής Ενεργειακής Ένωσης* υπό τον Ζαν Κλοντ Γιούνκερ, σχημάτισε τις κυρίες κατευθυντήριες γραμμές μιας Ευρωπαϊκής στρατηγικής κοινής για την ενέργεια. Ειδικότερα κατοχυρώνουν την ενεργειακή ασφάλεια, αποκλειστικά και μόνο με την αμοιβαία αλληλεγγύη και εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών-μελών. Επιζητείται τοιούτοτρόπως η κατασκευή μιας Ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας, κοινή για το σύνολο των μελών, με την χωρίς περιορισμούς

διακίνηση εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ενώ ταυτόχρονα στόχους συνιστούν, η κλιμακωτή απαλλαγή από τον άνθρακα στην οικονομία και η καινοτομία, η έρευνα και η βιωσιμότητα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017).

Τον βασικότερο βεβαίως στόχο, της Ευρωπαϊκής Ενεργειακής Ένωσης, αποτελεί η ενίσχυση του παγκόσμιου ρόλου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο πεδίο της ενεργειακής διπλωματίας και πολιτικής και ο προσεταιρισμός, ως κοινή αγορά, διαφόρων προμηθευτών ενέργειας. Προφανώς άνευ αντίθετων φωνών εσωτερικά από κάποια κράτη-μέλη (Tichy, 2019a:27-28). Ο Blazen (2015:81-82) ανιχνεύει ως το κυριότερο πρόβλημα των κρατών της Ευρώπης, στον πέραν των ορίων εθισμό τους στην τροφοδοσία ενεργειακών πόρων, εφόσον για μεγάλο χρονικό διάστημα δεν έχουν τη δυνατότητα να βαδίσουν σε καινοτόμες, εναλλακτικές, σύγχρονες μεθόδους παραγωγής ενέργειας. Εάν υφίσταται μία κοινή πορεία των κρατών-μελών προς ορισμένη πολιτική, τότε με βεβαιότητα το μέτρο του ενεργειακού εθισμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης από άλλα κράτη, όπως η Ρωσία θα ήταν έντονα χαμηλότερο.

Για να καταστεί τελεσφόρα, ως προς την πολιτική για την ενέργεια, η ευρωπαϊκή διπλωματία οφείλει να ενστερνιστεί μία κοινή γραμμή επικοινωνίας διακρατικής και διαπραγματεύσης. Για την πραγμάτωση αυτή η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει να τερματίσει να παρέχει υπηρεσίες ως ρυθμιστική δύναμη και να κατευθυνθεί σε μορφές διπλωματίας παραδοσιακές, που θα υποστηρίζονται από τη σύμφωνη γνώμη του συνόλου των βασικών ενεργούντων στο εσωτερικό της (Szulecki, 2018:327-8). Ωστόσο σε πρώτη φάση η διάπλαση μιας Ευρωπαϊκής κοινής διαπραγματευτικής στρατηγικής και γραμμής, δεν διακρίνεται ως υπόθεση απλή. Στο πεδίο της ενέργειας κάποια Ευρωπαϊκά κράτη παρουσιάζουν κάποια δυσχέρεια προκειμένου να απομακρυνθούν από τον άμεσο διάλογο με τη Ρωσία, διακινδυνεύοντας την συνοχή την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2.2. Η Στρατηγική έναντι της Ρωσίας

Η γραμμή διαπραγματεύσης και η ευρύτερη προσέγγιση της βιώσιμης κατανάλωσης ενέργειας και της ενεργειακής ασφαλείας στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής ηπείρου, με βεβαιότητα δεν συνιστά ένα θέμα απλό προς επίλυση. Η Ρωσία ως κύριος τροφοδότης ενέργειας, έχει κατοχυρώσει μία εξαιρετικά δυνατή θέση στη διάπλαση των ομάδων εργασίας και της ημερήσιας διάταξης, στο εσωτερικό του

Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Επικεντρώνει την ενεργειακή πολιτική της, η Ευρωπαϊκή Ένωση εστιάζοντας σε τρεις κύριες περιοχές:

- στην ασφάλεια προμήθειας
- στη βιωσιμότητα
- στο ελεύθερο εμπόριο.

Οι συγκεκριμένοι τρεις τομείς αποτελούν κατάληξη ισχυρών εσωτερικών διαδικασιών μεταξύ των κρατών-μελών και η υλοποίησή τους συνιστά επίσημη υπευθυνότητα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Goldthau & Sitter, 2020:114). Επιπλέον η ακολουθούμενη πολιτική, υφίστανται ως κατάληξη πλήθους συμμαχιών, συζητήσεων και προώθησης, όχι αναγκαστικά μεταξύ κρατικών δρώντων, αλλά ενίοτε μεταξύ ιδιωτικών οργανισμών και μη κυβερνητικών ομάδων. Προσφέρουν δε αυτές οι ομάδες τεχνογνωσία σχετικά με την διάθεση χρημάτων για επενδύσεις που σχετίζονται με την ενέργεια αλλά και την δημιουργία των αναγκαίων υποδομών (Bocse, 2020:3-4).

Εστιάζεται η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Ενέργεια σε τρεις κύριους στόχους:

-Την οικονομία αφορά ο πρώτος και τη βαθμιαία φιλελευθεροποίηση της αγοράς ενέργειας, με τη δημιουργία μιας ανεξάρτητης εσωτερικής αγοράς στην Ευρώπη, με διακρατικές ευκαιρίες και σχέσεις.

-Την ασφάλεια στην προμήθεια ενέργειας αφορά ο δεύτερος, με τη δημιουργία δικτύων διευρωπαϊκών για τη μεταφορά της ενέργειας, στοχεύοντας στην απεξάρτηση σταδιακά από την Ρωσία και την περαιτέρω μεροληπτική προτίμηση των ευρωπαϊκών επενδύσεων.

-Γεωπολιτικής φύσης είναι ο τρίτος και σχετίζεται ευθέως με την ρωσική παρουσία, εφόσον η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να κατασκευάσει ένα ευρωπαϊκό δίκτυο ανεξάρτητο, με πληθώρα προτιμήσεων στην προμήθεια της ενέργειας ή να κατοχυρώσει την εσωτερική διακίνηση και την παραγωγή άνευ δρώντων εξωτερικών (Tichy, 2019a:30-35.).

Επιπλέον ακόμα εστιάζοντας στις παρατηρούμενες νέες ενέργειες αποστασιοποίησης της Ουκρανίας από την Ρωσία, η Ευρωπαϊκή Ένωση συμμορφώνεται επακριβώς με τα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών, για αυτό και

επέβαλε άνευ δισταγμών κυρώσεις εναντίον της Ρωσίας, που σχετίζονταν με το ενεργειακό πεδίο με περιορισμένη βέβαια απήχηση σε σύγκριση με διάφορα πεδία (Roeben, 2018:195-96). Αξίζει επίσης να καταγραφεί ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν διάκειται θετικά ως προς την αμοιβαία εξάρτηση με την ρωσική ομοσπονδία, αντιθέτως η συγκεκριμένη κατάσταση εκτιμάται ως εξαιρετικά αποσταθεροποιητική και καταβάλλονται ενέργειες να διαλυθεί όσο πιο σύντομα γίνεται μία σχέση ανάμεσά τους συμμετρική (Tichy, 2019a:5).

Ταυτόχρονα η ευρωπαϊκή στρατηγική επηρεάζεται σαφώς και μετασχηματίζεται, χρησιμοποιώντας ως θεμέλιο κάποιες κοινές θέσεις που υφίστανται με τη Ρωσία. Συγκεκριμένα, αμφότερα τα μέλη προσπαθούν να εξασφαλίσουν την δυνατότερη υψηλή ασφάλεια στην τροφοδοσία ενέργειας και την αδιάκοπη ροή της ζήτησης χωρίς αυξομειώσεις, ενώ οι νομικές υποχρεώσεις για την ολοκληρωτική εφαρμογή των όρων, θεωρούνται υψίστης σημασίας επίσης (Kanet, 2010:282-3). Ο συγκεκριμένος τρόπος λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης υφίσταται απόλυτα ασταθής και σε κάποιες περιπτώσεις χωρίς σαφήνεια. Οι Nitoiu & Sus (2019:11) υποστηρίζουν μία γεωπολιτική προσέγγιση υβριδική, από μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σε αυτήν την προσέγγιση η υποστήριξη μιας εναλλακτικής διόδου φυσικού αερίου στο Νότο (όπως ο Southern Gas Corridor και οι ξεχωριστοί αγωγοί που αναδύονται εξ αυτού), αποτελεί την αποφασιστική κλιμακωτή πορεία προς ετέρους προμηθευτές (εκτός της Ρωσίας), όπως το Ιράν και το Αζερμπαϊτζάν. Κύριο στόχο στη συγκεκριμένη περίπτωση συνιστά για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η διάπλαση της αναγκαίας ομοφωνίας μεταξύ των κρατών-μελών, καθώς σε πλήθος περιπτώσεων η Ρωσία εξετάζει και έχει ως σκοπό να συνάψει ξεχωριστές συμφωνίες με Ευρωπαϊκά κράτη, καθώς η εξωτερική πολιτική της προσομοιάζει με το «διαίρει και βασίλευε» των Βρετανών.

2.2.1. Ενέργειες της ΕΕ-δυσχέρειες

Πρώτιστο στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του σχεδίου δράσης, η καρδιά της διπλωματίας της, συνιστά αναμφίβολα ο Southern Gas Corridor και οι ξεχωριστοί αγωγοί που προσδοκείται να αναδυθούν ως συνέπειες στην περιοχή της Νότιας και Ανατολικής Μεσογείου και με τη διάπλαση στο εσωτερικό μιας συλλογικής φωνής να συγκροτεί επίσης ξεχωριστό στόχο (Bocse, 2020:54). Αποτελεί αυτός την αποκλειστική μέθοδο για να κατορθώσει να επιτύχει η Ένωση μία πολιτική σύνδεση ως υπαρκτή πολιτική οντότητα και να ενισχύσει τη διεθνή της παρουσία, βελτιώνοντας

την κατάσταση της και αυξάνοντας τις προτιμήσεις της, σε οικονομικό και γεωπολιτικό επίπεδο. Σε πλήθος περιπτώσεων ωστόσο, η απουσία συντονισμού είναι δυνατόν να οφείλεται σε προσωπικές πολιτικές φιλοδοξίες και στοχεύσεις των κρατών-μελών. Αυτές δε είναι που καθιστούν τους δεσμούς με τη Ρωσία κύριο μέσο ενίσχυσης του ρόλου τους στο παγκόσμιο status quo. Κλασικό παράδειγμα συνιστά η Γερμανία που ενώ ακολουθεί, μετά την ουκρανική κρίση, την πολιτική των κυρώσεων υποστηρίζει ωστόσο ολοκληρωτικά την υλοποίηση των σχεδίων του Nord Stream II, για τη διακίνηση φυσικού αερίου από τη Ρωσία διαμέσου μιας εναλλακτικής διόδου βόρειας. Επιπλέον τα τελευταία χρόνια η Γαλλία προσπαθούσε να ανεβάσει το επίπεδο στους δεσμούς της με τη Ρωσία, επί θεμάτων που σχετίζονταν με τη Βόρεια Αφρική και τη Μέση Ανατολή, παρέχοντας μάλιστα την επιλογή της βαθμιαίας οικονομικής απομάκρυνσης από την Κίνα (Van der Togt, 2020:38).

Βεβαίως καθίσταται προφανές ότι μία ευρωπαϊκή στρατηγική για την ενέργεια, συμπαγής χωρίς υπολανθάνουσες συμφωνίες και υποστήριξη συμφερόντων μεμονωμένων, θα επιβάλει την Ευρωπαϊκή Ένωση στην ευρύτερη περιοχή ως ρυθμιστή της σταθερότητας. Η αναζήτηση επιλογών εναλλακτικών, αναφορικά με την τροφοδοσία ενέργειας, συνιστά απαραίτητο ρίσκο για την Ευρωπαϊκή Ένωση εάν επιθυμεί να αποφύγει την ρωσική πίεση που διαρκώς αυξάνεται στο πεδίο το ενεργειακό κι αλλού.

2.3.Ιδρυτικές συνθήκες (από την ΕΟΚ στην ΕΕ) και ενέργεια

Ο Ρόμπερτ Σούμαν (http://europa.eu/abc/symbols/9-may/decl_el.htm), την 9η Μαΐου 1950 προχώρησε σε μία δήλωση που απόσπασμα παραθέτουμε παρακάτω: «η γαλλική κυβέρνηση προτείνει να τεθεί το σύνολο της γαλλογερμανικής παραγωγής άνθρακα και χάλυβα κάτω από μία κοινή ανώτατη αρχή, μία οργάνωση ανοιχτή στη συμμετοχή των άλλων χωρών της Ευρώπης. Η συγκέντρωση των παραγωγών άνθρακα και χάλυβα θα εξασφαλίσει αμέσως την εγκαθίδρυση κοινών βάσεων οικονομικής ανάπτυξης, πρώτο στάδιο της ευρωπαϊκής ομοσπονδίας και θα αλλάξει το πεπρωμένο αυτών των περιοχών που από πολύ καιρό ασχολούνται με την κατασκευή πολεμικών όπλων των οποίων υπήρξαν τα πιο συχνά θύματα».

Η προσπάθεια να τεθούν θεμέλια στην Ευρωπαϊκή ήπειρο για την ειρήνη, έπειτα από την οικονομική καταστροφή και το αιματοκύλισμα των εθνικών κρατών της, με την ολοκλήρωση του πρώτου και του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου (Μούσης,

2015), εδράστηκε πρωταρχικά στην σύνταξη δύο συνθηκών σύμπραξης στα πεδία των βασικών ενεργειακών μέσων και υλικών της εποχής εκείνης. Την ελπιδοφόρα ατομική ενέργεια, τον άνθρακα και τον χάλυβα. Τα εθνικά κράτη της Ευρώπης που βρέθηκαν αντίπαλοι στους πολέμους θα προσπαθούσαν να κινηθούν προς ένα σύστημα σύμπραξης, με τελικό στόχο την κοινωνική και πολιτικοοικονομική ευημερία τους και χρησιμοποιώντας εκείνους τους πόρους ειρηνικά, που έως την περίοδο εκείνη τους εκμεταλλευόταν για τις βιομηχανίες τους, τις πολεμικές. Οι ενεργειακοί πόροι αναβαθμίζονται και μετατρέπονται σε ειρηνικά όπλα. Οι συγκεκριμένες διακηρύξεις και εξαγγελίες μετατρέπονται σε δύο θεμελιώδεις συνθήκες από τις τρεις που συγκροτούν τις Ευρωπαϊκές κοινότητες.

2.3.1. Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα

Ειδικότερα υπογράφεται στο Παρίσι το 1951, η πρώτη κοινοτική συνθήκη και το 1952 τίθεται σε ισχύ. Δημιουργείται έτσι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα

(EKAX:http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_e_csc_e1.htm), γνωστή ως EKAX και οι χώρες της Benelux⁷, η Γερμανία και η Γαλλία την υπογράφουν. Η EKAX ως θεμελιώδη αντικειμενικό σκοπό είχε την εξαφάνιση οιοσδήποτε δυσχέρειας στις δοσοληψίες μεταξύ των κρατών. Επίσης στην κατασκευή μίας κοινής αγοράς, έτσι ώστε τα προϊόντα των σιδηρουργών και των ανθρακωρυχείων να διακινούνται χωρίς περιορισμούς, για να θεραπεύσουν τις ανάγκες των πολιτών στο σύνολό τους όπως και της κοινότητας, χωρίς διαχωρισμούς που εστιαζόταν στην εθνικότητα. Απεριόριστα, επιπλέον, όφειλαν να διακινούνται οι εργαζόμενοι και τα κεφάλαια στους συγκεκριμένους τομείς (Μούσης, 2008:20). Η συνθήκη είχε ως τελικό σκοπό να συγκροτήσει τα θεμέλια για την συνεργασία και σε επιπλέον τομείς της οικονομίας. Έτσι και προκειμένου να εκπληρωθούν και να επιτύχουν οι βασικές ρυθμίσεις στις συνθήκες, τέθηκαν κανόνες σε ζητήματα τιμών, παραγωγής, εθνικών ενισχύσεων, επενδύσεων και λειτουργίας των αντίστοιχων επιχειρήσεων, καθώς και στα πεδία της μεταφορικής και εμπορικής πολιτικής.

Την εποχή που εγκρίθηκε η συνθήκη ο άνθρακας, ευτελούς αξίας και υπέρ επαρκής σε ποσότητα, συνιστούσε το πρωτεύον ενεργειακό προϊόν για την κοινότητα,

---

⁷ Ακρωνύμιο που χρησιμοποιείται για την οικονομική-τελωνειακή ένωση που απαρτίζονταν από τα τρία γειτονικά βασιλεία της Δυτικής Ευρώπης: Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο. Ο όρος πλέον χρησιμοποιείται πλέον γενικότερα κυρίως στις αναλύσεις περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων των οποίων οι τρεις προαναφερθείσες χώρες πρωτοστάτησαν.

υποστηρίζοντας τις ενεργειακές της ανάγκες κατά 65%. Αυτό το γεγονός αιτιολογεί για ποιο λόγο οι κοινοτικές συνθήκες δεν προνοούσαν το παραμικρό για τους υδρογονάνθρακες, που εν τέλει παραμέρισαν τη χρήση του άνθρακα τις δεκαετίες που ακολούθησαν (NIES, xx). Η συνθήκη της ΕΚΑΧ παρουσίαζε περιορισμένη διάρκεια καθώς από την ίδρυση εκτιμιούνταν η διεύρυνση σε επιπλέον τομείς οικονομικούς και τερματίστηκε το 2002 και κατέστη μέρος της ευρωπαϊκής κοινότητας.

2.3.2. Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας

Η Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_euratom_el.htm), πινωρίς ως ΕΚΑΕ ή ΕΥΡΑΤΟΜ, το 1957 στη Ρώμη υπογράφεται και το 1958 τίθεται σε ισχύ. Η συνθήκη αυτή αποσκοπούσε στην κατασκευή μίας κοινής αγοράς εφοδίων και υλικών πυρηνικών, ενός συστήματος ελέγχου προκειμένου να χρησιμοποιείται η πυρηνική ενέργεια ειρηνικά, στη σύνταξη μιας νομοθεσίας που θα αφορούσε όλους για την πυρηνική ενέργεια, στην τοποθέτηση ενός κοινού συστήματος τροφοδοσίας για πρώτες ύλες, όπως και κοινών ρυθμίσεων ασφάλειας και υγιεινής για τους εργαζόμενους και του πληθυσμού για τη ραδιενέργεια. Αποσκοπούσε η συνθήκη στην πρόοδο της τεχνολογίας και της έρευνας ως προς την πυρηνική ενέργεια, ούτως ώστε για ειρηνικούς σκοπούς τα Ευρωπαϊκά κράτη να την χρησιμοποιήσουν. Ωστόσο η απόπειρα αυτή δεν πραγματοποιήθηκε επιτυχώς, εξαιτίας δυσχερειών οικονομικών όπως και της επιθυμίας ορισμένων κρατών να αποκτήσουν και να εξελίξουν την πυρηνική ενέργεια για ιδιοτελείς λόγους και πάντως όχι εστιάζοντας στην κοινή τεχνολογική οδό που συμβούλευε και επισημαίνει η συνθήκη. Αντιθέτως με την ΕΚΑΧ, η ΕΥΡΑΤΟΜ δεν υφίστατο με μειωμένη διάρκεια (Φαραντούρης, 2016 στο Ν. Μαραβέγιας) και δεν ενώθηκε με την Ευρωπαϊκή Ένωση αν και υφίστανται κοινά θεσμικά όργανα και έχουν διακριτή υπόσταση νομική. Ως κατακλείδα οφείλουν να παρατηρηθούν τα παρακάτω, αναφορικά με τις συγκεκριμένες αυτές κοινοτικές συνθήκες.

Καταρχάς προβάλλουν και εγκωμιάζουν τη σπουδαιότητα των πόρων της ενέργειας για την κοινότητα και τις χώρες που την απαρτίζουν και την οικονομία τους. Η επίδρασή τους είναι ιδιαίτερα σημαντική σε τομείς, όπως είναι η βιομηχανία και οι μεταφορές, ενώ παράλληλα διαμορφώνονται από αυτούς. Αυτό το στοιχείο δεν μεταβάλλεται με την παρέλευση του χρόνου. Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες μετασχηματίζονται σε Ευρωπαϊκή Ένωση και ο χάλυβας και ο άνθρακας μεταβιβάζουν

στους υδρογονάνθρακες τη θέση τους (NIES:xx). Συνιστούσε η ενέργεια και συνιστά θεμελιώδη λίθο στις διεργασίες για την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.

Έπειτα εγκαινιάζουν οι συγκεκριμένες συνθήκες τον τρόπο της κοινής δράσης, την ονομαζόμενη και κοινοτική μέθοδο δράσης (http://europa.eu/scadplus/glossary/community_intergovernmental_methods_el.html), όπου στο εξής συσχετίζεται με τον τρόπο λειτουργίας θεσμικά του πρώτου πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εδράζεται στην αρχή της ολοκλήρωσης η συγκεκριμένη κοινοτική μέθοδος, εφαρμόζοντας την αρχή της επικουρικότητας που από τα παρακάτω βασικά στοιχεία χαρακτηρίζεται:

- την αποκλειστικότητα της Επιτροπής στο δικαίωμα της πρωτοβουλίας
- την καθολική υλοποίηση από το Συμβούλιο της λήψης αποφάσεων με πλειοψηφία κατά περίπτωση ειδική
- το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο δραστηριοποιείται ενεργά με προτάσεις τροπολογιών, γνώμες κλπ.
- την επεξήγηση του κοινοτικού δικαίου ομοιόμορφα, που κατοχυρώνεται από δικαστήριο.

2.4. Η διεθνοποίηση των ενεργειακών αναγκών των Ευρωπαϊκών

Κοινοτήτων

Την περίοδο κατά την οποία συνάφθηκαν οι κοινοτικές συνθήκες, ενεργειακά επαρκή παρατηρούνται τα μέλη της κοινότητας. Ο χάλυβας και ο άνθρακας συνιστούν τα βασικά προϊόντα για την ενέργεια και η ατομική ενέργεια να αναμένεται πώς θα αποτελέσει την εναλλακτική για το μέλλον και ότι θα τα αντικαθιστούσε. Από την δεκαετία του 1960 τα πετρελαϊκά προϊόντα και το πετρέλαιο παραμερίζουν τον άνθρακα (NIES:xx) Υφίσταται βεβαίως ως γεγονός, ότι δεν αποδίδουν οι αρχικές συνθήκες υπευθυνότητες στα κοινοτικά όργανα, για τους υδρογονάνθρακες και το πετρέλαιο. Ωστόσο ευρύτερα ρυθμίσεις αναφορικά με την αγορά που υφίσταται, εντοπιζόταν στην συνθήκη της ΕΟΚ. Εξαλείφονται το 1968 οι κάθε είδους δυσχέρειες τελωνειακές, στις δοσοληψίες των πετρελαϊκών προϊόντων ανάμεσα στα μέλη της κοινότητας και διατηρούν στο σύνολό τους αυτά που προνοεί η συνθήκη της Ρώμης, για την απρόσκοπτη διακίνηση όπως για παράδειγμα την απρόσκοπτη παροχή

υπηρεσιών, την ελευθερία εγκατάστασης και υλοποιούνται και στο πεδίο του πετρελαίου (Μούσης, 2008:425).

2.4.1. Διεθνοποίηση της αγοράς

Το συγκεκριμένο συμβάν μεταβάλλει όλα τα γνωστά στοιχεία στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες και στον ενεργειακό τομέα, για δύο λόγους. Πέραν του ότι αξιώνει μία αναδιοργάνωση της αγοράς στο εσωτερικό της Ένωσης, θεσμοθετεί και μία διεθνοποίηση της αγοράς ενέργειας στην κοινότητα, καθώς μην διαθέτοντας την ισχύ να ικανοποιήσουν τις ενεργειακές απαιτήσεις τους, απευθύνονται έτι περαιτέρω στις αγορές εκτός της κοινότητας, για τον εφοδιασμό με υδρογονάνθρακες. Θα υποστήριζε κάποιος ιστορικά, πώς η συγκεκριμένη περίοδος είναι αυτή που προβάλλει το απαραίτητο μιας κατευθυνόμενης και συνολικής εκ μέρους των κρατών, ενεργειακής πολιτικής στις κοινότητες, τόσο στο εξωτερικό μέρος όσο και εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

2.4.2. Εμφάνιση ενεργειακών κρίσεων

Το 1973⁸ η επερχόμενη πετρελαϊκή κρίση συνιστά σταθμό για την ενεργειακή πολιτική των κοινοτήτων, αλλά και για το σύστημα που ίσχυε σε παγκόσμιο επίπεδο ως προς την ενεργειακή ασφάλεια (Yergin, 2007:6), φανερώνοντας ρητά τόσο τον εθισμό των μελών της από πηγές ενέργειας έξω από την Κοινότητα, καθώς και την μειωμένη αντίσταση της Κοινότητας σε καταστάσεις κρίσεως. Η συγκεκριμένη μειωμένη αντίσταση συσχετίζεται με τον ενεργειακό τομέα στο ευρύτερο πλαίσιο και πιο ειδικά στο παρατηρούμενο σημείο εθισμού για τα Ευρωπαϊκά κράτη των οικονομιών τους, από κύρια ενεργειακά προϊόντα και κατά πρώτον το πετρέλαιο. Για το οποίο η δαπάνη επιζητήθηκε να περιοριστεί περαιτέρω και κάποια άλλα καύσιμα (φυσικό αέριο, άνθρακας) να το αντικαταστήσουν. Ειδικότερα η προαναφερόμενη κρίση πρόβαλε την μειωμένη αντίσταση των κρατών της Ευρώπης στις πολιτικές εντάσεις του αραβικού κόσμου, «μία κατάσταση που είναι ορατή και εμφανής και δημιούργησε, την συνηθισμένη από τις εισαγωγές και αδύναμη Ένωση στρατιωτικά

---

⁸ Η πρώτη πετρελαϊκή κρίση συνέβη μετά τον αραβο-ισραηλινό πόλεμο του Γιομ-Κιουρ το 1973. Οι αραβικές χώρες εξαγωγείς πετρελαίου, μέλη του ΟPEC, επέβαλαν εμπάργκο στις εξαγωγές για κάποιο χρονικό διάστημα προς τις χώρες τις εχθρικά διακείμενες προς τα αραβικά συμφέροντα. Στην ουσία, αποτελούσε την απάντηση των χωρών αυτών προς την στρατιωτική βοήθεια που παρείχαν οι ΗΠΑ στο Ισραήλ.

και την εξέθεσε σε πλήθος καταχρήσεων που συνδέονται με την ενέργεια» (Hoogeveen, & Perlot, 2007).

Κατανοώντας τη γνώση που βιώθηκε και κατακτήθηκε, στην χρονική έκταση της συγκεκριμένης εποχής, ήταν δυνατόν να υπολογιστεί ότι τα κράτη-μέλη οφείλουν να συγκεντρώσουν την ισχύ τους, με την δημιουργία μιας ενεργειακής πολιτικής που θα περιλαμβάνει όλα τα μέλη. Αυτό ωστόσο δεν συνέβη. Το μέτρο του ενθουσιασμού και της προσήλωσης με την οποία οι εθνικές κυβερνήσεις έχουν συγκροτήσει, στο πεδίο της ενέργειας, τον έλεγχο προκαλεί το έντονο ενδιαφέρον (Sodupe, & Benito, 2001).

2.4.3. Απάντηση στις κρίσεις-ΔΟΕ

Η προαναφερόμενη όμως κρίση προσέφερε ωστόσο, μία καινούργια ώθηση στην ενεργειακή συνεργασία διεθνώς και οδήγησε τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες καταρχήν και την Ένωση αργότερα, να υλοποιήσουν διάφορα μέτρα στο πεδίο της ενέργειας. Στη συγκεκριμένη δεκαετία εντοπίζεται και η προέλευση κάποιων αφηρημένων ιδεών όπως αεριοποίηση του άνθρακα, πρόοδος τεχνολογιών για την υγροποίηση, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, χρήση της ενέργειας ορθολογικά, οικονομία της ενέργειας, ως συνέπεια της πετρελαϊκής κρίσης αυτής που προέκυψε.

Η συγκρότηση του Διεθνούς Οργανισμού Ενέργειας (ΔΟΕ) χρωστάτε επίσης σε ισχυρό βαθμό στις συνέπειες της κρίσης του 1973. Την επόμενη χρονιά υλοποιήθηκε, μετά από ενέργειες των Ηνωμένων Πολιτειών, στην Ουάσιγκτον μία διάσκεψη που είχε ως αποτέλεσμα την επικύρωση της διεθνούς συμφωνίας για το πετρέλαιο (Woodliffe, 1975) και τη συγκρότηση στο περιθώριο, του Διεθνούς Οργανισμού Ενέργειας (ΔΟΕ του Διεθνούς Οργανισμού Ενέργειας (<http://www.iea.org/index.asp>; Willrich & Conant, 1977). Συνιστούσε δε αυτός ο οργανισμός μία ευθεία και αργοπορημένη απόκριση στην κατασκευή του ΟΠΕΚ και την μεγεθυνόμενη δυναμική στο πετρελαϊκό καρτέλ, που κατασκευαζόταν από τη δεκαετία του 1960, έχοντας ως βασικό σκοπό την καταγραφή των τάσεων στις αγορές του αργού πετρελαίου (Florini, 2010) και την οργάνωση και την συγκρότηση ελέγχου στα αποθεματικά των καυσίμων, ανάμεσα στα μέλη του.

Εξέδωσε το 1973, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δύο οδηγίες, την 73/238/EEC «Μέτρα για την άμβλυνση των επιπτώσεων των δυσχερειών εφοδιασμού με αργό πετρέλαιο και προϊόντα πετρελαίου» και το 1977, την 77/706/EEC «Καθορισμός

κοινοτικού στόχου για τη μείωση της κατανάλωσης πρωτογενούς ενέργειας σε περίπτωση δυσχερειών με αργό πετρέλαιο και προϊόντα πετρελαίου», για να ρυθμίσει αρμονικά τις πολιτικές της με αυτές του ΔΟΕ, για τα αποθέματα πετρελαίου, τα στρατηγικά. Οι προαναφερόμενες οδηγίες εμπεριέχουν τη δέσμευση των κρατών μελών να διαθέτουν αποθέματα για 90 ημέρες προϊόντων πετρελαίου, με κριτήριο την μέση κατανάλωση του προηγούμενου έτους κατά χώρα. Επίσης οι οδηγίες κάνουν γνωστό, ότι η δόμηση των αποθεμάτων είναι δυνατόν να ολοκληρωθεί με ποικίλους τρόπους, (για παράδειγμα προσφυγή σε κάποιον οργανισμό). Επιπλέον διατηρούν τα κράτη-μέλη την ικανότητα της αποθήκευσης των αποθεμάτων τους, βάσει συμφωνιών διακυβερνητικών, σε ένα διαφορετικό κράτος- μέλος. Βεβαίως δεν θα διατηρεί τη δυνατότητα να απαγορεύσει, το κράτος μέλος που έχει αποθηκεύσει τα αποθέματα, την ανάληψη του συνόλου ή μέρος των αποθεμάτων από το κράτος όπου στην ιδιοκτησία του ανήκουν τα συγκεκριμένα αποθέματα. Σαν κατακλείδα για την χρήση των αποθεμάτων δεν υφίστανται τόσο ενδεδειγμένες οι κοινοτικές οδηγίες, όπως αυτές του ΔΟΕ (Favennec, 2009) και στην πιθανή κατάσταση κρίσης στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει ανατεθεί η πραγμάτωση συνδιάσκεψης ανάμεσα στα κράτη μέλη.

Η Γερμανία και οι χώρες της Benelux απάρτιζαν τα ιδρυτικά μέλη του ΔΟΕ, ενώ σχετικά αργά, το 1992, κατέστη μέλος η Γαλλία. Ο ΔΟΕ έχει επιτύχει να συνεισφέρει θετικά (Favennec, 2009) στην οργάνωση των ενεργειών των μελών του, προκειμένου να αντιδράσουν σε περιόδους αναταραχών και κρίσεων στη διεθνή αγορά πετρελαίου. Περιπτώσεις χαρακτηριστικές συνιστούν αυτές που παρατηρήθηκαν στην 11η Σεπτεμβρίου 2001, την επόμενη μέρα του τυφώνα Κατρίνα το 2005, στον πόλεμο της Λιβύης το 2011, στον πόλεμο του Ιράκ το 2003 και στον πόλεμο του Κόλπου του 1990-1991, όπου το μέτρο των στρατηγικών αποθεμάτων πετρελαίου⁹ ενεργοποιήθηκε, συνεισφέροντας και αποσοβώντας μονόπλευρη καθοδήγηση στην αγορά πετρελαίου.

Ένα πολιτικό φόρουμ αποτελεί ο ΔΟΕ, των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αποσκοπεί στην οργάνωση των πολιτικών τους για την ενέργεια. Συγκροτεί ένα όργανο συμβουλευτικό στα πεδία των περιβαλλοντικών θεμάτων (Martin, & Hartje), στα οικονομικά αναφορικά με την ενέργεια και με την ενεργειακή ασφάλεια, αλλά συνιστά και μία από τις πλέον αξιόπιστες πηγές για την ενέργεια, στοιχείων

---

⁹ Αντίστοιχος αγγλικός όρος: Strategic Petroleum Reserve (SPR)

στατιστικών. Στην αφετηρία του αποτελούσε έναν οργανισμό κρατών που καταναλώνουν πετρέλαιο και έχει καταστεί η σπουδαιότερη δεξαμενή σκέψης αναφορικά με τα ενεργειακά θέματα, συγκροτώντας τοιούτοτρόπως ένα σπουδαίο μέσο επίδρασης και διαμόρφωσης των πολιτικών για τις ενεργειακές αγορές.

2.4.4.Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας

Το 1991 απαντάτε η ξεκάθαρη ευρωπαϊκή απόπειρα να οργανωθεί, για την ενέργεια, η ζήτηση και η προσφορά εντός της επικρατείας της. Ταυτόχρονα βεβαίως αποτελεί την παρθενική της πρωτοβουλία, σε ζητήματα ενέργειας σε παγκόσμιο επίπεδο, με τον (Ευρωπαϊκό) Χάρτη Ενέργειας (<http://www.encharter.org/index.php?id=1&L=0>) που υποδείχθηκε από τον Ολλανδό πρωθυπουργό Ruud Lubbers. Υπέγραψαν τον χάρτη συνολικά 58 κράτη και απαρτιζόταν από την ΕΥΡΑΤΟΜ, τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την Ουκρανία και τη Ρωσία. Το 1994 παρουσιάστηκε η σύμβαση για τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Ενέργειας, η οποία ήταν νομικά δεσμευτική και με την οποία καθιερώνεται ένα πεδίο διεθνούς συνέργειας ανάμεσα στις βιομηχανικές χώρες και στις Ευρωπαϊκές. Σκοπεύει δε ιδιαίτερα στην πρόοδο των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, αναφορικά με το ενεργειακό δυναμικό και την κατοχύρωση της ενεργειακής τροφοδοσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/127028_el.htm). Δεν έχει υπογραφεί η εν λόγω σύμβαση από τον Καναδά και τις Ηνωμένες Πολιτείες, ενώ δεν την έχουν επικυρώσει Αυστραλία, Νορβηγία και η Ρωσία.

2.4.4.1.Αρχή της Συμπληρωματικότητας- μηχανισμοί επίλυσης διαφορών

Θεμελιώδης ιδέα και της Συνθήκης και του Χάρτη συνιστά η αρχή της συμπληρωματικότητας (Μούσης,2008:416) μεταξύ των χωρών της Δυτικής Ευρώπης και των αμοιβαίων συμφερόντων τους. Οι χώρες της Δύσης κατέχουν τεχνογνωσία και τεχνολογία αιχμής, ενώ τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης και ιδιαίτερα αυτά που ήταν συστατικά μέρη της Σοβιετικής Ένωσης (Sodupe, & Benito, 2001), κατέχουν άφθονους πόρους ενεργειακούς. Ο Χάρτης κατ' ουσία συνιστά συμπεριφορικό κώδικα και μία βούληση πολιτική για ενδυνάμωση, με όχημα την ενέργεια, στην περιοχή της Ανατολικής Ευρώπης των δημοκρατικών δεσμών. Παρέχει δε η Δύση ενίσχυση τεχνολογική και οικονομική.

Οφείλει ωστόσο να καταγραφεί και το συμβάν, πώς η συνθήκη συνιστά την πρώτη σπουδαία Πολυμερή συνθήκη που εγκρίθηκε, αφότου ο ψυχρός πόλεμος τελείωσε (Axelrod, 1996). Ο Χάρτης Ενέργειας κατόρθωσε να εγκολπώσει σπουδαίες για τα ενεργειακά θέματα χώρες της Ανατολής και της Κασπίας, όπως η Τουρκία, το Τουρκμενιστάν, το Καζακστάν, η Γεωργία, το Αζερμπαϊτζάν όπως επίσης και χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας και της Μέσης Ανατολής. Η εξαιρετική σημασία της συνθήκης για τον Χάρτη Ενέργειας (Bradbrook, 1999), ευρίσκεται στο γεγονός ότι προσφέρει ένα σύνολο δεσμευτικών ρυθμίσεων νομικών, για τις επενδύσεις διεθνώς στον ενεργειακό τομέα. Ως εκ τούτου λειτουργεί όπως κάποιο ρυθμιστικό/ κανονιστικό όργανο, που καθιερώνει με νόμους ένα ορισμένο σύνολο ρυθμίσεων, που αναφέρονται στις επενδύσεις πάνω στο ενεργειακό εμπόριο, όπως προβλέπουν επίσης ρυθμίσεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και στη διαμετακόμιση. Διαθέτει επιτυχίες στην πορεία του έως τώρα, ο Χάρτης Ενέργειας, στην απόπειρα του για την ειρηνική διευθέτηση των ενεργειακών διαφορών παγκόσμια (Beckman Karel, 2012). Ένα μηχανισμό επίλυσης των αντιδικιών προσφέρει ο Χάρτης και το πλήθος των καταστάσεων για επιδιαιτησία που εδράζεται στο μηχανισμό αυτό έχει διευρυνθεί.

Πλήθος από τις συγκεκριμένες καταστάσεις εμπεριέχουν αντιδικίες ανάμεσα σε επενδυτές που έχουν έδρα την Ευρωπαϊκή Ένωση και σε κράτη τα οποία δεν είναι μέλη της. Οι επενδυτές και οι εταιρείες ενέργειας, δεν έχουν την ικανότητα να επικαλούνται την δικαιοσύνη εναντίον των κυβερνήσεων στο κράτος εντός του οποίου ενεργούν ή είναι πολίτες, αλλά αποκλειστικά εναντίον ξένων κυβερνήσεων. Ο Χάρτης Ενέργειας αντιμετωπίζει την πρόκληση που εντοπίζεται κυρίως στη Ρωσία, καθώς συνεχίζουν να έχουν προσωρινό μόνο κύρος οι διατάξεις του Χάρτη. Σε υψηλό βαθμό έχει προγραμματιστεί ο Χάρτης της Ενέργειας για να αποτελέσει ενεργειακό μέσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, προκειμένου να αντιμετωπίσει τη Ρωσία, στην εποχή μετά τον ψυχρό πόλεμο και καθώς δεν επικυρώθηκε η Συνθήκη από τη Ρωσία, ο Χάρτης παρουσιάζεται να μην έχει επιτύχει στον κύριο του στόχο.

2.5. Συνθήκη του Μάαστριχτ και συνθήκη του Άμστερνταμ

Η συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση στη δεκαετία του 1990 ή όπως τη γνωρίζουμε συνθήκη του Μάαστριχτ (http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_el.htm), προτρέπει τα κράτη-μέλη σε ισχυρότερη συνεργασία, στο σύνολο των τομέων και του ενεργειακού τομέα

συμπεριλαμβανομένου. Με την Ιρανική επανάσταση το 1979 αναδύθηκε η δεύτερη κρίση του πετρελαίου και με τον πόλεμο του Κόλπου του 1990 η τρίτη και επέφεραν διάρρηξη της ισορροπίας στην πετρελαϊκή ζήτηση και προσφορά, γεγονός που συνεισφέρει και στην ρευστότητα των τιμών του καυσίμου.

Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης η ενέργεια εντάσσεται στις καλούμενες πολιτικές τομεακές. Ορίζονται ως τομεακές, εκείνες οι πολιτικές της Ένωσης που αναφέρονται σε εκτεταμένες περιοχές των οικονομιών των χωρών μελών (Μούσης, 2008:355) ονομαστικά: την αλιεία, τη γεωργία, τις μεταφορές, την ενέργεια, την έρευνα, τη βιομηχανία. Ενώ υπαγορεύουν οι συνθήκες ευθέως την εξέλιξη κοινών πολιτικών στους τομείς της γεωργίας, της αλιείας, των μεταφορών και της ενέργειας, δεν ισχύει όμως κάτι τέτοιο για τους άλλους τομείς.

Συγκεκριμένα για το πεδίο της ενέργειας είναι δυνατόν να υποστηριχθεί πως εν μέρει ορίζονταν οι κοινές πολιτικές από τις ιδρυτικές συνθήκες και τα κείμενά που τις συνοδεύουν, ιδιαιτέρως της ΕΥΡΑΤΟΜ. Τις τομεακές πολιτικές αυτό που τις χαρακτηρίζει είναι, ότι τα κράτη-μέλη διακρατούν πλήθος ευθυνών στη σχεδίαση αυτών των πολιτικών, ενεργώντας επί της λογικής της προαγωγής όχι των κοινοτικών, αλλά των εθνικών συμφερόντων (Aalberts, 2004:23-46). Ο μετασχηματισμός σε κοινοτικές-ενωσιακές, των τομεακών πολιτικών, εκπορεύεται από το γεγονός ότι τα κράτη-μέλη συνειδητοποιούν τα ευεργετήματα που εκπηγάζουν από την ισχυρότερη συνέργια και το συντονισμό και στο εξωτερικό περιβάλλον της Ένωσης και στην επικράτεια της.

Η ανυπαρξία ισχυρού νομικού πλαισίου στο κείμενο της Συνθήκης, αποτελεί ένα δυνατό επιχείρημα κατά της εξέλιξης πολιτικών κοινών από τα κράτη-μέλη, στα εκτεταμένα πεδία της οικονομίας τους. Όπως προαναφέρθηκε ήδη, το κείμενο της συνθήκης ίδρυσης της ΕΚΑΧ και της ΕΥΡΑΤΟΜ, προνοούν την οργάνωση των πράξεων των κρατών μελών, στο εμπόριο άνθρακα και ατομικής ενέργειας, στην κατανάλωση και στην παραγωγή του. Δεν υφίσταται κάτι ανάλογο και στο πεδίο των υδρογονανθράκων που συνιστούν εφεξής τα κύρια καύσιμα για την ενέργεια των κρατών-μελών.

2.5.1. Κοινή αγορά-διευρωπαϊκά δίκτυα

Επικεντρώνεται η συνθήκη του Μάαστριχτ στην πραγμάτωση του στόχου της ενιαίας αγοράς¹⁰, που διευκολύνει την ανεμπόδιστη διακίνηση κεφαλαίων, υπηρεσιών, προσώπων και εμπορευμάτων. Στην ορθή λειτουργία θα συνεισφέρει εξαιρετικά της κοινής αγοράς, η πρόοδος των δικτύων διευρωπαϊκά, εντός των οποίων εμπεριέχεται και ο τομέας της ενέργειας, σε σχέση ωστόσο με τα πεδία των επικοινωνιών και των μεταφορών. Ουσιαστικά τα διευρωπαϊκά δίκτυα αποτελούν τη μοναδική αναφορά που εντοπίζεται στις συνθήκες του Μάαστριχτ (άρθρο 129 β) και μετέπειτα του Άμστερνταμ (άρθρο 154) (<http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf>) για την ενέργεια.

Μετριοπαθή και συμβιβαστικά (Moravcsik, & Nikolaidis, 1999) χαρακτηρίζονται τα αποτελέσματα γενικά της συνθήκης του Άμστερνταμ και δεν συνεισέφεραν αποφασιστικά στην διεργασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και κατά συνέπεια στην ισχυρότερη σύνδεση στον τομέα της ενέργειας. Για τα διευρωπαϊκά ενεργειακά δίκτυα πρωταρχικό στόχο, ορισμένο με σαφήνεια, αποτελεί η προοδευτική συσχέτιση των μεταφορικών δικτύων ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου, που επεκτείνουν στην ενεργειακή τροφοδοσία, την ασφάλεια του συνόλου των ευρωπαϊκών περιοχών και την ανταγωνιστικότητα διεθνώς των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, που τυγχάνουν και καταναλωτές ενέργειας ισχυροί.

Επιδιώκουν οι προσανατολισμοί της κοινότητας στην εξέλιξη και πρόοδο των δικτύων ενέργειας των διευρωπαϊκών και με σαφήνεια αναπτύσσουν τους κυρίους άξονες δράσης, σε αυτό το πεδίο της διευρυμένης κοινότητας (Μούσης, 2008:120). Η πραγμάτωση της κοινής αγοράς δηλαδή θα κατασκευάσει και το περιβάλλον για τη λειτουργία και τις συνθήκες μιας ενεργειακής εσωτερικής αγοράς για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Θα συνιστά επίσης από τη μεριά της σταθερό και συμβατό τμήμα με αυτήν.

---

¹⁰ Η Κοινή Αγορά αποτελούσε έναν από τους βασικούς στόχους της Συνθήκης της Ρώμης για την ίδρυση της ΕΟΚ το 1957. Στο άρθρο 2 της εν λόγω Συνθήκης αναφέρεται πως «*Η Κοινότητα έχει σαν αποστολή, με τη δημιουργία μιας κοινής αγοράς (...) να προάγει την αρμονική ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων στο σύνολο της Κοινότητας, τη συνεχή και ισόρροπη επέκταση της οικονομίας, αυξημένη σταθερότητα, επιταχυνόμενη ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου και σχέσεις περισσότερο στενές μεταξύ των κρατών που συνενώνει*»

2.6. Συνθήκη για τη θέσπιση συντάγματος της Ευρώπης

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που συνήλθε στη Νίκαια, το Δεκέμβριο του 2000, έλαβε την έγκριση η συνθήκη της Νίκαιας (http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/12001C /htm/ C_ 20010 80EL.000101.html) και το 2001 υπεγράφη, το 2003 δε τέθηκε σε ισχύ. Συνιστά παράγωγο της διακυβερνητικής διάσκεψης και εντοπίζεται η αφετηρία της τον Φεβρουάριο του 2000, όταν ασχολήθηκε το Συμβούλιο με την υποχρεωτική μεταρρύθμιση των θεσμικών οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ατενίζοντας την είσοδο και ενσωμάτωση δέκα καινούργιων χωρών στην ένωση.

Η συνθήκη για το σύνταγμα της Ευρώπης σχεδιάστηκε, ως η επέκταση της διεργασίας θεσμικών μεταρρυθμίσεων που έχουν ως αφετηρία τη συνθήκη της Νίκαιας. Το Δεκέμβριο του 2001, στη σύνοδο του Λάκεν, συνεκλήθη από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, η Ευρωπαϊκή Συνέλευση. Συνίστατο από εκπροσώπους των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των εθνικών κοινοβουλίων και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου όπως και της Επιτροπής και σε δημόσιες συνεδριάσεις που εντοπίζονται από το Φεβρουάριο το 2002 έως τον Ιούλιο του 2003. Υπέδειξε μία μεταρρύθμιση για την Ένωση ριζική, ούτως ώστε να γίνει πιο κατανοητή, πιο διάφανη, πιο αποτελεσματική και να πλησιάσει εγγύτερα τους πολίτες.

Το Σχέδιο Συνθήκης για τη Θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης αποτέλεσε αποτέλεσμα των εργασιών της και συγκρότησε τα θεμέλια για τις συζητήσεις της περιόδου 2003-2004 των διακυβερνητικών διασκέψεων. Τα έτη 2003 (Οκτώβριος) και 2004 (Ιούνιος) πραγματοποιήθηκε η διακυβερνητική διάσκεψη και οδηγήθηκε σε κοινή απόφαση αναφορικά με τη Συνθήκη για την καθιέρωση Συντάγματος της Ευρώπης. Η αντικατάστασή του συνόλου των συνθηκών που δημιουργήθηκαν τα τελευταία 50 χρόνια, εξαιρουμένης της συνθήκης της ΕΥΡΑΤΟΜ, αποτελούσε και για την συνταγματική αυτή συνθήκη το σκοπό της. Συγκροτείται από τέσσερα τμήματα η Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/12001C /htm/C_ 200 10 80EL.000101.html).

2.6.1. Πρόνοιες για την ενέργεια

Εντοπίζεται οι πρόνοιες για την ενέργεια στο τρίτο μέρος που συνίσταται από τις ρυθμίσεις που αναφέρονται στη λειτουργία της ένωσης και τις πολιτικές και κάτω

από τον τίτλο III «Εσωτερικές Πολιτικές και Δράσεις», το τμήμα 10 του κεφαλαίου III, «Πολιτικές σε άλλους τομείς», την ενέργεια αφορά.

2.6.1.1.Άρθρο III-256

Το συγκεκριμένο άρθρο για την εσωτερική αγορά και προκειμένου να βελτιωθεί το περιβάλλον έχει ως στόχο στην πολιτική της Ένωσης στον τομέα της ενέργειας:

- να κατοχυρώσει για την αγορά ενέργειας τη λειτουργία της
- τον εφοδιασμό της με ενέργεια
- την αποδοτικότητα στην ενέργεια, στην εξοικονόμηση και στην ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας νέων

Παραμένει άθικτο το δικαίωμα του κράτους-μέλους να ορίζει τους όρους εκμετάλλευσης των πόρων της ενέργειας, ενώ το Συμβούλιο μόνο για ρυθμίσεις φορολογικού χαρακτήρα θεσπίζει μέτρα.

2.6.1.2.Άρθρο III-234

Όπως παραπάνω μόνο για φορολογικού χαρακτήρα διατάξεις θεσπίζει το Συμβούλιο.

Το προαναφερθέν άρθρο μετά επισημαίνει ότι οι ρυθμίσεις που αναφέρονται σε μέτρα που επιδρούν ισχυρά στην προτίμηση ενός κράτους-μέλους ποικίλων πηγών ενέργειας όπως και την γενικότερη σχεδίαση της ενεργειακής τροφοδοσίας, θα λαμβάνονται όχι με τη διαδικασία της συναπόφασης αλλά με ομοφωνία. Η συγκεκριμένη πρόβλεψη σημαίνει ότι το κάθε κράτος συγκεκριμένες αποφάσεις δύναται να λαμβάνει μόνο του. Αντιτάχθηκε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με την προσθήκη στη Συνθήκη για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης αυτού του κεφαλαίου για την ενέργεια, θεωρώντας ότι οι εν λόγω ρυθμίσεις δυσχεραίνουν την ανάπτυξη έτι περαιτέρω του κοινοτικού κεκτημένου, όπως έχει σχηματιστεί στους ποικίλους ενεργειακούς τομείς. Συμπεριλήφθηκε εν τέλει το κεφάλαιο για την ενέργεια στο κείμενο της συνθήκης έπειτα από ισχυρές και επίμονες πιέσεις των κρατών, στο χρονικό διάστημα της διακυβερνητικής διάσκεψης.

2.6.2.Αδυναμία επικύρωσης του Ευρωπαϊκού Συντάγματος

Προκειμένου να ισχύσει η σύμβαση για τη θέσπιση Συντάγματος Ευρωπαϊκής Ένωσης όρο παράβατο αποτελούσε η επικύρωση από το σύνολο των κρατών, που θα είχε χρονικό ορίζοντα δύο χρόνων και το Σύνταγμα θα έμπαινε σε ισχύ έως τον

Νοέμβριο του 2006. Οι δυσχέρειες που προέκυψαν και κλήθηκαν ορισμένα κράτη να υπερνικήσουν σχετικά με την επικύρωση, οδήγησε τους ηγέτες κυβερνήσεων και κρατών να συναποφασίσουν τον Ιούνιο του 2005 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, να θέσουν σε λειτουργία μία περίοδο προβληματισμού όσον αφορά το ευρωπαϊκό μέλλον (http://europa.eu/scadplus/constitution/introduction_el.htm).

Τον Ιούνιο του 2007, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κατά την τακτική σύνοδο του κατέληξε σε συμβιβασμό. Αποφασίστηκε μία διακυβερνητική διάσκεψη να συνέλθει, στοχεύοντας να επιτύχει την έκδοση μιας μεταρρυθμιστικής συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και όχι Συντάγματος εντέλει. Το οριστικό κείμενο που κατέληξαν της συνθήκης, έλαβε έγκριση όταν συγκλήθηκε άτυπη σύνοδος κορυφής στη Λισαβόνα τον Οκτώβριο. Υπογράφηκε η συνθήκη της Λισαβόνας τον Δεκέμβριο του 2007 από τα μέλη- κράτη.

2.7. Το κεφάλαιο ενέργεια στη συνθήκη της Λισαβόνας 2007

Όπως προαναφέρθηκε το Δεκέμβριο του 2007 υπεγράφη η συνθήκη της Λισαβόνας (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EL>) και το Δεκέμβριο το 2009 τέθηκε σε ισχύ. Καλείται η Συνθήκη να αναβαθμίσει τις Ενωσιακές δομές προκειμένου με αποτελεσματικότητα να λειτουργεί, έπειτα από την εισδοχή των δώδεκα νέων μελών και να προσφέρει στην Ένωση τα μέσα για να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις αναδύμενες προκλήσεις, στο περιβάλλον που εξωτερικά την περιβάλλει.

Ελπίζει η συνθήκη της Λισαβόνας να προσφέρει στην Ευρωπαϊκή Ένωση μία επαυξημένη παρεμβατική ικανότητα σε πεδία εξαιρετικής προτεραιότητας για την Ένωση και οριοθετεί μία ιδιαίτερη διεύρυνση στις πολιτικές που παρατηρούνται εντός της (Langenhove, & Marchesi, 2008). Η ενέργεια αποτελεί έναν από αυτούς τους τομείς που υφίστανται μετά τις ιδρυτικές συνθήκες. Η παρθενική φορά που συμπεριλαμβάνεται διακριτό κεφάλαιο σχετικά με την ενέργεια σε κείμενο της Ένωσης. Είναι δυνατόν να ισχυριστεί κάποιος ότι το ζήτημα αυτό συνιστά μία επί το ποιοτικότερο βελτίωση και σπουδαιότητα στις πολιτικές για την ενέργεια, εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Επιπροσθέτως επιδιώκει η συνθήκη της Λισαβόνας να υποστηρίξει την παρουσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο παγκόσμιο γίγνεσθαι, μέσω της σύγκλισης των

εργαλείων εξωτερικής πολιτικής που κατέχει προσφέροντας διεθνές νομικό καθεστώς (: <http://www.robert-schuman.eu/en/dossiers-pedagogiques/traite-lisbonne/10fiches.pdf>). Όπως αναφέρεται στη συνθήκη η Ένωση έχει την ικανότητα να αποτελεί στο διεθνές δίκαιο υποκείμενο και κατέχει υποχρεώσεις και δικαιώματα. Επιπλέον διαθέτει την ικανότητα να υφίσταται ή να επικαλείται κανόνες δικαίου διεθνούς και με αυτό τον τρόπο ρητά αναγνωρίζει νομική υπόσταση και προσωπικότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ξεκαθαρίζει έτσι τη διεθνή νομική υπόσταση της ΕΕ, το νέο καθεστώς της Συνθήκης της Λισαβόνας, απέναντι στους εξωτερικούς τρίτους όπως και στους πολίτες των χωρών- μελών (Χίου –Μανιατοπούλου, 2008:19).

Το νομικό καθεστώς αυτό, θα παρέχει τη δυνατότητα στην Ένωση να επεκτείνει το ρόλο που παίζει στην παγκόσμια σκηνή, για την προαγωγή των συμφερόντων της και των αξιών της, σχετικά με την ανθρωπιστική βοήθεια, την αναπτυξιακή πολιτική και το εξωτερικό εμπόριο. Παράλληλα συνιστά κι αυτό ένα όριο που άμεσα αφορά και τον τομέα της ενέργειας. Επίσης η Συνθήκη παροτρύνει την πρόοδο μιας εξωτερικής πολιτικής κοινής, (Χίου –Μανιατοπούλου, 2008) όπως επίσης και την ενότητα και τη συνοχή της δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο εξωτερικό, στο σύνολο των τομέων.

2.7.1.Ρυθμίσεις για την ενέργεια

Στον τίτλο XXI (άρθρο 194) υπάγονται, στη συνθήκη της Λισαβόνας, οι ρυθμίσεις για την ενέργεια. Προσπαθεί να κατοχυρώσει τη λειτουργία, την τροφοδοσία, να προάγει την αποδοτικότητα και την εξοικονόμηση ενέργειας, όπως επίσης προβλέπει την ανάπτυξη πηγών ενέργειας ανανεώσιμων και τη σύζευξη των ενεργειακών δικτύων. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο δε, λαμβάνει μέτρα θεσπίζοντας ρυθμίσεις μόνο για αυτά που έχουν φορολογικό χαρακτήρα. Να επαναλάβουμε εν κατακλείδι, ότι προσφέρει η συνθήκη της Λισαβόνας στην ποιοτική βελτίωση της πολιτικής για την ενέργεια, εδραιώνοντας προτεραιότητες και στόχους και προσφέροντας ένα νέο νομικό θεμέλιο στα ενεργειακά ζητήματα για την νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η εισαγόμενη ρήτρα αλληλεγγύης αποτελεί ιδιαίτερα σημαντική προσθήκη. Η οργάνωση της πολιτικής για την ενέργεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης θεμελιώνεται στο πνεύμα αλληλεγγύης, που οφείλει να υφίσταται ανάμεσα στα κράτη-μέλη γενικότερα αλλά και σε καταστάσεις όξυνσης της ενεργειακής τροφοδοσίας, που επιδρά ευθέως στην κοινωνική και οικονομική κατάσταση των μελών.

Επιπροσθέτως όταν η Συνθήκη της Λισαβόνας το 2009 τέθηκε σε ισχύ, το Κοινοβούλιο εμφανίστηκε με νομοθετικές εξουσίες σπουδαίες και νέες. Η Συνθήκη της Λισαβόνας επεκτείνει τα πεδία στα οποία υλοποιείται η διεργασία της συναπόφασης. Με το Συμβούλιο των Υπουργών πλέον συναποφασίζει και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, σχεδόν στο σύνολο της νομοθεσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εμπριεχομένων των πολιτικών στα πεδία της ενέργειας, της μετανάστευσης και της γεωργίας, καθώς και στη σχεδίαση του προϋπολογισμού της ΕΕ.

Έτσι κάθε κράτος διακρατεί το δικαίωμα να επιβάλει όρους αξιοποίησης στους, πόρους της ενέργειας και την πρόκριση κάποιου μεταξύ ενεργειακών πηγών και την γενικότερη συναρμολόγηση της τροφοδοσίας του με ενέργεια. Δεν ακυρώνονται ούτε λαμβάνεται μέριμνα για κάποιον ορισμένο μηχανισμό όπου θα ευθυγραμμίζει τα συμφέροντα συνολικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με τα εθνικά ενεργειακά ωφελήματα.

2.8. Η σύγχρονη ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική και η ρωσική εξάρτηση

Το τεράστιο θέμα της ευρωπαϊκής ενεργειακής πολιτικής εντοπίζεται αναμφίβολα στο επίπεδο της εξάρτησης από την Ρωσία. Τα συμβάντα του παρελθόντος, σε συσχετισμό με το διαρκώς τροποποιούμενο σκηνικό στην Ανατολική Ευρώπη και εστιάζοντας στην κατάσταση της ουκρανικής επικρατείας, μετατρέπουν την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης σε εξαιρετικά ασαφή. Η Ευρωπαϊκή Ένωση εισάγει ακόμη το 1/4 του φυσικού αερίου που αποθηκεύει από τη Ρωσία. Ο εθισμός της μέσω της ελαχιστοποίησης της κατανάλωσης δεν καθίσταται ρεαλιστικός και εφικτός, εξαιτίας κυρίως της ισχυρής απουσίας ικανοποιητικής παραγωγής στην επικράτεια της, ενεργειακών πόρων (Radovanovic, 2018: 189 -190). Η Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ένωση αποτελεί ενδεχομένως τη λύση που προσπαθεί να επιτύχει στο εγγύς μέλλον η Ευρωπαϊκή Ένωση.

2.8.1. Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ένωση

Αυτή έχει λάβει την μορφή της τον ενεστώτα χρόνο, εστιάζοντας στα ψηφίσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου το 2015 και στηρίζεται φυσικά στη συνθήκη της Λισαβόνας και στις διατάξεις της. Κύριοι στόχοι αποτελούν η κατασκευή μιας κοινής εσωτερικής αγοράς και κοινής πολιτικής, με οφέλη για όλους και πρόσβαση ισότιμη για το σύνολο των κρατών-μελών, ενώ παράλληλα εκτιμάται σκόπιμο να σχηματιστεί η πολιτική για την ενέργεια σε συμφωνία με την δομή πολιτικά της Ένωσης και όχι επί τη βάσει των απαιτήσεων και του μοντέλου των αγορών (Roeben,

2018:3-4). Ο στόχος αυτός, του σχηματισμού δηλαδή της ενεργειακής πολιτικής της Ευρώπης, κατά την τρέχουσα δεκαετία θα μπορούσε να θεωρηθεί ως δύσκολος και δυσχερής. Ιδιαίτερα εάν υφίστανται δεύτερες σκέψεις από τους διάφορους φορείς για τη λήψη των αποφάσεων και τους ενεργούντες μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση που προαναφέρθηκαν. Το ευρωπαϊκό πλάνο μελλοντικά για την ενέργεια, στον οδικό χάρτη για την ενέργεια του 2050 μετουσιώνεται. Συνιστά πρωταρχικό στόχο για την ΕΕ η ελαχιστοποίηση της έκλυσης διοξειδίου του άνθρακα, όπως επίσης και η συνείδηση και η αφιέρωση σε μία περιβαλλοντική στρατηγική της ενέργειας, με ισχυρότερο κλιματικό χαρακτήρα, εντός της επικράτειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Noreng, 2019:202-3).

Η έννοια της Ευρωπαϊκής Ενεργειακής Ένωσης διαπλάθεται ως κατάληξη της κρίσης το 2009 του φυσικού αερίου και με πληρότητα διεκπεραιώνεται στη Συνθήκη της Λισαβόνας, όπου βελτιώνεται ολοκληρωτικά και σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, ο ρόλος της ενέργειας με την υποστήριξη, μεταξύ Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της εποικοδομητικής αλληλεπίδρασης (Roeben,2018:18-19). Στρατηγική απάντηση, ίσως την πρώτη ευρωπαϊκή, αποτελεί έναντι της Ρωσίας, καθώς και την προοπτική μίας ενδεχόμενης διατάραξης στο μέλλον, της ενεργειακής ασφαλείας της Ευρώπης. Η περαιτέρω αναβάθμιση της ένοπλης σύγκρουσης τον ενεστώτα χρόνο στην Ουκρανία απλώς αποδεικνύει έτι περαιτέρω την ορθή σύλληψη της ιδέας από την Ευρωπαϊκή Ένωση στην κατεύθυνση αυτή. Αποσκοπεί η Ενεργειακή Ένωση έτσι στην πραγμάτωση της ανταγωνιστικότητας, της βιωσιμότητας και τις δίκαιης σταθερής τιμής των ενεργειακών πόρων. Επιπροσθέτως αξιώνεται αλληλεγγύη και εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών μελών, ως θεμελιώδη στοιχεία που θα προσφέρουν παράλληλα στους κατοίκους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το προνόμιο να αποτελούν τους κύριους δικαιούχους που διαχειρίζονται την ενέργεια (Roeben, 2018:22-23).

2.8.2.Διλλήματα της ΕΕ

Αναδύεται για την Ευρωπαϊκή Ένωση το εύλογο δίλημμα, στο πεδίο της ενεργειακής πολιτικής του ενεστώτα χρόνου, που υφίσταται:

-εάν θα ενστερνιστεί στις αγορές ενέργειας ανά την υφήλιο, κάποιο ρυθμιστικό ρόλο, χρησιμοποιώντας ως υπόβαθρο τις πρωτοβουλίες που για το περιβάλλον έχουν αναληφθεί,

-ή αν θα παγιωθεί ως μία δύναμη εμπορική που διακινεί και εισάγει ενεργειακούς πόρους σε τρίτους.

Σχετικά με την ελεγχόμενη προμήθεια ενέργειας και τις μεθόδους που θα το επιτύχουν αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει να σχηματίσει μία γραμμή αντιμετώπισης με τη συμμετοχή όλων, έναντι της Ρωσίας. Κομβικό σημείο υφίσταται η αντιμετώπιση από τα στελέχη της Ευρώπης της Gazprom, που οφείλουν να επιλέξουν εάν απέναντί τους θεωρούν ότι υφίσταται μία εταιρεία διακίνησης ενέργειας κρατική απλώς ή αν αποτελεί, για τη ρωσική εξωτερική πολιτική, ένα μέσο στρατηγικό επιρροής (Goldthau & Sitter, 2020:120).

Αποσκοπεί η Ευρωπαϊκή Ένωση, αυτονόητα, στην βαθμιαία απεμπλοκή από τροφοδότες κάθε μεγέθους, διότι οποιοσδήποτε κλονισμός ή ένταση θα διακινδύνευε ανυπολόγιστα την ενεργειακή ασφάλεια, όπως διαπιστώνεται. Ωστόσο η απεξάρτηση από τροφοδότες όπως η Ρωσία, δύναται να κριθεί ανέφικτη, εξαιτίας κυρίως της διακρινόμενης αναλογίας του ρυθμού κατανάλωσης-ζήτησης από τα Ευρωπαϊκά κράτη. Συγκεκριμένα κατοχύρωνε σχεδόν το 70% των αναγκών της, η Ευρωπαϊκή Ένωση, σε φυσικό αέριο από δύο προμηθευτές μόλις, την Ρωσία και τη Νορβηγία, ενώ παράλληλα καταναλώνει στην επικράτεια της φυσικό αέριο και αναδύεται η ανάγκη για να εισαγάγει το 69% το 2015 και προβλέπεται να εκτοξευτεί στο 86% το 2050 (Szulecki, 2018:224-225).

Ωστόσο πέρα από την ισχυρή εξάρτηση από την ενέργεια, των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που συνιστούσαν στο παρελθόν μέρος της Σοβιετικής Ένωσης, με βεβαιότητα μπορεί κάποιος να ισχυριστεί, ότι μετά την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα σημειώθηκε ελάχιστος περιορισμός της εξάρτησης τους σε καύσιμα ορυκτά διοξειδίου του άνθρακα. Συνεισέφερε σε αυτό, με βεβαιότητα, η οικονομική επιβράδυνση αυτής της δεκαετίας, όπως και η βαθμιαία αλλαγή κατεύθυνσης της Ευρώπης σε πηγές ενέργειας καινοτόμες, όπως η αιολική και ηλιακή και τα τελευταία χρόνια από τη Νορβηγία, η ολοένα και μεγαλύτερη εισαγωγή LNG (Wang & Hefley.2016:98-99). Παρατηρώντας τις εξελίξεις στην Ουκρανία και με την προσάρτηση των περιοχών της ανατολικής Ουκρανίας και της Κριμαίας όπως επίσης και τις οικονομικές κυρώσεις εναντίον της δημοκρατίας της Ρωσίας, αναμφίβολα η μεταστροφή και σε άλλους ενεργούντες και έστω ενός ελάχιστου μεγέθους δοσοληψιών αποτελεί εξέλιξη περαιτέρω υποχρεωτική για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι διαρκείς παρεμβάσεις της Ρωσικής Ομοσπονδίας στην Ουκρανία συνεχίζουν να ταλαιπωρούν τις ενεργειακές σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ρωσίας, αφού η σύγκρουση μεταξύ των δύο πλευρών καταρρακώνει την ρωσική αξιοπιστία ως προμηθευτή. Εξίσου φανερός υφίσταται ο κίνδυνος να καταλήξει βαθμιαία η Ευρωπαϊκή Ένωση σε πλήρη ή μερική ασφαλειοποίηση των ενεργειακών της δεσμών με την Ρωσία, καθότι η ασφάλεια της τροφοδοσίας της απειλείται και η αφοσίωση κάποιων κρατών υπονομεύεται ως προς τις αξίες του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος. (Tichy, 2019b:12-13). Αποτελεί επομένως για την Ευρωπαϊκή Ένωση αυτοσκοπό, να διαπλάσει μία διαυγή ενεργειακή πολιτική, ολοκληρωτικά ανεξάρτητη από ενέργειες και συμφωνίες μονομερείς των μελών της, με κράτη τροφοδότες σαν τη Ρωσία. Τότε μόνον θα διαθέτει την ολοκληρωτική μετά βεβαιότητας ανεξάρτηση από τη Ρωσία και θα έχει κατοχυρώσει η Ευρωπαϊκή Ένωση έναν διεθνή ρόλο ενισχυμένο χωρίς δεσμά ενεργειακά ή οικονομικές δεσμεύσεις.

3.Κεφάλαιο 3^ο: Διαφοροποίηση πηγών και οδών ανεφοδιασμού. 3.1.Οι προκλήσεις του νότιου διαδρόμου φυσικού αερίου

Η κατά το δυνατόν ισχυρότερη χρήση πόρων του Shah Deniz II και η χωρίς προσκόμματα κατεύθυνση των πόρων προς τις Ευρωπαϊκές αγορές, με χρήση έργων υποδομής αξιόπιστων, συνιστούν τις ισχυρές προκλήσεις που θα εμφανιστούν στο μέλλον και στην προσφορά υπηρεσιών του συγκεκριμένου αγωγού προς τους αγοραστές εκ μέρους του νότιου διαδρόμου (Livanios, 2013).

Αποτελούν η Τουρκία και το Αζερμπαϊτζάν τις δύο χώρες, που μπορούν να προσφέρουν την ικανότητα της απρόσκοπτης λειτουργίας του Νότιου Διαδρόμου φυσικού αερίου. Συνιστά το Αζερμπαϊτζάν το κράτος όπου κατά κύριο λόγο παράγεται το φυσικό αέριο, ενώ η Τουρκία αποτελεί το κλειδί για την διαμετακόμιση του φυσικού αερίου. Η δημιουργία του αγωγού TANAP είναι ο θεμέλιος λίθος, προκειμένου να επιτραπεί η προσφορά υπηρεσιών του Νότιου Διαδρόμου φυσικού αερίου. Καθόσον είναι εν τέλει ο νικητής σε όλη τη διαδρομή κατασκευής του Νότιου Διαδρόμου φυσικού αερίου και των σχεδίων και προτάσεων που υποβλήθηκαν (Livanios, 2013). Επίσης ισχυρή είναι και η σπουδαιότητα του TAP και εδράζεται στην αποτελεσματική και εύρυθμη προσφορά υπηρεσιών του και στην προϋπόθεση της σύζευξης με τον αγωγό TANAP. Θα βρισκόταν σε θέση να ισχυριστεί οποιοσδήποτε, ότι η τελική πρόκριση του TAP καθώς και η κρίση για την κατασκευή του TANAP οριοθέτησε την αφετηρία για την πραγμάτωση του Νότιου Διαδρόμου φυσικού αερίου. Υλοποιήθηκε δε και έφτασε στην αποπεράτωση το σημαντικό αυτό έργο υποδομής και ο Νότιος Διάδρομος πρακτικά λειτουργεί.

Ωστόσο ανιχνεύονται ερευνητές (Loscot, Strachota & Lasocki, 2013) που θεωρούν ότι η πρόκριση εν τέλει των αγωγών TAP, TANAP απέναντι στον Nabucco, θεωρητικά και πρακτικά αποτελεί το τέλος του Νότιου Διαδρόμου φυσικού αερίου. Καθώς ενώ θα συνεισφέρουν τα συγκεκριμένα προγράμματα στον περιορισμό της εξάρτησης από το φυσικό αέριο, της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ωστόσο οδηγούμαστε πάλι στον εφοδιασμό φυσικού αερίου από έναν θεμελιώδη πάροχο και στη διαμετακόμιση ένα κράτος διαδραματίζει τον βασικό ρόλο. Αυτές οι δύο όπως και στο παρελθόν η

Ρωσία, δυνητικά θα έχουν τη δυνατότητα να το χρησιμοποιήσουν ως όπλο στη διπλωματία και ως εργαλείο πολιτικής πίεσης την ενέργεια.

Ο αγωγός φυσικού αερίου Nabucco και αυτοί του Νότιου Διαδρόμου παρουσιάζονται σχεδόν ταυτόσημοι, αναφορικά με τη λογική τους και θεμελιώνεται στην κατασκευή ενός δικτύου αγωγών και στην προσπέλαση παραπάνω του ενός προμηθευτών στο συγκεκριμένο δίκτυο, προκειμένου να υλοποιηθεί η κατά το δυνατόν μέγιστη διαφοροποίηση προμηθευτών φυσικού αερίου. Είναι δε αυτό που επιλέγει η Ευρωπαϊκή Ένωση ως βασικό στόχο για την ενεργειακή της πολιτική και κύριο παράγοντα για την κατοχύρωση της ασφάλειας της ενεργειακής (Hafner, 2014). Επιπλέον η πρόκριση του TAP δεν θα καταφέρει να περιορίσει την εξάρτηση της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης πρακτικά, απέναντι στη ρωσική τροφοδοσία με φυσικό αέριο, που συνιστούσε επιπροσθέτως από τις κυριότερες στοχεύσεις του Νοτίου Διαδρόμου φυσικού αερίου.

Λογίζεται από πληθώρα ατόμων το πρόγραμμα του Νοτίου Διαδρόμου και σε βάθος χρόνου, ως το σπουδαιότερο έργο υποδομής προκειμένου να εκπληρωθεί η ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης. Οι συζητήσεις επί μακρόν για την δημιουργία του Νότιου Διαδρόμου έχουν φανερώσει δύο πράγματα. Κατά πρώτον πως η δημιουργία του Νότιου Διαδρόμου δεν συνιστά μοναδικό συμβάν, αλλά μία διεργασία σύνθετη που χρειάζεται από το σύνολο των ενδιαφερομένων μερών η συνεργασία τους. Στο σύνολο δε εμπεριέχονται εταιρείες ενέργειας πολυεθνικές και κυβερνήσεις. Επίσης συζητήσεις μεταξύ των μερών για σειρά κοινών αποφάσεων και συμβάσεων, την αναζήτηση οικονομικών πόρων χρηματοδότησης και την τροποποίηση προκειμένου να ταιριάζουν στις ρευστές συνθήκες της αγοράς. Κατά δεύτερον οι ληφθείσες αποφάσεις, σε συσχετισμό με το σύνολο των αναβολών και των καθυστερήσεων των προηγούμενων ετών, θέτουν τα όρια στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην ενεργειακή εξωτερική πολιτικής της¹¹.

Ουσιαστικά η πραγμάτωση του Νότιου Διαδρόμου εξαρτήθηκε από σειρά συνθηκών που δεν αγγίζουν την επιρροή και τον έλεγχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Tagliapietra, 2017:83,88). Εξαιρετικά σπουδαία βήματα έχουν πραγματοποιηθεί ωστόσο προς την κατεύθυνση αυτή. Αιτία αποτελεί το τρίτο πακέτο ενέργειας για την

---

¹¹ Μέσω κυρίως του Ευρωπαϊκού Ενεργειακού Προγράμματος Ανάκαμψης – European Energy Program for Recovery (EEPR): http://europa.eu/legislation_summaries/energy/european_energy_policy/en0012_en.htm

απελευθέρωση της αγοράς αερίου που δημιούργησε η ΕΕ και που εξαναγκάζει σε απόδοση σεβασμού, από τους εταίρους της ενέργειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Ευρωπαϊκού νομικού κεκτημένου επί των ενεργειακών θεμάτων.

3.2.Ο ρόλος της Ρωσίας και ο αγωγός φυσικού αερίου South Stream

Ο σχεδιασμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την υλοποίηση του Νότιου Διαδρόμου φυσικού αερίου αλλά και η ενίσχυση υπέρ του Nabucco, συνιστούσαν τα ισχυρότερα κίνητρα της Ρωσίας για την προσφορά δημιουργίας του αγωγού South Stream, σκοπεύοντας χωρίς διακοπή να συνεχίσει να συνιστά τον ισχυρότερο και βασικότερο τροφοδότη φυσικού αερίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Monaghan, 2007). Επιζητεί ο Νότιος Διάδρομος φυσικού αερίου, να μειώσει το εφοδιαστικό μονοπώλιο των ευρωπαϊκών αγορών φυσικού αερίου από τη Ρωσία. Στην εκ διαμέτρου αντίθετη θέση η Ρωσία επιζητά να κατοχυρώσει το συγκεκριμένο μονοπώλιο αλλά και να αποτρέψει και την διακίνηση από ενεργειακές πηγές που δεν καθορίζονται από αυτήν, όπως το φυσικό αέριο προέλευσης Μέσης Ανατολής, Ανατολικής Μεσογείου, Κασπίας που συγκροτούν τη στόχευση του Νότιου Διαδρόμου προκειμένου να κατευθυνθούν στις Ευρωπαϊκές αγορές (Inozemtsev, 2008:40-43).

Να σημειωθεί πως Ρωσία μεταφέρει την πλειοψηφία των αποθεμάτων της σε φυσικό αέριο, χρησιμοποιώντας αγωγούς εκ των οποίων οι πλείονες έχουν κατάληξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Εδράζεται δε η ΕΕ σε ισχυρό μέγεθος στην τροφοδοσία με ρωσικό φυσικό αέριο, αλλά παράλληλα η Ρωσία παρέχει βοήθεια σε ένα εκτεταμένο κομμάτι των εξαγωγών στους πελάτες εντός της Ευρώπης. Λαμβάνοντας υπόψιν τα συγκεκριμένα στοιχεία κάποιος θα έχει τη δυνατότητα να υποστηρίξει πως η Ρωσία θα ήταν δυνατόν να συνιστά στα ενεργειακά ζητήματα σύμμαχο φυσικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Inozemtsev, 2008). Οι αμετακίνητες σχέσεις είναι σπουδαίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς κατοχυρώνει την προμήθεια ενέργειας και αναφορικά με την Ρωσία συμβάλλει στην ευημερία της την οικονομική, καθώς ισχυρό μερίδιο του κρατικού προϋπολογισμού εδράζεται στα ενεργειακά προϊόντα που εξάγονται.

Ο South Stream σχεδιάστηκε για να παρακάμψει τις εδαφικές επικράτειες Τουρκίας και Ουκρανίας και να αφιχθεί στη Βουλγαρία, διασχίζοντας τη Μαύρη Θάλασσα. Να αποσπάσει βεβαίως την άδεια από την Τουρκία προκειμένου να διασχίσει τα χωρικά της ύδατα ο αγωγός υποθαλάσσια. Η σχεδίαση απαιτεί στο επόμενο βήμα να διαχωριστεί ο αγωγός σε δύο κλάδους. Έναν προς την Ελλάδα νότια

και συνεχίζοντας προς την Ιταλία και ένα πώς το βορρά στο Baumgarten της Αυστρίας και τον τερματικό σταθμό που υφίσταται εκεί. Η επιλεχθείσα πορεία του στο γεωγραφικό χάρτη προσομοιάζει με εκείνον του Nabucco, καθώς ίδιες αγορές στοχεύει. Οι κυβερνήσεις της Αυστρίας, Κροατίας, Σλοβενίας, Ιταλίας, Ουγγαρίας, Σερβίας, Βουλγαρίας και της Ελλάδος έχουν υπογράψει με την Ρωσία διακυβερνητικές συμφωνίες για την δημιουργία του έργου, ωστόσο η οικονομική του βιωσιμότητα προκειμένου να διατηρήσει την ύπαρξή του, είναι αμφίβολη.

3.2.1.Εναντίωση της ΕΕ στον South Stream

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αφού μελέτησε ενδελεχώς τις προαναφερθείσες συμφωνίες, γνωστοποίησε ότι καμία εξ αυτών δεν συμφωνεί με το ευρωπαϊκό κεκτημένο στην ενέργεια και τη δέσμη μέτρων του τρίτου νομοθετικού πλαισίου για την απελευθέρωση της εσωτερικής αγοράς φυσικού αερίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όπως αναφέρει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο σύνολό τους οι διακρατικές συμφωνίες δεν εφαρμόζουν τη δέσμευση για άρνηση παράλληλης ιδιοκτησίας των δικτύων μεταφοράς και εμπορίας του φυσικού αερίου, καθώς αυτή η δέσμευση υποχρεώνει την Gazprom να μην εμποδίζει τη χρησιμοποίηση του South Stream εκ μέρους άλλων προμηθευτών, Προτρέπει λοιπόν να διαπραγματευτούν τα συγκεκριμένα κράτη εκ νέου συμφωνίες, επί τη βάση των υποχρεώσεων που εκπηγάζουν από την ευρωπαϊκή νομοθεσία και τις υποχρεωτικές διατάξεις της ενεργειακής κοινότητας. Εδώ πρέπει να εξακριβωθεί η ισχυροποίηση της διαπραγματευτικής ικανότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναφορικά με τις ενεργειακές σχέσεις που διατηρεί εκτός της επικράτειας της, χρησιμοποιώντας υποχρεωτικούς κανόνες που ενστερνίστηκε για την ενεργειακή αγορά εντός της επικρατείας της.

Οι συγκεκριμένες μεταβολές συνέπεσαν ταυτόχρονα με την κρίση μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας, που εκδηλώθηκε τον Μάρτιο του 2014. Τον επόμενο μήνα το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο θεσμοθέτησε και επέβαλε κυρώσεις σε ρωσικές εταιρείες και στο ίδιο το κράτος. Γνωστοποίησε δε μία απόφαση μη δεσμευτική κατά την οποία ο South Stream εναντιώνεται στην Ευρωπαϊκή νομοθεσία και οφείλει να ανακαλυφθεί κάποια άλλη εναλλακτική, προκειμένου να προμηθευτούν φυσικό αέριο. Στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου κατέφυγε η Ρωσία, στρεφόμενη κατά του τρίτου νομοθετικού πακέτου για την ενέργεια που ενστερνίστηκε το 2009 η Ευρωπαϊκή Ένωση, καταγγέλλοντας ότι καταστρατηγεί διεθνείς κανόνες.

Εταιρείες στη Βουλγαρία που συγκροτούν την κοινοπραξία για τη δημιουργία του South Stream, θα ζημιωθούν ευθέως τα συμφέροντά τους εξαιτίας των επιβαλλόμενων κυρώσεων στη Ρωσία. Η συγκεκριμένη κατάσταση δημιούργησε διαμάχες στο εσωτερικό της χώρας με άλλους να στηρίζουν τον South Stream και άλλοι να είναι ενάντια και συνεισέφεραν αυτές οι διαμάχες στο να παραιτηθεί η κυβέρνηση Stanishev (EurActiv,10/6/2014).

Τα ρυθμιστικά θέματα που επιζητούν επίλυση και συνδέονται με τον South Stream, οφείλουν να διερευνηθούν σε γεωπολιτικό πλαίσιο ευρύτερο και να συγκροτήσουν τμήμα μιας συνολικής τακτοποίησης των τιμολογιακών και εδαφικών διαφορών, για την τροφοδοσία φυσικού αερίου ανάμεσα σε Ουκρανία και Ρωσία.

Εικόνα 12: Ο αγωγός φυσικού αερίου South Stream

Πηγή: http://www.allrussias.com/rf/maps_rf_2.asp

3.3. Διαφοροποίηση του ενεργειακού εφοδιασμού

Από τον Τσόρτσιλ και την εποχή του, ήδη το κρίσιμο μέγεθος για την ενεργειακή ασφάλεια και την τροφοδοσία με ενέργεια αποτέλεσε η διαφοροποίηση. Ο ίδιος υπογράμμισε ότι "ασφάλεια και σιγουριά στο πετρέλαιο ανευρίσκεται μόνο στην ποικιλία". Η συγκεκριμένη φράση τοποθέτησε ένα από τα κύρια θεμέλια της ασφάλειας στην ενέργεια, τη διαφοροποίηση της ενεργειακής τροφοδοσίας. Άλλωστε αυτό

κατέστη ορατό τον Ιανουάριο του 2006 στην Ευρώπη, με την έντονη άρνηση της Ουκρανίας να υποκύψει στην παραχώρηση έναντι τιμήματος τμήματος του συστήματος αποθήκευσης και διακίνησης φυσικού αερίου στην Gazprom, η οποία αύξησε τις τιμές με κατάληξη να προκληθεί η πρώτη ρωσο-ουκρανική κρίση, που είχε επίπτωση στην Ευρωπαϊκή αγορά (Stern, 2006:15-17), η οποία στη συνέχεια επιδεινώθηκε το 2014 και οξύνθηκε περαιτέρω το 2022. Με αφετηρία το αξίωμα ότι κάθε χώρα υφίσταται μοναδική υπεύθυνη για την προτίμηση του τελικού ενεργειακού μείγματος, γίνεται κατανοητό και ευδιάκριτο πόσο αποτελεί αυτή υπεύθυνη για την προτίμηση των πηγών εκ των οποίων θα κατοχυρώσει την ενέργειά της. Εξαρτάται επομένως από τα κράτη η προτίμηση των προμηθευτών και η διαφοροποίηση, ούτως ώστε να παράγεται ένα δίκτυο ασφάλειας στον προγραμματισμό της ενεργειακής τους αλυσίδας.

3.4. Διαθεσιμότητα και διαφοροποίηση πηγών ανεφοδιασμού εκτός Κασπίας

Όπως σχεδιάζει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, θα συνεισφέρει ο Νότιος Διάδρομος στην ικανοποίηση από 10 έως 20% της ζήτησης φυσικού αερίου συνολικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η δυνατότητα διακίνησης του TAP είναι χαμηλότερη από την προβλεπόμενη χωρητικότητα. Αρχικά αυτή προβλεπόταν στα 10 bcm και ενδέχεται να επεκταθούν σε 20 bcm. Η ικανοποίηση των αναγκών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε φυσικό αέριο μέσω του TAP θα φτάσει το 2% των συνολικών αναγκών. Παρατηρώντας τα συγκεκριμένα μεγέθη εμφανίζεται η δυναμικότητα του TAP μικρότερη πέντε φορές σε σχέση με την δυναμικότητα του Nord Stream. Κάποιοι που τον επικρίνουν δεν τον θεωρούν πραγματικό διαμετακομιστικό διάδρομο, αλλά απλώς έναν συνδετικό αγωγό μεσαίου μεγέθους.

Για να μπορέσει να ανταποκριθεί στην δυναμικότητα που έχει οριστεί ο Νότιος Διάδρομος θα πρέπει να εκμεταλλευτεί τον όγκο αερίου που μπορεί να προσφερθεί ως συμπλήρωμα από άλλες πηγές της ανατολικής Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, εκτός Κασπίας. Ωστόσο τον ενεστώτα χρόνο η μόνη πηγή φυσικού αερίου που πρόκειται να διοχετευθεί προς την Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί αυτή του Αζερμπαϊτζάν.

3.4.1. Ιράκ-Ιρακινό Κουρδιστάν

Η Τουρκία προσπαθώντας να ικανοποιήσει τις συνεχώς αυξανόμενες σε φυσικό αέριο ανάγκες της, έχει πραγματοποιήσει μία σοβαρή στροφή αναφορικά με τη σχέση της με το Ιρακινό Κουρδιστάν. Ξεκίνησε να ξοδεύει η Τουρκία σπουδαία γεωπολιτικά και οικονομικά κεφάλαια, στην προσπάθειά της να παραχωρήσει προσπέλαση στα τουρκικά λιμάνια τον κουρδικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων και συνεκδοχικά στις Διεθνείς και Ευρωπαϊκές αγορές. Αν αυτή η συνεργασία στεφθεί από επιτυχία, θα έχει τη δυνατότητα να εφοδιάσει τις αγορές της υψηλίου, με πλέον του ενός εκατομμυρίου βαρέλια αργού πετρελαίου και να προσφέρει στην Τουρκία προσπέλαση σε τουλάχιστον 10 bcm φυσικό αέριο, για να έχει τη δυνατότητα να υποστηρίξει την οικονομική της ανάπτυξη και να υποβοηθήσει την αξιοπιστία της, στην διακίνηση προϊόντων ενέργειας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου (Van Heuvelen, 2013) και ευρύτερα, ελαττώνοντας παράλληλα για τον πληθυσμό της τις εισροές ρωσικού φυσικού αερίου.

Η συγκεκριμένη ενέργεια και σύμπραξη θα ήταν δυνατόν επίσης να καλυτερεύσει εξαιρετικά τη θέση του Κουρδιστάν, στην αντιπαράθεσή του με τη Βαγδάτη για ισχυρότερη και ευρύτερη αυτονομία εντός του ομοσπονδιακού συστήματος. Αποδίδει το Khor Mor ήδη 335 εκατομμύρια cubic feet ανά ημέρα, ενώ όπως έχουν διαπιστωθεί από έρευνες, ανακτήσιμα προκύπτουν 38 τρις cubic feet ημερησίως φυσικό αέριο. Η δυναμική δόμηση των εξαγωγών στο Ιρακινό Κουρδιστάν παρουσιάζεται υψηλή, αλλά για σειρά ετών είναι δέσμια τον αντιπαραθέσεων που παρουσιάζονται με την κεντρική κυβέρνηση. Η οποία κυβέρνηση αναφέρει ως επιχείρημα ότι διατηρεί την πλήρη αρμοδιότητα το ομοσπονδιακό υπουργείο να διενεργεί και να ενεργοποιεί συμφωνίες, να τις επικυρώνει και να διευθύνει τις εξαγωγές, ενώ η τοπική εξουσία στο Κουρδιστάν απαιτεί την παρουσία ανεξάρτητης αρχής για την επικύρωση συμβολαίων. Αναφορικά με αυτό και εξαιτίας των συγκεκριμένων αντιπαραθέσεων οι εταιρείες ενέργειας που ενεργοποιούνται στην περιοχή, δεν έχουν τη δυνατότητα να πραγματοποιήσουν επενδύσεις σε βάθος χρόνου πάνω σε υποδομές, καθώς είναι υψηλό το ρίσκο το οικονομικό και το πολιτικό, καθώς υφίσταται μία κατάσταση έκρυθμη που παρουσιάζεται στην περιοχή λόγω ποικίλων συγκρούσεων και ενόπλων συρράξεων, είτε με τον ISIS είτε με άλλες ομάδες.

Οι συζητήσεις ανάμεσα στην Τουρκία και τους Κούρδους του Ιράκ, προκειμένου να εξεταστεί η πιθανότητα μιας συνεργασίας έντονης πάνω στον τομέα

της ενέργειας, είχαν αφετηρία το 2012. Έχοντας κατά νου τις πολιτικές συγκρούσεις με τη Βαγδάτη και το νομικά αβέβαιο περιβάλλον στο Ιράκ, αμφότερες οι πλευρές αποφάσισαν συμφωνίες στη βάση εμπορικών συνεργιών και όχι κρατικών συμβάσεων (Van Heuvelen,2013). Παρουσιάστηκε μία καινούργια εμπορική ύπαρξη η Turkish Energy Company που συνεργάζεται με την Exxon (Exxon Mobil Corporation: Exclusive – Turkey, Iraqi Kurdistan ink landmark energy contracts, 29/11/2013). Θα συνεισφέρει δε ροές πετρελαίου και φυσικού αερίου προς την Τουρκία (*Iraq Business News*, 2/1/2014). Βέβαια και στη συγκεκριμένη ακόμα βάση, η συνεργασία παρουσιάζει ισχυρή διακινδύνευση, εξαιτίας της πιθανής αντίθεσης και αντίδρασης του Ιράκ για την ανάμιξη της Τουρκίας στο εσωτερικό του κράτους, καθώς καθορίζονται από την κεντρική κυβέρνηση οι πληρωμές και εδράζεται ο προϋπολογισμός στο κουρδικό Ιράκ στις παροχές του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού.

Βεβαίως η ισχυρότερη αβεβαιότητα και αστάθεια στην συνεργασία ανάμεσα στο κουρδικό Ιράκ και στη Τουρκία αποτελεί η διαφαινόμενη εν καιρώ αυτονόμηση του Κουρδικού Ιράκ. Οι επιδράσεις που θα προκαλούσε ένα τέτοιο ενδεχόμενο για την Τουρκία είναι ισχυρές, καθώς οι Κούρδοι ανταγωνίζονται και εποφθαλμιούν εδάφη στην επικράτεια της Τουρκίας. Μία ενεργειακή συνεργασία στο Κουρδικό Ιράκ που θα αποβεί επιτυχημένη, θα προσφέρει επιπλέον κύρος γεωπολιτικά στην Τουρκία και επιπλέον θα παράσχει δυνατότητες επίδρασης στον τομέα τον υδρογονανθράκων και των εξαγωγικών δυνατοτήτων στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και Μέσης Ανατολής.

3.4.2.Ιράν

Στην ευρύτερη περιοχή το φυσικό αέριο που διαθέτει το Ιράν (Kuhn, 2014), θα συνιστούσε βασικό εναλλακτικό στόχο προμήθειας για το Νότιο Διάδρομο. Η θεσμοθέτηση κυρώσεων από ΗΠΑ και Ευρωπαϊκή Ένωση, ήδη από το 2010, εξαιτίας του ιρανικού πυρηνικού προγράμματος ανέστειλαν την τροφοδοσία της Ευρώπης με πετρέλαιο που συνολικά αποτελούσε το 20% των εξαγωγών του Ιράν, ενώ επέδρασαν οι κυρώσεις με αρνητικό τρόπο στη δυνατότητα εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην εισαγωγή φυσικού αερίου από το Ιράν.

Η κρίση του 2014 μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας και ο επιβεβλημένος περιορισμός των εισροών φυσικού αερίου από τη Ρωσία, έχει υποδείξει στην Ευρωπαϊκή Ένωση την επαναξιολόγηση αναφορικά με τη δυνατότητα εισαγωγής από

το Ιράν φυσικού αερίου (Saul, Gloystein, 2014; de Micco, 2014; Piranni et all, 2014). Στα γνωστά αποθέματα παγκοσμίως κατέχει το Ιράν το 15,8% και το ποσοστό αυτό συνιστά το υψηλότερο ποσοστό αποθεμάτων φυσικού αερίου στην υφήλιο, πίσω μόνο από τα ρωσικά αποθέματα. Το ύψος των εξαγωγών φυσικού αερίου το Ιράν φτάνει στα 150 bcm ετησίως, ωστόσο δεν υφίστανται αγωγοί που να δημιουργούν σύζευξη ανάμεσα στην Ευρωπαϊκή αγορά και το Ιράν. Το Ιράν συνδέεται μόνο με την Τουρκία μέσω του αγωγού Tabriz -Ankara, χωρητικότητας 14 bcm ανά έτος και για να αφιχθεί στην Ευρώπη το ιρανικό φυσικό αέριο χρειάζονται επιπρόσθετες υποδομές.

Οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν από μέρος της Δύσης καθυστέρησαν την εξέλιξη των υποδομών στο Ιράν και αποκαρδίωσαν τις εξωχώριες επενδύσεις στον ενεργειακό τομέα του Ιράν. Το Νοέμβριο του 2013, στη διάσκεψη της Γενεύης, επήλθε συμφωνία ανάμεσα στο Ιράν και τη διεθνή κοινότητα, αναφορικά με το πυρηνικό πρόγραμμα (Blair, 2013) του πρώτου. Μεταξύ της Δύσης και του Ιράν πραγματοποιήθηκε ένα θετικό βήμα, συμβάν που συνιστά σπουδαίο παράγοντα για κάποια συνεργασία ενεργειακή μελλοντικά. Ωστόσο με την εκλογή του Ντόναλντ Τραμπ στην προεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών οι σχέσεις ψυχράνθηκαν, επιβλήθηκαν νέες κυρώσεις και η διαφαινόμενη συνεργασία με τη Δύση πάγωσε. Έκτοτε οι Ιρανοί συνομιλούν με τους Ρώσους και τους Τούρκους, χωρίς ωστόσο όπως διαφαίνεται να τους εμπιστεύονται απόλυτα. Σε βάθος χρόνου έχει τη δυνατότητα το ιρανικό φυσικό αέριο να καταστεί προσβάσιμο με την μορφή ΥΦΑ.

Το Ιράν από τη δεκαετία το 2010 εκσυγχρονίζει τις υποδομές των εξαγωγών ΥΦΑ (Tagliapietra, 2014) και εξετάζει το σχεδιασμό καινούργιων αγωγών διακίνησης φυσικού αερίου. Η σύζευξη που προβλεπόταν μεταξύ Ομάν και Ιράν μέσω αγωγού χωρητικότητας 10 bcm ανά έτος, θα βοηθήσει το Ιράν να προωθήσει έξω από τα σύνορα του και μέσω του κόμβου ΥΦΑ φυσικό αέριο. Στην πιθανότητα κατά την οποία Ιράν και Τουρκία οδηγηθούν σε συμφωνία ως προς τον περσικό αγωγό, που συγκεντρώνει ισχυρές πιθανότητες να δημιουργηθεί ως ενδεχομένως δυνητικός αντικαταστάτης του Nabucco, η Ευρώπη θα μπορεί να προμηθεύεται περιορισμένες αρχικά ποσότητες μέσω Ελλάδος και Τουρκίας (Elston et al, 2014).

3.4.3. Υγροποιημένο Φυσικό Αέριο-Σχιστολιθικό Φυσικό Αέριο

Οι δυσχερείς σχέσεις ανάμεσα σε Τουρκία και Τουρκμενιστάν, όπως και η διαφαινόμενη πιθανότητα τρομοκρατικών επιθέσεων στις μεταφορικές υποδομές, που κατά το παρελθόν κατέληγαν σε ισχυρές μειώσεις στη διακίνηση φυσικού αερίου, καθιστά πιθανή την επιλογή διακίνησης ΥΦΑ, καθώς παρουσιάζεται ως ο πλέον φερέγγυος τρόπος προκειμένου να διακινηθεί προς Ευρωπαϊκές αγορές ιρανικό φυσικό αέριο. Το ίδιο σπουδαία, για την ολοκλήρωση και την παροχή υπηρεσιών του Νότιου Διαδρόμου φυσικού αερίου, αποτελεί η κατοχύρωση ικανοποιητικής ζήτησης για τους όγκους φυσικού αερίου που προαλείφεται να διακινήσει ο Νότιος Διάδρομος. Τα συμβάντα των προηγούμενων ετών καθώς και οι μεταβολές που παρατηρούνται στην αγορά ενέργειας διεθνώς, είναι δυνατόν να καταλήξουν εις βάρος του προγράμματος. Η καλούμενη επανάσταση, αναφορικά με την καινοτομία του σχιστολιθικού φυσικού αερίου στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και η αφετηρία της προόδου των κοιτασμάτων μη συμβατικού αερίου και από έτερα κράτη, η επιπλέον ανίχνευση νέων κοιτασμάτων φυσικού αερίου σημαντικών και τα πλάνα για την επιπρόσθετη επέκταση της προσφοράς ΥΦΑ παγκοσμίως, μεταβάλλουν το πεδίο της ενεργειακής αγοράς προπάντων σε αποτίμηση με αυτό που ίσχυε (Krysiek, & Hardin, 2009). Παρατηρείται η ανίχνευση καινούργιων πηγών φυσικού αερίου που εμφανίζονται χωρίς δυσκολία και είναι προσπελάσιμες χωρίς να χρειάζονται σύνθετες υποδομές.

Σαφώς και η καινοτομία του σχιστολιθικού αερίου αποβλέπει στην διάπλαση εκ νέου και ολοκληρωτικά, της αγοράς φυσικού αερίου ανά την υφήλιο. Στις ΗΠΑ το σχιστολιθικό αέριο θα ικανοποιήσει την εσωτερική ζήτηση της χώρας, όπως εκτιμούσαν οι αρχικές προβλέψεις. Βεβαίως θα δημιουργήσουν και έναν νέο σπουδαίο εξαγωγέα ΥΦΑ, τις ΗΠΑ, που πιθανόν να συνεισφέρουν και στη βελτίωση της ικανότητας προς διαπραγμάτευση των χωρών που τυγχάνουν καταναλωτές όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι εξαγωγές ΥΦΑ των Ηνωμένων Πολιτειών θεωρούνται ότι θα συνεισφέρουν στην επιπλέον επέκταση της συγκεκριμένης αγοράς και αυτό παρουσιάζει κέρδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση προκειμένου να επιτευχθεί ισορροπία με τις βασικές εισαγωγές. Με τα καινούργια στοιχεία, τα κοιτάσματα της Μέσης Ανατολής και της Κασπίας υπάρχει η πιθανότητα να θεωρούνται περιορισμένης σημασίας από ότι διαφαινόταν πριν λίγα χρόνια. Σύμφωνα εντούτοις με διάφορους μελετητές (Bordoff, & Houser, 2014) ακόμη και ύστερα από τις πιθανές εισαγωγές

ΥΦΑ από τις ΗΠΑ, θα εξακολουθήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση να είναι εθισμένη από το φυσικό αέριο της Ρωσίας.

3.4.4.Κοιτάσματα της λεκάνης της Λεβαντίνης

Στην Ανατολική Μεσόγειο, στην λεκάνη της Λεβαντίνης ανακαλύφθηκαν ορισμένα κοιτάσματα φυσικού αερίου από Κύπρο, Ισραήλ, Λίβανο, Αίγυπτο και η προσδοκία είναι η ανακάλυψη επιπλέον κοιτασμάτων στη Δυτική Ελλάδα και νοτίως της Κρήτης. Έχουν ξεκινήσει κάποιες συζητήσεις για την δημιουργία ενός αγωγού, του East Med αρχικά με την στήριξη των ΗΠΑ, αλλά ωστόσο κάποια στιγμή απέσυραν την στήριξη τους. Εάν ανακαλυφθούν και έτερα κοιτάσματα ή επιδεινωθεί η κατάσταση ενδεχομένως να επιχειρηθεί η κατασκευή του. Ωστόσο τον ενεστώτα χρόνο καταθέτονται ιδέες για την διακίνηση φυσικού αερίου από την περιοχή αυτή και δεν υπάρχει κάποιο χειροπιαστό αποτέλεσμα.

3.4.5.Παράγοντες που εμφανίζουν δυσχέρειες

Ενώ η απήχηση των εισαγωγών, εκ μέρους της Ευρώπης, σχιστολιθικού αερίου προέλευσης Ηνωμένων Πολιτειών, θα ήταν δυνατόν να υφίσταται σπουδαία για την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρώπης, ωστόσο είναι υπαρκτοί ορισμένοι εξαναγκασμοί που έχουν ως αιτία κάποιους παράγοντες. Για το ορατό μέλλον δεν προαλείφονται εξαγωγές ΥΦΑ εκ μέρους των ΗΠΑ, εξαιτίας και της επιβαλλόμενης εξέλιξης υποδομών, που να πληρούν τις προϋποθέσεις για τις ανωτέρω ενέργειες. Επιπλέον τα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης τυγχάνουν κατεξοχήν εθισμένα από τις εξαγωγές ρωσικού φυσικού αερίου και δεν κατέχουν υποδομές που να εκπληρώνουν τις προϋποθέσεις για την εισαγωγή ΥΦΑ. Επιπροσθέτως το φυσικό αέριο από τη Ρωσία, σε σχέση με το ΥΦΑ, θα εξακολουθήσει να αποτελεί μία οικονομικότερη λύση. Οι συγκεκριμένες μεταβολές στη διεθνή αγορά φυσικού αερίου ωστόσο παρουσιάζουν εξαιρετικό το ενδεχόμενο να επιδράσουν και στις πολιτικές τόσο της Gazprom όσο και της Ρωσίας και να τους κατευθύνουν στην διερεύνηση των ωφελιμότερων προτιμήσεων. Ήδη πραγματοποίησε η Ρωσία μία αλλαγή κατεύθυνσης προς την ισχυροποίηση των σχέσεων της στο ενεργειακό πεδίο με την Κίνα.

Την άνοιξη του 2014 η κινέζικη China National Petroleum Company και η ρωσική Gazprom επικύρωσαν κοινή απόφαση εφοδιασμού ρωσικού αερίου χρονικής έκτασης 30 ετών και ύψους ποσότητας 38 bcm/d με αφετηρία από το 2019. Το φυσικό αέριο θα μεταφερθεί από το νεότευκτο αγωγό Κίνας – Ρωσίας, που αποτελεί διεύρυνση

του αγωγού της ανατολικής Σιβηρίας. Οι συζητήσεις ανάμεσα σε Κίνα και Ρωσία τα έτη που προηγήθηκαν δεν οδηγήθηκαν σε συμφωνία εξαιτίας των τιμών. Η εν λόγω συμφωνία εδράζεται ισχυρά στην θετική διάθεση της Ρωσίας να περιορίσει την τιμή πώλησης του φυσικού αερίου στην Κίνα, που αποζητούσε και εν τέλει επέτυχε τιμές που δύνανται να συγκριθούν με τις τιμές που είχε επιτύχει η Ευρώπη. Είναι εξαιρετικά σπουδαίο να υπογραμμίσουμε ότι ο εφοδιασμός της Κίνας θα πραγματοποιηθεί από κοιτάσματα φυσικού αερίου διαφορετικά από αυτά που εφοδιάζουν την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στο κοντινό παρελθόν σημειώθηκε ένας περιορισμός της ζήτησης φυσικού αερίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αφενός εξαιτίας της οικονομικής κρίσης ωστόσο η συγκεκριμένη κατάσταση είναι δυνατόν να μακροημερεύσει και εξαιτίας των ισχυρών τιμών στην Ευρωπαϊκή Ένωση της ενέργειας. Επίσης από τις επιδοτήσεις των ΑΠΕ και τον ισχυρό ανταγωνισμό από τον φθηνό άνθρακα που προσφέρουν οι Ηνωμένες Πολιτείες. Σε βάθος χρόνου ωστόσο θα μεγεθυνθεί η ζήτηση για φυσικό αέριο στην Ευρώπη και τοιουτοτρόπως καθίσταται αναγκαία η πρόσβαση σε νέες πηγες τροφοδοσίας.

3.5. Η διαφοροποίηση των προμηθευτριών χωρών και πηγών

Η ισχυροποίηση και ενδυνάμωση της διαφοροποίησης των χωρών εφοδιασμού και των πηγών καυσίμου, συνιστά θεμελιώδη μέθοδο ενδυνάμωσης της ασφάλειας της τροφοδοσίας. Οι θεμελιώδεις τροφοδότες φυσικού αερίου για την Ευρωπαϊκή Ένωση τον ενεστώτα χρόνο, αποτελούν η Ρωσία που συμμετέχει με το 41%, η Νορβηγία που συμμετέχει κατά 16%, η Αλγερία με 8% και το Κατάρ με 5% (<http://energypress.gr/news/f-kollias-ee-i-apexartisi-apo-rosiko-aerio-i-ellada-kai-i-aigyptos>). Οι πρωταρχικοί προμηθευτές ανάλογα στην Ελλάδα αποτελούν το Αζερμπαϊτζάν, η Αλγερία, η Ρωσία και η Τουρκία (Δημόσια Επιχείρηση Αερίου , ιστοσελίδα :<http://www.depa.gr/emporio-fysikou-aeriou>). Οι πρωταρχικοί προμηθευτές πετρελαίου αποτελούνται από τη Ρωσία απ' όπου εκπορεύεται το 27% ενώ οι διάφοροι άλλοι προμηθευτές και εφοδιαστές συνίστανται από τη Νορβηγία που συμμετέχει με 7% το Καζακστάν 7% η Σαουδική Αραβία με 8% η Νιγηρία με 8% και το Ιράκ με 9% (Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία). Ωστόσο έχει αξία να υπογραμμιστεί ότι η Νορβηγία εξακολουθεί να υφίσταται ως η τρίτη ισχυρότερη πετρελαιοπαραγωγός χώρα στην υφήλιο και δύναται να υποστηρίξει την διαρκή ευρωπαϊκή τροφοδοσία με ενέργεια. Ωστόσο πέραν πάσης αμφιβολίας η Ρωσία συνιστά τον ισχυρότερο έτερο προμηθευτή για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Εφόσον η Ρωσία υπήρξε για εκτεταμένη χρονική περίοδο και εξακολουθεί να υφίσταται, ως ο σπουδαιότερος εταίρος στην ενέργεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η ευρωπαϊκή πολιτική για τη διαφοροποίηση των χωρών προέλευσης και των πηγών της ενέργειας πρωταρχικά επιδιώκει την κατασκευή και ολοκλήρωση τριών διαδρόμων με τη συμμετοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα του φυσικού αερίου. Τον Νότιο Διάδρομο όπου θα διακινείται το αέριο άμεσα στην Ευρώπη από την Κασπία θάλασσα. Στην συγχώνευση και συνένωση της ενεργειακής αγοράς των βαλτικών χωρών και την σύζευξη της Νοτιοανατολικής και της Κεντρικής Ευρώπης, αλλά και στον διάδρομο στη Δυτική Ευρώπη Νότου -Βορά για να καταργηθούν τα σημεία στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης της συμφόρησης και συγκέντρωσης ώστε να υπάρξει δυνατότητα της καλύτερης χρήσης ενδεχόμενων εξωτερικών πηγών προμήθειας (Λοβέρδου-Τυπάλδου χχ:375). Στο πλαίσιο αυτό οι καινούργιοι αναδεικνυόμενοι εταίροι που δύνανται να συμφωνήσουν με τον ευρωπαϊκό άξονα, για να συνεισφέρουν στη διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας και με τους οποίους επικυρώνονται νέες συμφωνίες αποτελούν η Σαουδική Αραβία, η Αίγυπτος και το Ισραήλ από τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου, η Βόρεια Αφρική, το Τουρκμενιστάν και το Αζερμπαϊτζάν.

3.6.Ο ρόλος των αγωγών στην ενεργειακή απεξάρτηση

Δείχνοντας σεβασμό η Ευρώπη στις συμφωνίες που έχει συνάψει και στις διεθνείς αρχές για τον βαθμιαίο απεγκλωβισμό από τον άνθρακα, ως ενεργειακή πηγή εξαιτίας της περιβαλλοντικής επιδείνωσης που επιφέρει, έχει ενστερνιστεί δέσμη μέτρων που αποζητούν την αλλαγή του συστήματος της ενέργειας. Μέτρα που θα εφαρμοστούν αρχικά για την κλιμακωτή αποδέσμευση από εκπομπές άνθρακα που ρυπαίνουν το περιβάλλον, συνιστούν η αύξηση της αποδοτικότητας ενεργειακά των πόρων που ήδη υφίστανται και η επιλογή του φυσικού αερίου για χρήση και το οποίο περιβαλλοντικά φιλικότερο λογίζεται, ενεργειακά αποδοτικότερο και σχετικά οικονομικά καταλληλότερο (COM(2011) 885). Ωστόσο ο στόχος που αναζητείται βαθιά στο μέλλον από την Ευρωπαϊκή Ένωση, αποτελεί η βελτίωση της ασφάλειας στην ενέργεια. Αυτή η πολιτική είναι δυνατόν να κατορθώσει η Ευρωπαϊκή Ένωση να την υλοποιήσει, χάρη σε οργανωμένες ενέργειες, αναζητώντας την απελευθέρωση από τον καταναγκασμό της εκβίασης και του ελέγχου τρίτων χωρών, οι οποίες έχουν αφθονία ενεργειακών πόρων. Η συνεχόμενη ροή φυσικού αερίου και άλλων ενεργειακών πόρων θα πραγματοποιηθεί, με τη διάθεσή σπουδαίων και μεγάλων

κεφαλαίων οικονομικών, για τη δημιουργία λεωφόρων διακίνησης της ενέργειας αλλά και με την εξαιρετική βελτίωση στις υφιστάμενες ήδη υποδομές. Στο περιθώριο αυτό η διπλωματική και πολιτική κατοχύρωση κρατών όπως η Κύπρος, στην οποία έχουν εντοπιστεί εξαιρετικές ποσότητες αερίου στην υφαλοκρηπίδα της, θα συνεισφέρει στην ενίσχυση ενεργειακά της Ευρωπαϊκής Ένωσης (COM(2014) 330 final).

Κεφάλαιο 4^ο: Προκλήσεις που αναδύονται στο ενεργειακό πεδίο για την Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έρχεται αντιμέτωπη, τον ενεστώτα χρόνο, με αναδυόμενες προκλήσεις στον ενεργειακό τομέα και εμπεριέχουν θέματα όπως μειωμένη διαφοροποίηση, υψηλός εθισμός στους ενεργειακούς πόρους από τις εισαγωγές, οι τιμές της ενέργειας οι οποίες είναι ρευστές και υψηλές. Επίσης, η ζήτηση ενέργειας που βαίνει επεκτεινόμενη παγκόσμια, οι διαφαινόμενοι κίνδυνοι στις χώρες διαμετακόμισης και παραγωγής για την ασφάλεια τους, η κλιματική αλλαγή και οι επηρεαζόμενες αλλαγές, ο τερματισμός της έκλυσης αερίων του θερμοκηπίου. Επιπροσθέτως η μειωμένη βελτίωση στο πεδίο της ενεργειακής απόδοσης και η αλλαγή του ενεργειακού μίγματος, που θα επιτρέψει στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας να αυξήσουν το μερίδιό τους, ισχυρότερη διαφάνεια στις διαδικασίες και οι αγορές ενέργειας να διασυνδεθούν πλήρως μεταξύ τους. Η ενεργειακή πολιτική της Ευρώπης θέτει στο επίκεντρο διάφορα μέτρα, που αποπειρώνται να επιτύχουν μία αγορά ενέργειας ολοκληρωμένη, τον ενεργειακό εφοδιασμό να καταστήσουν ασφαλή, όπως και στον τομέα της ενέργειας να επιτύχουν τη βιωσιμότητα.

4.1. Στόχοι και στρατηγική της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ

Το 2015 Ενεργειακή Ένωση διακήρυξε πέντε στόχους (COM(2015)0080) για την πολιτική που θα επιδιώξει:

-Οι πηγές ενέργειας να διαφοροποιηθούν για την Ευρώπη, ώστε η ενεργειακή ασφάλεια να εξασφαλιστεί.

-Η εσωτερική αγορά ενέργειας να ολοκληρωθεί πλήρως και η λειτουργία της να διασφαλιστεί. Έτσι η ελεύθερη ροή ενέργειας θα υφίσταται ως δυνατότητα χωρίς φραγμούς ρυθμιστικούς ή τεχνικούς και χρησιμοποιώντας προς τούτο τις απαραίτητες υποδομές.

-Η ενεργειακή απόδοση να βελτιωθεί, ούτως ώστε οι εισαγωγές να περιοριστούν και να μειωθεί η εξάρτηση, ο περιορισμός της έκλυσης αερίων θερμοκηπίου και να επιτευχθεί η προαγωγή της ανάπτυξης και της απασχόλησης.

-Να τερματιστούν οι ρυπογόνες εκπομπές άνθρακα και να μετακινηθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση σε μία οικονομία η οποία χαρακτηρίζεται από περιορισμένη εκπομπή ανθρακούχων στοιχείων, όπως επιτάσσει η συμφωνία του Παρισιού.

-Επίσης να αναπτυχθεί η έρευνα και η τεχνολογία στον ενεργειακό τομέα για καθαρή ενέργεια, με περιορισμένες εκπομπές αερίων άνθρακα και η σωστή στόχευση για να επεκταθεί η ενεργειακή μετάβαση, χρησιμοποιώντας την καινοτομία και την έρευνα και βεβαίως η ανταγωνιστικότητα να βελτιωθεί.

Η Επιτροπή τον Φεβρουάριο του 2015 ανακοίνωσε την στρατηγική για την ενεργειακή Ένωση (COM(2015)0080). Επιθυμούσε να δημιουργήσει μία ενεργειακή Ένωση που θα κατοχυρώσει έναν με διάρκεια, οικονομικό, ανταγωνιστικό και ασφαλή ενεργειακό εφοδιασμό επιχειρήσεων και νοικοκυριών της Ένωσης. Το 2016 υπέδειξε δέσμη μέτρων η Επιτροπή, που συγκροτείται από οκτώ νομοθετικές προτάσεις και με τίτλο "Καθαρή ενέργεια για όλους τους Ευρωπαίους" (COM(2016)0860). Τον Δεκέμβριο του 2019 εγκρίθηκε ο κανονισμός για τη διακυβέρνηση της Ενεργειακής Ένωσης, που αποτελούσε την εσχάτη πρόταση της παραπάνω δέσμης. Προέβλεπε δε την σύσταση ενοποιημένων εθνικών σχεδίων με δεκαετή διάρκεια, για την ενέργεια και το κλίμα (ΕΔΕΚ) και για το διάστημα μεταξύ 2021-2030. Επίσης προνοούσε να υποβάλλονται ανά διετία εκθέσεις προόδου και να δημιουργούν στρατηγικές μακροπρόθεσμες, προκειμένου να επιτύχουν τα προβλεπόμενα από τη συμφωνία του Παρισιού.

Το 2021 (Ιούλιος) δέσμη προτάσεων ενέκρινε η Επιτροπή που αποκαλούνταν «Υλοποίηση της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας» και φιλοδοξούσε να περιορίσει έως το 2030, κατά 55% τουλάχιστον τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου σε συσχέτιση με το 1990 και τα επίπεδα που καταμετρήθηκαν τότε και έως το 2050 να επιτευχθεί για την Ευρωπαϊκή Ένωση ένα ισοζύγιο άνθρακα ουδέτερο. Θα

αναθεωρούσε στο σύνολό τους, τις πράξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ενέργεια και το κλίμα που υφίσταντο, όπως τις οδηγίες για τη φορολογία της ενέργειας (COM(2021)0563), τις οδηγίες για την ενεργειακή απόδοση (COM(2021)0558) και τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (COM(2021)0557), όπως και καινούργιες προτάσεις, πρωτοβουλία FullEU Maritime και την εξέλιξη των υποδομών για εναλλακτικά καύσιμα.

4.2.Ενεργειακή εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη -μέλη αποτελούν εισαγωγείς ενέργειας καθαρούς. Η εξάρτηση συγκεκριμένα της ευρωπαϊκής Ένωσης από τις εισροές ενέργειας διακρίνεται από τη διαρκή επέκταση την τελευταία δεκαετία της προηγούμενης χιλιετίας. Ο περιορισμός της πρωτογενούς ενεργειακής παραγωγής από φυσικό αέριο αργό πετρέλαιο και λιθάνθρακα και τα τελευταία έτη και της πυρηνικής ενέργειας προκάλεσε ως συνέπεια την διαρκώς αυξανόμενη εξάρτηση της ευρωπαϊκής Ένωσης από τις εισροές ενεργειακών προϊόντων πρωτογενών και δευτερογενών (diesel πετρελαίου) καθώς επιχειρήθηκε να ικανοποιηθεί η ζήτηση.

Την περίοδο 1990-2019 όπως είναι χαρακτηριστικό υπερδιπλασιάστηκε ο όγκος του φυσικού αερίου που εισάγεται σκαρφαλώνοντας στα 360 Mtoe. Αυτό το γεγονός το κατέστησε ως το ενεργειακό προϊόν που εισάγεται με τον μεγαλύτερο όγκο πίσω μόνο από το αργό πετρέλαιο που κατείχε την πρωτιά με 513 Mtoe για το 2019 (Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Energy_statistics). Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισήμανε είδη από το τέλος του πρώτου εξαμήνου του 2014 ότι δαπανούσε η Ευρωπαϊκή Ένωση πλέον του ενός δισεκατομμυρίου ευρώ ανά ημέρα προκειμένου να αγοράσει ενέργεια και το ποσό αποτελούσε το 20% στο σύνολο των ευρωπαϊκών εισαγωγών (MEMO/14/379 Της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 28ης Μάϊου 2014). Συνολικά απαιτούνται κάθε έτος για εισαγωγές ενέργειας 400 δισεκατομμύρια ευρώ από τρίτα κράτη καθώς άνω του 60% της ενέργειας που χρειάζεται, εισάγει η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία).

Μία κύρια αιτία για την οποία η Ευρωπαϊκή Ένωση επεκτείνει τον εθισμό της από τις αγορές πρωτογενούς ενέργειας για να ικανοποιήσει τις ανάγκες της αποτελεί και η επιχειρούμενη προσπάθεια μείωσης της παραγωγής φυσικού αερίου αργού πετρελαίου λιγνίτη και πυρηνικής ενέργειας πλέον (Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία).

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπερέβησαν οι εισαγωγές, τις εξαγωγές πρωτογενούς ενέργειας το 2015 κατά περίπου 902 TΠΠ. Οι τρεις μεγαλύτερες οικονομίες της Ευρώπης κατείχαν τις πρώτες θέσεις των εισαγωγών η Γερμανία, Γαλλία και η Ιταλία (Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία). Ούτε μία χώρα δεν είναι καθαρός εξαγωγέας ενέργειας καθώς η μόνη χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που οι εισαγωγές της ήταν μειωμένες σε σχέση με τις εξαγωγές ήταν η Δανία, ωστόσο το 2013 αντιστράφηκε η ροή. Το 2019 εντός της ευρωπαϊκής Ένωσης αναφορικά με την παραγωγή ενέργειας, με 616 εκατομμύρια τόνους πετρελαίου (Mtoe)¹³ ισούταν η πρωτογενής παραγωγή, χαμηλότερη κατά 3% από το 2018.

4.3. Η έννοια της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού

Για να αντιληφθεί κάποιος την αφηρημένη ιδέα της εφοδιαστικής ασφαλείας χωρίς αποκλίσεις εξαιτίας της συνθετότητας της, έχουν εξελιχθεί πλείστες όσες επεξηγήσεις κατά περιόδους. Κατά την Ευρωπαϊκή επιτροπή επισημαίνεται ως «η συνεχής φυσική διαθεσιμότητα στην αγορά των ενεργειακών προϊόντων σε τιμή η οποία είναι προσιτή για όλους τους καταναλωτές». Με τον συγκεκριμένο ορισμό δίδεται η εντύπωση ότι τείνει και ο ορισμός που προσφέρεται από τον Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας (IEA Energy Security, <http://www.iea.org/topics/energysecurity>) σύμφωνα με τον οποίο υφίσταται η ενεργειακή ασφάλεια ως «η συνεχής διαθεσιμότητα των ενεργειακών πηγών σε προσιτή τιμή». Κατά τον Chevalier (2006) ορίζεται η ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού ως «η ικανοποίηση της ζήτησης από τις ροές του ενεργειακού εφοδιασμού κατά τέτοιο τρόπο και σε τέτοιο επίπεδο τιμών ώστε να μην διακόπτεται η πορεία της οικονομίας στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας». Όπως υποστηρίζει ο Sovacool (2012) η αφηρημένη ιδέα της ενεργειακής ασφάλειας αποκτά εντελώς άλλο περιεχόμενο σύμφωνα με τα οικονομικά, δημογραφικά και τα κοινωνικά χαρακτηριστικά τα οποία αντικατοπτρίζουν ευρέως και δύνανται να γίνουν αποδεκτά ορισμένα δομικά μόνον στοιχεία του ορισμού. Ευρύτερα στο σύνολό τους οι ορισμοί εμπεριέχουν την αφηρημένη ιδέα της κατοχύρωσης της διαθεσιμότητας της ενέργειας, που αφορά την παρατηρούμενη ζήτηση. Η διαθεσιμότητα συσχετίζεται με την ικανότητα των καταναλωτών και των χρηστών να διαθέτουν πρόσβαση ανά πάσα στιγμή στην ενέργεια και είναι αναγκαίο προκειμένου να επιτευχθεί ένα ευμεγέθη δίκτυο αγοράς, ορθή χρησιμοποίηση των φυσικών πηγών, αγοραστών, πωλητών, επενδύσεων, πρόοδο της τεχνολογίας και κάποιο ορισμένο

νομικό πλαίσιο που θα υποστηρίζει τους συγκεκριμένους παράγοντες. Στα σημεία ακριβώς αυτά ανιχνεύονται και οι κύριοι προβληματισμοί αναφορικά με την εφοδιαστική ασφάλεια σε τοπικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

4.4. Ανάγκη για την εξασφάλιση της ενεργειακής ασφαλείας

Η ενεργειακή ασφάλεια έως το 2000 δεν αποτελούσε για την Ευρωπαϊκή Ένωση προτεραιότητα εφόσον τα κράτη μέλη υλοποιούσαν το καθένα την ενεργειακή πολιτική που θεωρούσε πρόσφορη. Προϊόντος του χρόνου ωστόσο και εξαιτίας της συνεχούς μεγεθυντικής έκθεσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε πηγές ενέργειας εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά κύριο λόγο με την ευθεία εξάρτησή της από τη Ρωσία, η σπουδαιότητα της κατέστη αντιληπτή και η ευθεία συσχέτιση της κατανοήθηκε με την οικονομική αειφορία και ανάπτυξη. Τω όντι η ικανότητα κατοχύρωσης αδιατάρακτου εφοδιασμού ενέργειας συνιστά προϋπόθεση γιατί χωρίς προσκόμματα λειτουργία ορισμένων ενεργειακών συστημάτων επί των οποίων εδράζονται τον ενεστώτα χρόνο τεχνολογικά οικονομίες και κοινωνίες.

Όσο παρατηρείται διόγκωση της ενεργειακής ζήτησης ανά την υφήλιο¹², μεταβολή στην αξία των ενεργειακών πόρων, οι κλιματικές αλλαγές προσλαμβάνουν ευρύτερες προεκτάσεις και στις χώρες διαμετακόμισης και παραγωγής ελλοχεύουν κίνδυνοι αυξημένοι, κορυφώνονται διάφορες πανδημίες, επιτακτική καθίσταται η ανάγκη στην ασφάλεια της τροφοδοσίας και απαιτεί την υλοποίηση δράσεων και μηχανισμών μακροπρόθεσμων και συντονισμένων προκειμένου να εδραιωθεί η ασφάλεια.

4.4.1. Πολυπαραγοντικό θέμα η ενεργειακή ασφάλεια

Υφίσταται θέμα πολυπαραγοντικό η ενεργειακή ασφάλεια που διαμορφώνεται από πλήθος τομέων. Το πρώτο θέμα που ευθέως επιδρά αμοιβαία αποτελεί η υφιστάμενη κλιματική αλλαγή που συνδέεται με το διάλεγμα των μέσων εκ των οποίων δημιουργείται και διαμοιράζεται η ενέργεια. Ένα άλλο θέμα που υφίσταται αποτελεί η έλλειψη σταθερότητας των ενεργειακών αγορών με εντυπωσιακότερο παράδειγμα την προηγούμενη κατακρήμνιση των τιμών του πετρελαίου και την άνοδο επίσης το 2022. Ζήτημα καθοριστικό αποτελούσε η πρόοδος της τεχνολογίας από τις Ηνωμένες Πολιτείες για την εξόρυξη σχιστολιθικού αερίου και πετρελαίου όπως και η τελική κρίση για την περαίωση της λειτουργίας των ενεργειακών μονάδων της Γερμανίας που

---

¹² Βλ. Κίνα, Ινδία και ΗΠΑ

χρησιμοποιούσαν πυρηνικούς αντιδραστήρες με ταυτόχρονη επέκταση του προγράμματος Energiewende το οποίο επιβάλλει την κατάλυση λιγνιτικών και πυρηνικών μονάδων και μεταπήδηση κλιμακωτά σε τεχνολογίες ΑΠΕ σε εξαιρετικά ευρεία κλίμακα και με απώτερο σκοπό να υφίσταται ως ο μόνος υπαρκτός τρόπος παραγωγής ενέργειας.

Τεκμηριώνεται επιπροσθέτως ότι οι πολιτικές μεταβολές ασκούν επίδραση και μετασχηματίζουν εξαιρετικά τον ενεργειακό τομέα και τις συνθήκες που επικρατούν σ' αυτόν. Διάφορα χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι τα παιχνίδια τα ενεργειακά που βρίσκονται σε εξέλιξη τον ενεστώτα χρόνο από τις πετρελαιοπαραγωγές χώρες του ΟΠΕΚ όπου αντί να αυξήσουν την παραγωγή πετρελαίου για να βοηθήσουν στην συγκράτηση των τιμών αυτοί μειώνουν την παραγωγή προκειμένου να κερδίσουν επιπλέον χρήματα όντας σύμμαχοι της Δύσης. Τέλος έχουν απελευθερωθεί οι αγορές της ηλεκτρικής ενέργειας σε πλήθος κρατών στα πεδία του ανταγωνισμού των τιμών και έχουν σταματήσει οι κυβερνήσεις να ασκούν έλεγχο και να εποπτεύουν τις αγορές. Σε αυτό το ρευστό διεθνές περιβάλλον σε γεωπολιτικό και πολιτικό επίπεδο και με τις υφιστάμενες αναστατώσεις ευρίσκεται η αφηρημένη ιδέα της ενεργειακής ασφαλείας στην πρώτη θέση των θεμάτων και εξαιρετικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως αντίσταση στη δηλωμένη πολιτική της Ρωσίας αναφορικά με την Ουκρανία και διατηρώντας ως σχέδιο την ανεξάρτηση από το φυσικό αέριο της Ρωσίας.

4.4.2. Παράγοντες που επηρεάζουν την ενεργειακή ασφάλεια

Το πεδίο της ενεργειακής ασφαλείας εμπεριέχει πλήθος παραμέτρων και πλήθος μεταβλητών ομαδοποιήσεων που επιδρούν επάνω του ουσιαστικά. Η περιπλοκότητα των ζητημάτων που εντάσσονται στο περιθώριο της ενεργειακής ασφαλείας είναι επαυξημένη και ποικίλει αναλόγως με τη θέαση και την οπτική γωνία επί της οποίας έχει αξιολογηθεί και εξεταστεί. Αυτό αποτελεί και αίτιο που δεν υφίσταται ένας ορισμός συγκεκριμένος και πού στην αφηρημένη ιδέα της ενεργειακής ασφαλείας να ανταποκρίνεται. Προκειμένου να φανερωθεί η πολυπλοκότητα του ζητήματος της ενεργειακής ασφαλείας οφείλει να γνωστοποιηθεί πως διακρίνονται σαράντα πέντε ορισμοί για την ενεργειακή ασφάλεια που εμφανίζονται την τελευταία 20ετία στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία (Sovacool, 2011). Αναφέρει ο Elkind (2010) ότι εμπεριέχονται στην ενεργειακή ασφάλεια τέσσερα στοιχεία που συνδέονται ευθέως με αυτήν:

- η βιωσιμότητα, (sustainability),
- η αξιοπιστία (reliability),
- η οικονομική προσιτότητα (affordability), και
- η διαθεσιμότητα (availability).

Αφορά ή βιωσιμότητα τον περιορισμό στο ελάχιστο του οικονομικού, περιβαλλοντικού και κοινωνικού κόστους από την καθημερινή λειτουργία της ενεργειακής αλυσίδας. Συνδέεται η αξιοπιστία με την προσφορά ενέργειας και την φύλαξη από διακοπές του δικτύου. Εμπεριέχει αμετακίνητες τιμές στην ενέργεια η οικονομική προσιτότητα και απέναντι σε αυτές είναι δυνατόν η ισχυρή πλειοψηφία των πολιτών να ανταποκριθεί.

Πίνακας 13: Παράγοντες που επηρεάζουν την ενεργειακή ασφάλεια

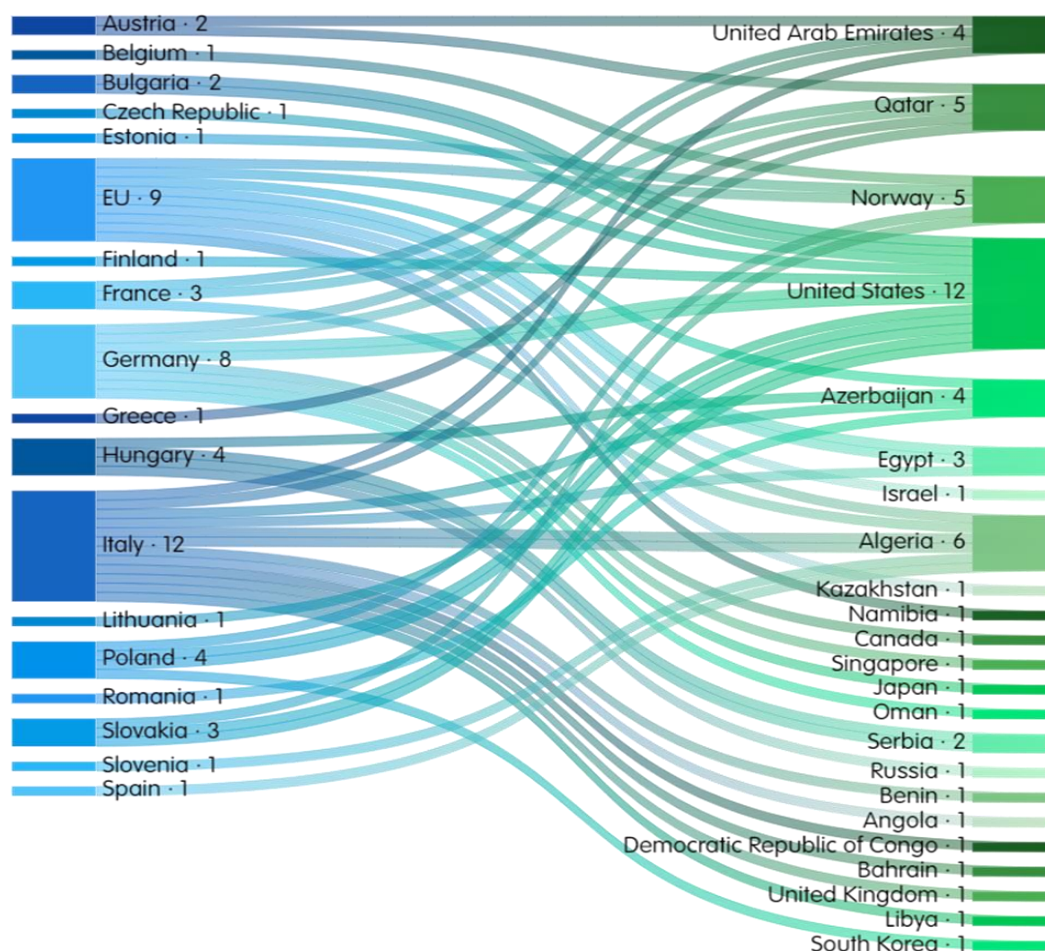
(Elkind, 2010)

Elements	Components	Threats
Availability	Physical endowment of producers	Exhaustion of reserves that can be extracted cost effectively
	Ability of producers, transit countries, and consumers to agree on terms of trade	Limits on development opportunities such as resource-nationalist policies and state-to-state contracts
	Technological solutions for production, transportation, conversion, storage, and distribution	Problems in siting infrastructure including NIMBY syndrome
	Capital investment	Financial, legal, regulatory, or policy environments that inhibit investment
	Viable legal and regulatory structures	
	Compliance with environmental and other regulatory requirements	
Reliability	Robust, diversified energy value chain	Failure of energy systems due to severe weather and natural disasters
	Adequate reserve capacity	Failure due to poor maintenance or underinvestment
	Protection from terrorist attacks and political disruptions	Attack or threat of attack by military forces and terrorist organizations
	Adequate information about global energy markets	Political interventions such as embargoes and sanctions
Affordability	Minimal price volatility	Exhaustion of reserves that can be extracted cost effectively
	Equitable prices	Energy prices that require lower income households to expend large shares of their income
	Transparent pricing	Excessive subsidies that distort prices
	Realistic expectations about future prices	Failure to institute sound pricing policies
	Prices that reflect full costs	Failure to incorporate environmental and social costs to energy production and use
Sustainability	Low emissions of greenhouse gases	Adoption and promotion of carbon intensive energy infrastructure
	Minimal contribution to local, regional, and global forms of environmental pollution	Impacts of indoor and outdoor air pollution associated with energy use
	Protection of energy systems from climate change	Impacts of a changing climate such as rises in sea level, storm surges, and severe weather events

4.5. Προκλήσεις που αναδύθηκαν το 2022

Η ΕΕ και τα κράτη-μέλη το 2022 μετασχημάτισαν τον τρόπο της ενεργειακής τους προμήθειας, καθώς κατέβαλαν εξαιρετικές προσπάθειες προκειμένου να περιορίσουν την εξάρτηση τους από τη Ρωσία στον τομέα της ενέργειας, εξαιτίας της ένοπλης σύγκρουσης στην Ουκρανία. Δημιούργησε το ECFR ένα νέο EU Energy Deals Tracker, το οποίο ανίχνευσε 56 νέες ενεργειακές συμφωνίες που υπογράφηκαν με τρίτες χώρες φέτος από την ΕΕ ή κράτη-μέλη. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Γερμανία και η Ιταλία, ήταν οι πιο ενεργοί παίκτες: έκλεισαν 9, 8 και 12 συμφωνίες αντίστοιχα.

Ωστόσο, τουλάχιστον μία νέα συμφωνία έχουν υπογράψει τα 18 από τα 27 κράτη-μέλη φέτος. Συνιστά δε σπουδαία βαθμιαία αλλαγή σε συσχέτιση με το παρελθόν.

Πίνακας 14: ενεργειακές συμφωνίες κρατών-μελών και ΕΕ το 2022

Πηγή: EU Energy Deals Tracker

Ως απάντηση στις δυσκολίες και στις διαταραχές της παγκόσμιας αγοράς ενέργειας που προκλήθηκαν από την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το σχέδιο REPowerEU.

Το REPowerEU είναι ένα σχέδιο για

- την εξοικονόμηση ενέργειας
- την παραγωγή καθαρής ενέργειας
- τη διαφοροποίηση του ενεργειακού εφοδιασμού μας

Υποστηρίζεται από οικονομικά και νομοθετικά μέτρα για την κατασκευή των νέων ενεργειακών υποδομών και του νέου συστήματος που χρειάζεται η Ευρώπη

https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/repowereu-affordable-secure-and-sustainable-energy-europe_el

Διαφοροποίηση

Η ΕΕ με διεθνείς εταίρους συνεργάζεται προκειμένου να εντοπιστούν εναλλακτικές πηγές ενεργειακής τροφοδοσίας. Άμεσα, χρειάζεται εναλλακτικές πηγές πετρελαίου, φυσικού αερίου και άνθρακα το δυνατόν συντομότερα, και ανανεώσιμο υδρογόνο μελλοντικά.

Δράσεις:

- Επέκταση των παραδόσεων υγροποιημένου φυσικού αερίου (ΥΦΑ) από τον Καναδά και τις ΗΠΑ, όπως και από την Νορβηγία
- Στον νότιο διάδρομο μεταφοράς φυσικού αερίου ισχυρότερη συνεργασία με Αζερμπαϊτζάν
- Αίγυπτος -Ισραήλ: Πολιτικές συμφωνίες για την επέκταση της προμήθειας με ΥΦΑ.
- Επανεκκίνηση του διαλόγου για την ενέργεια με την Αλγερία.
- συνεργασία με Κατάρ, Αυστραλία και σημαντικούς παραγωγούς του Κόλπου,
- Συνεργασία με εισαγωγείς αερίου όπως Κορέα, Κίνα και Ιαπωνία,
- Διερεύνηση των εξαγωγικών δυνατοτήτων των χωρών της υποσαχάριας Αφρικής,

4.6. Νότιος Διάδρομος φυσικού αερίου-προκλήσεις

Κομβικής σημασίας για την απεξάρτηση της ΕΕ από τους ρωσικούς υδρογονάνθρακες αποτελεί η λειτουργία του Νότιου Διαδρόμου φυσικού αερίου, ειδικά τον ενεστώτα χρόνο. Παρόλα αυτά εξακολουθεί να υφίσταται ακόμα η αβεβαιότητα ως προς τις χώρες προέλευσης του φυσικού αερίου και τον αριθμό των αγωγών που θα εφοδιάσουν την Ευρώπη, χρησιμοποιώντας το Νότιο Διάδρομο τα επόμενα έτη.

Η τροφοδοσία του Νότιου διαδρόμου φυσικού αερίου από τα κοιτάσματα του Σαχ Ντενίζ I και II είναι επαρκής. Όταν όμως δημιουργηθούν σταθμοί συμπίεσης και εκτοξευθεί η ικανότητα μεταφοράς αερίου, του αγωγού της Ανατολίας, θα απαιτηθούν πρόσθετες ποσότητες φυσικού αερίου. Μετά το 2025 θα αναπτυχθεί και το κοιτάσμα Σαχ Ντενίζ III που θα προσφέρει 25 δυσ. κ.μ. ανά έτος και θα ικανοποιήσει τις απαιτήσεις που επεκτείνονται (Ozdemir, Bugra & Tokgoz, 2015) Ωστόσο θα μπορούσαν θεωρητικά να συνεισφέρουν στην τροφοδοσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όμορες χώρες όπως το Τουρκμενιστάν, το Καζακστάν, το Ιράν και το Ιράκ. Τα τεράστια αποθέματα υδρογονανθράκων κατατάσσουν στην ένατη θέση παγκοσμίως το Καζακστάν. Ο καθείς θα περιμένει ότι θα είχε εστιάσει η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ταυτόχρονα και στη διασύνδεση με το Καζακστάν προκειμένου να τροφοδοτείται και από αυτήν τη χώρα με υδρογονάνθρακες. Ωστόσο δραστηριοποιούνται στον ενεστώτα χρόνο στο Καζακστάν εταιρείες από την Κίνα και τις Ηνωμένες Πολιτείες και εκμεταλλεύονται την μισή παραγωγή περίπου του Καζακστάν. Η Ρωσία με την Ευρώπη από κοινού το ποσοστό στο οποίο δραστηριοποιούνται υπολείπεται του 20% . Διαπιστώνεται μία ισορροπία στην περιοχή της Κασπίας πάνω στον έλεγχο των ενεργειακών εξελίξεων (Zhiltsov, Zonn & Kostianoy, 2016). Επιπλέον μέσω του Καζακστάν διακινούνται προς την Κίνα και ποσότητες πετρελαίου που αναμένεται να αυξηθούν καθώς υλοποιούνται έργα αναβάθμισης των αγωγών. Το Καζακστάν και το Αζερμπαϊτζάν διεξήγαγαν συζητήσεις προκειμένου να υλοποιηθεί η διασύνδεση τους, ωστόσο οι όμορες χώρες προβάλλουν προσκόμματα και θεωρούν ότι πρέπει να υπάρξει συνολική διευθέτηση στο χώρο της Κασπίας και όχι μία διμερή συμφωνία μεταξύ των δύο αυτών χωρών. Το Καζακστάν λοιπόν προωθεί υδρογονάνθρακες προς την Κίνα από τη Ρωσία και το γεγονός αυτό καθιστά δυσχερή την δυνατότητα τροφοδοσίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης με φυσικό αέριο (Zhiltsov, Zonn & Kostianoy, 2016).

Για το Τουρκμενιστάν παρατηρείται ότι τον ενεστώτα χρόνο οι εξαγωγικές του δυνατότητες υφίστανται ισχυρότερες του Αζερμπαϊτζάν. Στην περίπτωση αυτή το πρόβλημα έγκειται στην απουσία αγωγού που να παρακάμπτει τη Ρωσία και να κατευθύνεται προς την Ευρωπαϊκή Ένωση (Janusz, 2008). Επίσης δεν επιδιώκει τη διασύνδεση με το Αζερμπαϊτζάν εξαιτίας προβλημάτων που έχουν ανακύψει όσον αφορά την κυριότητα ορισμένων περιοχών της Κασπίας (Cohen, 2014).

Έχει δε εστιάσει στην συνεργασία με την Κίνα διακινώντας 30 δυσ. κ.μ. κατ' έτος προς αυτήν (Janusz, 2008). Την πιθανότητα για διακίνηση φυσικού αερίου από το Ιράν έχουν δυσκολέψει οι κυρώσεις που έχουν επιβληθεί στο εν λόγω κράτος, εξαιτίας του πυρηνικού προγράμματος που διατηρεί, ενώ επιπλέον θα απαιτηθούν έργα υποδομών νέα, προκειμένου σε ευρεία κλίμακα να γίνει εκμετάλλευση των κοιτασμάτων, ενώ στην Συρία η παρατηρούμενη κατάσταση δημιουργεί προσκόμματα για την πραγμάτωση του Αραβικού αγωγού φυσικού αερίου (Arab Gas Pipeline) και τη διακίνηση διευρυμένων ποσοτήτων φυσικού αερίου με προέλευση την Αίγυπτο.

Στο πλαίσιο αυτό οι καινούργιοι αναδεικνυόμενοι εταίροι που δύνανται να συμφωνήσουν με τον ευρωπαϊκό άξονα, για να συνεισφέρουν στη διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας και με τους οποίους επικυρώνονται νέες συμφωνίες αποτελούν η Σαουδική Αραβία, η Αίγυπτος και το Ισραήλ από τις χώρες της Ανατολικής Μεσογείου.

4.6.1. Αίγυπτος, Ισραήλ, Κύπρος

Διεργασίες εκμετάλλευσης κοιτασμάτων φυσικού αερίου και πετρελαίου υφίστανται στην Αίγυπτο ήδη από το 2016. Επίσης διατηρούνται προσδοκίες εντοπισμού και νέων κοιτασμάτων υδρογονανθράκων. Ήδη η ENI ανακοίνωσε το πρώτο δεκαπενθήμερο του Ιανουαρίου το 2023 τον εντοπισμό ενός εξαιρετικού κοιτάσματος φυσικού αερίου. Πρέπει δε να ισορροπήσει η Αίγυπτος ανάμεσα στην εξωτερική και την εσωτερική ζήτηση (Tagliapietra,S, 2013). Το 2015 ανακαλύφθηκε το κοιτάσμα Zor από την ενεργειακή εταιρεία ENI στο οικόπεδο Σορούκ. Επίσης η BP ασχολείται με το κοιτάσμα του Δέλτα του Νείλου. Το 2010 δημοσιεύτηκε έκθεση της Αμερικανικής Γεωλογικής Υπηρεσίας που εκτιμούσε ότι περίπου 122 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια υπήρχαν στη λεκάνη της ανατολικής Μεσογείου. Ένα σεβαστό ποσοστό από αυτά κατέχει η Αίγυπτος, η οποία έχει και τη δυνατότητα διενέργειας γεωτρήσεων στην Ερυθρά θάλασσα. Η αποσταθεροποίηση της περιοχής (Συρία, Λιβύη, αραβικές χώρες) δημιούργησε πολιτικό ρίσκο (Τσακίρης 2012). Οι εξαγωγικές δυνατότητες της Αιγύπτου είναι περιορισμένες. Ωστόσο το 2010 κάλυπταν το 40% της κατανάλωσης του Ισραήλ, το 12% της Συρίας και το 84% της Ιορδανίας. Από το 2010 στον αγωγό που δημιουργούσε τη σύζευξη Αιγύπτου -Ισραήλ στην περιοχή του Σινά, έχουν καταγραφεί τέσσερις επιθέσεις εναντίον του και ουσιαστικά οι αιγυπτιακές εξαγωγές διακόπηκαν. Κατευθύνθηκε έτσι το Ισραήλ στη συνεργασία με Ελλάδα και Κύπρο. Όπως προαναφέρθηκε στην «λεκάνη του Ηροδότου» ανακαλύφθηκαν σημαντικά κοιτάσματα από μέρους Αιγύπτου, ενώ το Ισραήλ εντόπισε

τα κοιτάσματα Leviathan και Tamar που επέδρασαν ισχυρά στην οικονομική κατάσταση του Ισραήλ. Επίσης Κύπρος ανακάλυψε το κοιτάσμα Αφροδίτη και προς το τέλος του 2022 ανακοινώθηκαν και νέες ανακαλύψεις. Τέλος τον ενεστώτα χρόνο η Ελλάδα διεξάγει έρευνες νοτίως της Κρήτης και υφίσταται η προσδοκία ανακάλυψης εξαιρετικών κοιτασμάτων.

4.6.2. Διασύνδεση Κασπίας και Ανατολικής Μεσογείου με την Ευρώπη

Η περιφερειακή συνεργασία είναι αναγκαία προκειμένου να αναπτυχθεί αποτελεσματικά το ενεργειακό εγχείρημα της ανατολικής Μεσογείου. Ειδικότερα οι διμερείς σχέσεις οφείλουν να αναπτυχθούν όπως παρατηρείται στην περίπτωση της Κύπρου και του Ισραήλ, καθώς έπειτα από μακρόχρονες διαπραγματεύσεις συμφώνησαν στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων που εντοπίστηκαν. Η ανακάλυψη των κοιτασμάτων Ζορ, Λεβιάθαν, Ταμάρ και Αφροδίτης δημιούργησαν ισχυρό κίνητρο για να ενισχυθεί η ασφάλεια της περιοχής. Για την ανάπτυξη των προοπτικών στις περιοχές αυτές καθίσταται εξαιρετικά σπουδαία η περιφερειακή συνεργασία. Συνιστά δε αναγκαία προϋπόθεση για την ενεργειακή εκμετάλλευση των πόρων, που είτε θα ανακαλυφθούν είτε έχουν ανακαλυφθεί. Οδηγούν δε τα παραπάνω στοιχεία σε ενίσχυση και ανάπτυξη των δεσμών, οικονομικών και άλλων, ανάμεσα στα κράτη της Ανατολικής Μεσογείου (Giannakopoulos, 2016). Τα προηγούμενα χρόνια η οικονομική κρίση χτύπησε και τα κράτη της ανατολικής Μεσογείου και αποτελεί τον πιο αξιόπιστο σύμβουλο για την συνέχεια, αναφορικά με την οικονομική πολιτική των χωρών. Οι οικονομικές επαφές μεταξύ των χωρών οφείλουν να βελτιωθούν και να ενισχυθούν. Οι διαβουλεύσεις μεταξύ των χωρών ευρίσκονται σε εξέλιξη καθώς το κάθε κράτος εξετάζει πώς θα ευεργετηθεί ισχυρότερα από τις συμφωνίες που αναμένονται και βεβαίως οι εξαγωγές μεταξύ των κρατών είναι δυνατό να ισχυροποιήσουν τις σχέσεις τους. Η υλοποίηση κοινών έργων αποτελεί ευκαιρία, με επιπτώσεις άμεσες στο ενεργειακό πεδίο. Ήδη εξετάζονται τρόποι διακίνησης φυσικού αερίου που εξορύσσεται στην Ανατολική Μεσόγειο. Τον Ιανουάριο του 2016 στη Λευκωσία από την τριμερή Σύνοδο Ελλάδος, Κύπρου, Ισραήλ ο πρωθυπουργός του Ισραήλ Μπέντζαμιν Νετανιάχου δήλωσε ότι εξετάζεται η δημιουργία ενός αγωγού που θα μεταφέρει αέριο από τα κοιτάσματα της ανατολικής Μεσογείου στην Ελλάδα και από εκεί στην Ευρώπη (Henderson, 2013). Ο αγωγός αυτός (East Med) δεν απέσπασε την υποστήριξη των Ηνωμένων Πολιτειών και πάγωσε η δημιουργία του. Ωστόσο τα γεγονότα στην Ουκρανία, οι καινούργιες εξελίξεις πάνω στην αναζήτηση

και εντοπισμό κοιτασμάτων και οι νέες ανακαλύψεις μετασχηματίζουν το σκηνικό στην περιοχή. Καθώς είναι δυνατόν τα καινούργια κοιτάσματα να έχουν καταστήσει βιώσιμο οικονομικά τον εν λόγω αγωγό που νωρίτερα εξαιτίας του φθηνού αερίου που προμήθευε η Ρωσία ήταν ασύμφορος οικονομικά. Βεβαίως τα τελευταία χρόνια τέθηκαν προς διερεύνηση κι άλλες ιδέες. Εξετάζεται π. χ. η περίπτωση να κατευθυνθούν προς την Αίγυπτο οι ποσότητες του φυσικού αερίου και μέσω Λιβύης να διεκπεραιωθούν στην Κρήτη και εν συνεχεία στην ηπειρωτική Ελλάδα, ή μέσω Τουρκίας να εισέλθουν στο Νότιο Διάδρομο. Ήδη ΕΕ, Αίγυπτος και Ισραήλ υπόγραψαν Μνημόνιο Συνεργασίας την 15/7/2022 στο Κάιρο, προκειμένου το Ισραήλ να κατευθύνει ποσότητες αερίου στην Αίγυπτο και από εκεί στην ΕΕ. Προς το παρόν με τη μορφή υγροποιημένου αερίου τροφοδοτείται ο σταθμός αποθήκευσης στην Αλεξανδρούπολη και εν συνεχεία το αέριο κατευθύνεται προς τη Βουλγαρία. Έντονο ενδιαφέρον έχει εκδηλώσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Ανατολική Μεσόγειο καθώς είναι δυνατόν να αποτελέσει σπουδαία πηγή υδρογονανθράκων για την Ευρώπη (Günaydin, 2014).

Πίνακας; 15: Η διασύνδεση των πηγών της Α. Μεσογείου με την Ευρώπη μέσω Ελλάδας

5.Κεφάλαιο 5^ο: Προοπτικές για την ενεργειακή διαφοροποίηση και την ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ

Ένα κρατικό μάρφωμα για να ατενίζει με αισιοδοξία το μέλλον, οφείλει να έχει επιλύσει θεμελιώδη ζητήματα, πλέον των θεμάτων της δημοκρατίας, για τη Δύση τουλάχιστον. Θεμελιώδες ζήτημα για την επιβίωση ενός κράτους υφίσταται η παρουσιαζόμενη αυτάρκεια και η προμήθεια πόρων στο τομέα της ενέργειας. Όλοι μπορούν να αναλογιστούν τι θα συνέβαινε εάν κάποια στιγμή σε μία κοινωνία ανθρώπων εξαλειφθεί η ηλεκτρική ενέργεια. Προφανώς θα εντοπιζόταν μια παλινδρόμηση στο Μεσαίωνα. Καθώς η οικονομική ανάπτυξη είναι μεν ζητούμενο, αλλά δεν επαρκεί αυτή καθ' εαυτή για την επιβίωση κάποιου κρατικού μορφώματος.

Ο Καρλ Μαρξ, ξέχωρα από τις ιδέες που υποστήριξε, παραστατικότερα και βαθύτερα από κάθε άλλον διανοητή κατέδειξε ότι η ανθρωπολογία, η φιλοσοφία, η πολιτική, η ιστορία και η οικονομία συνιστούν μια επιστήμη κατά βάση (Κονδύλης, 1998). Με το σκεπτικό αυτό δεν δυνάμεθα να διερευνήσουμε ξεχωριστά το κάθε οικονομικό ζήτημα που προκύπτει, αλλά οφείλουμε να το διερευνήσουμε και από την σκοπιά της πολιτικής και όποιας άλλης επιστήμης χρειάζεται, για την ορθή κατανόηση αυτού. Εάν θεωρούσαμε ότι το ζήτημα της ενεργειακής διαφοροποίησης και της τροφοδοσίας με ενέργεια, της Ευρώπης, είναι καθαρά οικονομικό, ενδεχομένως να είχε εξευρεθεί λύση ικανοποιητική για το σύνολο των εμπλεκομένων. Ωστόσο άπτεται και της πολιτικής, καθώς περισσότερο προβάλλει η δυσχέρεια επίλυσης με απόλυτα οικονομική προσέγγιση.

Προαπαιτούμενα για την ενεργειακή επάρκεια ενός κράτους και για τις θετικές μελλοντικές προοπτικές αυτού, αποτελούν η ενεργειακή ασφάλεια, η ασφαλής προμήθεια ενέργειας, η διαφοροποίηση χωρών και πηγών ενέργειας, η γεωπολιτική του ισχύς και οι διεθνείς σχέσεις, ιδιαίτερα με τις χώρες στις οποίες εντοπίζονται

ενεργειακές πηγές. Βεβαίως εκ των ουκ άνευ προϋπόθεση παραμένει η δόμηση ενός κράτους σοβαρού, με λειτουργικούς θεσμούς, ισχυρές υποδομές, με διακριτούς ρόλους στις εξουσίες και την επιθυμία να υπηρετήσει τον πολίτη.

5.1.Ενεργειακή ασφάλεια

5.1.1.Ορισμός

Τα τελευταία χρόνια έχει προκύψει ο όρος ενεργειακή ασφάλεια, που συνδέεται ουσιαστικά με την τροφοδοσία, την επάρκεια, την αξιοπιστία, την προμήθεια ενέργειας και στο χαμηλότερο δυνατό κόστος. Η παραπομπή σε «αξιόπιστη και επαρκή παροχή ενέργειας» οδηγεί σε μία αέναη και ανεμπόδιστη παροχή, κατά τις ανάγκες της διεθνούς οικονομίας, ενώ «η προσφορά σε λογικές τιμές», συνδέεται με τον μετασχηματισμό των τιμών και την οριοθέτησή τους, ακολουθώντας την αρχή της ζήτησης και της προσφοράς από τις αγορές και τις δυνάμεις της (Bielecki, 2002).

5.1.2.Εννοιολόγηση της ενεργειακής ασφάλειας

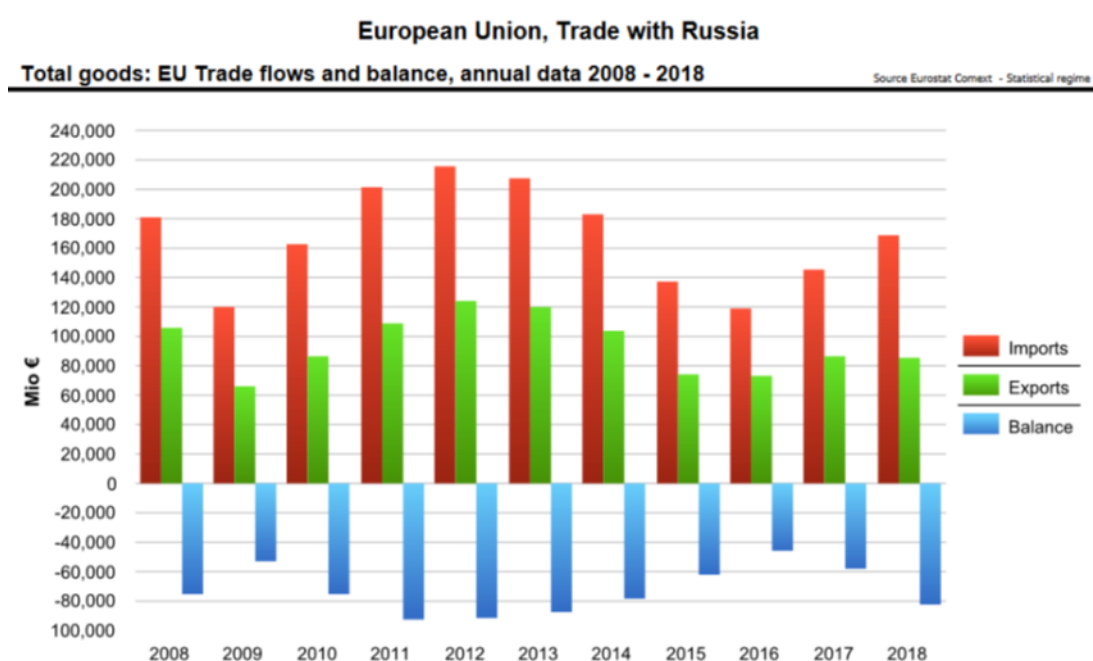
Ποικίλα νοήματα διαθέτει η ενεργειακή ασφάλεια αναλόγως κάθε χώρας, της θέσης της γεωγραφικά, το οικονομικό της επίπεδο, τα πολιτικά της ζητήματα, των διεθνών της σχέσεων και του γεωλογικού πλούτου που κατέχει. Αναμφίβολα αυτοί που εισάγουν ενέργεια αποζητούν την ασφάλεια της τροφοδοσίας, με μειωμένες τιμές κατά το δυνατόν, ενώ αυτοί που εξάγουν προσπαθούν να κατοχυρώσουν την προσφορά για την αφομοίωση της παραγωγής τους, με τιμές εξαιρετικές για τους ίδιους σε βάθος χρόνου, ώστε να υφίσταται μία αμετακίνητη πηγή παραγωγής εσόδων για τους προϋπολογισμούς των χωρών αυτών (Luft, & Korin, 2009).

5.1.3.Εννοιολόγηση από την σκοπιά των κρατών-μελών της ΕΕ

Αν και εξακολουθούν να υφίστανται οι στόχοι κοινοί για την ενεργειακή πολιτική των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υλοποιώντας μία Ενεργειακή Ένωση, φανερώνουν ωστόσο ισχυρή διαφοροποίηση οι εθνικές πολιτικές των κρατών-μελών για την ενέργεια, σύμφωνα με το είδος του προϊόντος που εισάγεται, τον εθισμό από εξωτερικούς προμηθευτές και του μεγέθους του, τις προοπτικές και τις συνθήκες (Deloitte Energy market reform in Europe, 2020). Βεβαίως η ενεργειακή ασφάλεια και η περιφερειακή σύμπραξη εκτιμώνται με διαφορετικό τρόπο, στα ποικίλα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ευρωπαϊκής ηπείρου. Στην Βορειοδυτική Ευρώπη, οι ανεπτυγμένες οικονομίες της περιοχής έχουν καταφέρει να ισορροπήσουν αρκούντως την ενεργειακή τους ασφάλεια και εστιάζονται πλέον στη μεταβολή των συστημάτων ενέργειας, σε

φιλικότερες πρακτικές για το περιβάλλον. Οι πρακτικές αυτές δεν εμποδίζουν και παρέχουν επιπλέον τη δυνατότητα να κατακτούνται οι κύριοι στόχοι, ως προς την ενέργεια, την άμιλλα μεταξύ των κρατών και τη βιωσιμότητα. Η βιομηχανική αποδοτικότητα προοδεύει, καθώς με την χρήση φιλικών ενεργειακών πόρων για το περιβάλλον εξοικονομούν ενέργεια. Στους αντίποδες τα κράτη της Ανατολικής και της Νότιας Ευρώπης αποδίδουν ιδιαίτερη βαρύτητα στην αύξηση της ασφάλειας ως προς την ενέργεια και υποβοηθούν την τροφοδοσία και τις οδούς διακίνησης της ενέργειας κάθε τύπου (Möller & Pardijs,).

Καταγράφεται ότι πλήθος κρατών, από την Ελλάδα και την βαλκανική χερσόνησο έως τις βαλτικές χώρες, εφοδιάζονται από τη Ρωσία κυρίως με ενέργεια, συμβάν που προκαλεί ανησυχία για την ασφάλεια της Ένωσης.

Πίνακας 16: Στο παρακάτω πίνακα, σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat παρουσιάζονται οι εμπορικές ροές μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ρωσίας την δεκαετία 2008 – 2018. Το εμπορικό ισοζύγιο είναι αρνητικό για την ΕΕ

Έτσι τον εννεστώτα χρόνο πιο πολύ από ποτέ, να τοποθετείται στο μέσον των πολιτικών συζητήσεων το θέμα για τις αναγκαίες ενέργειες που οφείλουν να υλοποιηθούν και εκπορεύονται από το σύνολο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε αυτόν τον τομέα (COM(2014) 330 final). Δεν υποτιμάται η σημασία του γεγονότος ότι

οι χώρες της Ανατολικής Μεσογείου και όσες συναπάρτισαν μετά το 2003 την Ένωση, παρουσιάζουν μία εκτίμηση για την αλληλεγγύη και τις διασυνδέσεις μεταξύ των κρατών, λόγω της θέσης τους της γεωγραφικής. Αποδίδουν δε ισχυρότερη βαρύτητα στην ενεργειακή πολιτική του κράτους, δημιουργώντας ισχυρότερες σχέσεις με κράτη ενεργειακά αυτάρκη, που ευρίσκονται εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο πεδίο αυτό οι ευρύτερες όσο και οι διμερείς συμφωνίες, χρησιμοποιούνται για το ξεκλείδωμα αλλά και την επέκταση νέων και παλιών οδών φυσικού αερίου, για εισαγωγή από τις Ευρωπαϊκές χώρες του Νότου και της Ανατολικής Ευρώπης φυσικού αερίου αλλά και φυσικού αερίου υδροποιημένου και συνιστά ζήτημα που τοποθετείται στις πολιτικές ατζέντες κάθε κράτους πολύ υψηλά.

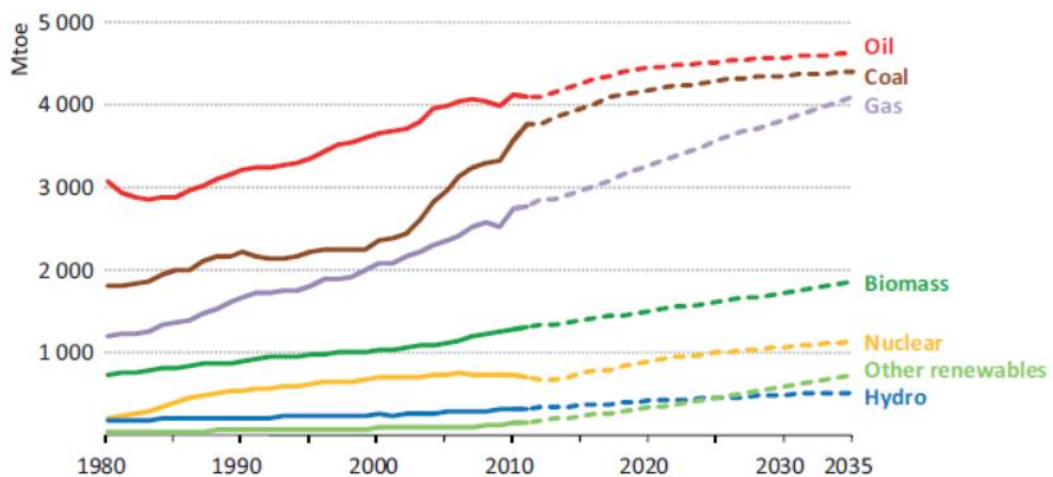
Την περίοδο 2008-2011 ο ευρωπαϊκός νότος χτυπήθηκε σκληρά από τη χρηματοπιστωτική κρίση που αναδύθηκε. Περιορίστηκαν οι επενδύσεις για την αναζήτηση καινούργιων πηγών ενέργειας και περιορίστηκαν οι διάδρομοι διακίνησης και υποβαθμίστηκαν επίσης ποιοτικά (ISSUE Report No 32, 2017). Συνεπώς η Ευρωπαϊκή Ένωση υποβοηθώντας και εξυπηρετώντας τις περιφερειακές συνέργειες με χώρες μη Ευρωπαϊκές, αλλά και προσφέροντας οικονομική ενίσχυση για τη δημιουργία αγωγών για το φυσικό αέριο και οργανώνοντας επίσης τις εθνικές πολιτικές για την ενέργεια, έχει τη δυνατότητα να κατοχυρώσει ένα αρμονικό ρυθμιστικό περιβάλλον με τους περισσότερο κοινούς ενεργειακούς στόχους, ανάμεσα στις χώρες της Ευρώπης και τα όμορα κράτη, συνεισφέροντας στην πραγμάτωση και τη βελτίωση της ενεργειακής ασφαλείας στο σύνολο και της ενεργειακής αγοράς (Yafimava, 2018). Από αυτήν την οπτική η βελτίωση και η εκπλήρωση για την Ευρωπαϊκή Ένωση της ενεργειακής της ασφάλειας, είναι δυνατόν να προκύψει από μία ενεργειακή Ένωση που αρχικά θα διαθέτει αρκετές ταχύτητες, με τελικό στόχο την ισχυρότερη κατά το δυνατόν σύγκλιση των κρατών.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιπλέον συμμετέχει παίζοντας κύριο ρόλο στην προσαρμογή και στη διάπλαση κοινών κανόνων και ενισχύει τις περιφερειακές απόπειρες, για την κατασκευή συνεργιών, στοχεύοντας στην πραγμάτωση ενός πλάνου ενεργειακού για την Ευρώπη, προσπαθώντας τον ενεργειακό εφοδιασμό να διαφοροποιήσει (Ringela, & Knodt, 2018).

5.1.4.Στόχοι της ΕΕ

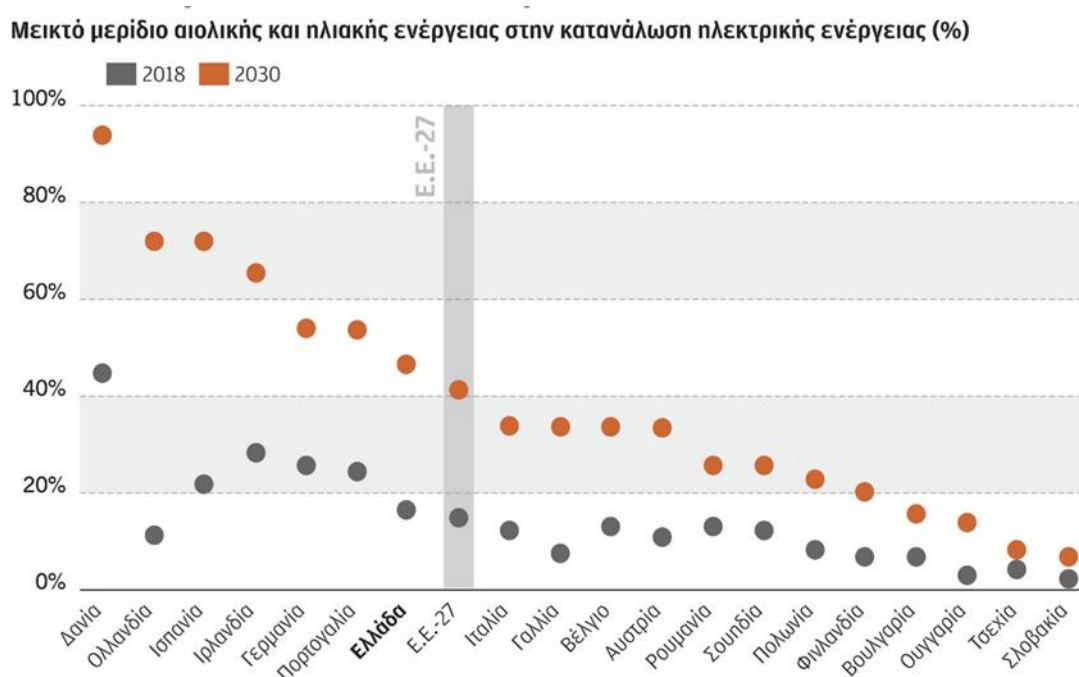
Κάτω από αυτή την οπτική, στοχεύει η ενεργειακή ασφάλεια στην ενεργειακή προστασία του κράτους, ούτως ώστε να μην συνιστά επιβράδυνση και εμπόδιο στην πρόοδο του. Επομένως είναι ανάγκη να κατοχυρώνονται τα συμφέροντα και των προμηθευτών ενέργειας και των καταναλωτών όπως και των κρατών από όπου διέρχεται έτσι ώστε να υφίσταται αρμονική διανομή κινδύνων και κερδών (Kaveshnikov, 2010). Συνιστά η συγκεκριμένη πολιτική, κύρια προτεραιότητα για την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς ο εθισμός από ενεργειακούς πόρους εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης και ιδίως από υδρογονάνθρακες την καθιστά πολιτικοοικονομικά ευάλωτη. Οι ενέργειες της πλέον εστιάζονται σε αναζήτηση εφοδιαστικών δικτύων που είναι ασφαλή, για να μην τίθεται σε κίνδυνο, έμμεσα ή άμεσα, από τις γεωπολιτικές επιδιώξεις άλλων χωρών (Kaveshnikov, 2010). Ο ενεργειακός εθισμός της Ευρώπης θα επεκταθεί, όπως προβλέπει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, που εκτιμά ότι θα υπάρξει μεγέθυνση των εισαγωγών το 2030, σε ποσοστό 65% σε σχέση με το 2007, όπου το ποσοστό διακρινόταν στο 50%. Πιο συγκεκριμένα, θα επεκταθεί για το πετρέλαιο το ποσοστό εισαγωγής από 82% στο 93% το 2030 και ανάλογα από το 57% που ήταν το 2007 θα εκτοξευτεί στο 84% το 2030 το φυσικό αέριο ως ποσοστό εισαγωγής, εξαιτίας των μεγαλύτερων αναγκών σε δημόσια και ιδιωτική κατανάλωση (COM(2015) 80 final).

Πίνακας 17: Παγκόσμια ζήτηση πρωτογενούς ενέργειας ανά καύσιμο έως το 2035 Πηγή : WEO- IEA 2013, p.63

Η πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής παρουσιάζεται ενδεικτική, καθώς σε μία απόπειρα συγκράτησης των δυσάρεστων επακόλουθων από την ενεργειακή

εξάρτηση, στο περιθώριο της «στρατηγικής για μία ανθεκτική ενεργειακή ένωση με μακρόπνοη πολιτική για την κλιματική αλλαγή» το 2015, υπέδειξε ένα σύνολο μέτρων που έπρεπε να υλοποιηθούν. Η επιθυμία ήταν να κατασκευαστεί μία αγορά ενέργειας στο εσωτερικό της Ένωσης και να αντιδράσει θετικά στις ευκαιρίες που παρουσιάζονται, στην ασφάλεια του εφοδιασμού, της αειφορίας και της ανταγωνιστικότητας. Τοιουτοτρόπως θα προσέφερε σε επιχειρήσεις και ιδιώτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δυνατότητες προτίμησης καινούργιων ευκαιριών επιχειρηματικών και θα βασίζεται στο αυξημένο διασυνοριακό εμπόριο (SEC(2007) 12).

Πίνακας 18: ΑΠΕ 2018-2030 πηγή NECPs

5.2. Η γεωπολιτική επίδραση της ενέργειας

5.2.1. Ορισμός

Την συνεχώς μεγεθυνόμενη προσοχή των κρατών για την ενέργεια περιγράφει με ισχυρότερη ενάργεια ο όρος γεωπολιτική της ενέργειας, καθώς οι διακρατικές κοινές αποφάσεις και οι διάφορες πολιτικές, είναι πιθανό να επηρεάζονται και να διαμορφώνονται ευθέως από τις ενεργειακές παραμέτρους. Κατά τον Hogselius (2019:8) ως γεωπολιτική με ακρίβεια ορίζεται η ευρεία επίδραση μεταξύ διεθνούς πολιτικής, πολιτικών κινήτρων και γεωγραφικών συντελεστών, που παράλληλα διαμορφώνονται από κοινές αποφάσεις διακρατικές, οργανισμούς πολυεθνικούς ή

επιπλέον και από τοπικούς ενεργούντες, με κύριο αντικείμενο της προσοχής τους, την ενέργεια. Η γεωπολιτική της ενέργειας συσχετίζεται με την ελεγχόμενη προσέγγιση στην ενέργεια, την κρατική ενεργειακή ασφάλεια δηλαδή, αλλά και τη χρήση της ως θεμελιώδες μέσο πολιτικής από τα κράτη ,έχοντας τη δυνατότητα να διαμορφώσει τις ξεχωριστές ισορροπίες ισχύος στο παγκόσμιο σύστημα (Chevalier, 2009:19). Το κύριο στοιχείο σε αυτή την περίπτωση αποτελεί η παραδοχή ότι ασφαλώς και οι ενεργειακοί πόροι ευρίσκονται σε σχέση εξάρτησης.

5.2.2.Αναδυόμενα προβλήματα

Συνήθως στις διεθνείς σχέσεις εμφανίζονται πολιτικές επιμέρους και διαμεσολαβούμενες στρατηγικές, που προκαλούνται από διάφορες μεταβλητές και παράγοντες και που με εξαιρετική δυσχέρεια είναι δυνατόν να ερμηνευτούν με κάποιον ευθύ και απλουστευμένο τρόπο. Στο χρονικό διάστημα του προηγούμενου αιώνα όπως και του τωρινού, έχουν παρατηρηθεί μία σειρά από ισχυρές διεθνείς συγκρούσεις και πολιτικές εντάσεις, εξ' αφορμής της κυριαρχίας, της προμήθειας και του εφοδιασμού ωφέλιμων πόρων ενεργειακών ή την εξόρυξη σπουδαίων ενεργειακών κοιτασμάτων.

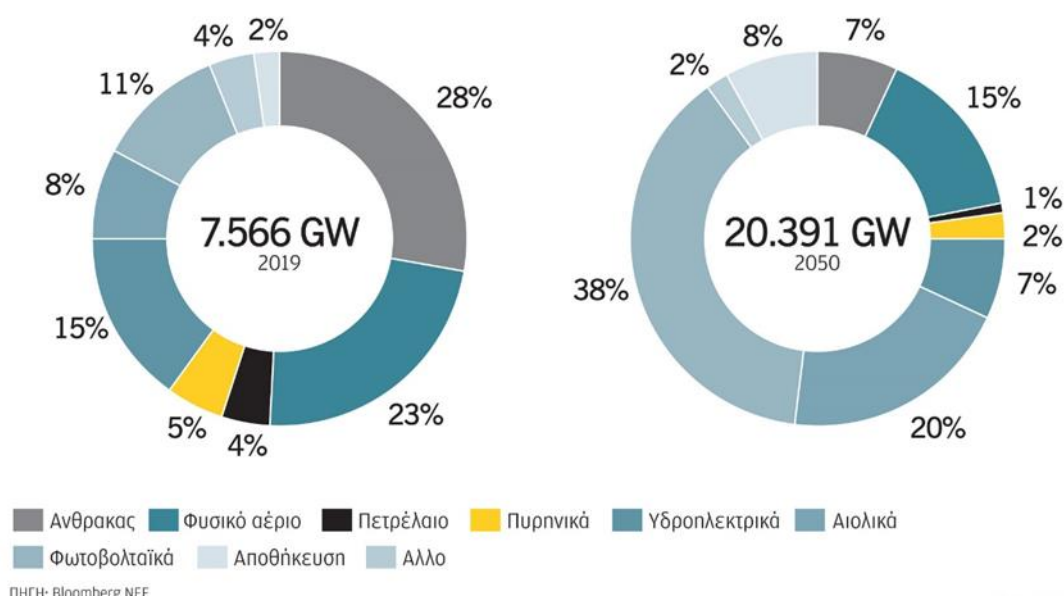
Ουσιαστικά τα κράτη που έχουν στην ιδιοκτησία τους τα αντίστοιχα αποθέματα της ενέργειας είναι περιορισμένα, με κατάληξη να αναδύονται προβλήματα ασφάλειας μείζονα. Συγκεκριμένα οι διαρκείς τροποποιήσεις στην αξία των καυσίμων, η ενεργειακή έλλειψη σε πλήθος αναπτυσσόμενων ή και ανεπτυγμένων ακόμη κρατών, είναι πιθανό να χειροτερεύουν τις κοινωνικές ανισότητες επικίνδυνα, τροποποιώντας πέρα από το συνηθισμένο τις ισορροπίες της δύναμης στο παγκόσμιο σύστημα (Chevalier, 2009:21-23).

5.2.3.Αύξηση της ζήτησης-πρόβλημα κατανομής

Πέρα από κάθε αμφισβήτηση ο μοντέρνος τρόπος ζωής και η ταχύτατη μεγέθυνση της ανάπτυξης καταλήγουν στην υπερβολική ζήτηση της ενέργειας και στην υπερκατανάλωση, αναβαθμίζοντας ισχυρά την αξία της και κατασκευάζοντας διαρκώς περιορισμένα συστήματα ενεργειακής προμήθειας και που αυτά διαμορφώνουν και συνεχίζουν να επιδρούν στις κυβερνητικές πολιτικές (Sovacool, Sidortsov & Jones, 2014:5-6). Εξάλλου οι παγκόσμιες δυνάμεις όπως Ηνωμένες Πολιτείες, η Ρωσία, η Κίνα και η Ευρωπαϊκή Ένωση, εκτός της βελτιωμένης παραγωγής ενέργειας, ιδιοποιούνται επίσης τις υψηλότερες θέσεις παγκοσμίως, ως οι μεγαλύτεροι καταναλωτές ενέργειας. Τοιουτοτρόπως η διαρκώς επεκτεινόμενη ζήτηση από τους

βασικούς παίκτες του παγκόσμιου συστήματος για υδρογονάνθρακες και ιδιαίτερα για φυσικό αέριο και πετρέλαιο, συνιστούν τις κύριες κατευθύνσεις περίξ των οποίων περιστρέφεται τόσο η αφηρημένη ιδέα της ενεργειακής ασφαλείας, όσο και οι διακρατικές διμερείς σχέσεις που συνδέονται με την γεωπολιτική της ενέργειας. Επίσης οι αναπτυσσόμενες χώρες επεκτείνουν την κατανάλωση διαρκώς, καθώς οι πολίτες τους διεκδικούν και αυτοί το μερίδιό τους στην ενέργεια και επιθυμούν να απολαύσουν ότι απολαμβάνει ο πολίτης των αναπτυγμένων κρατών σήμερα και όχι το 1900 (Κονδύλης, 1998).

2019 και 2050

Πίνακας 19: Ζήτηση ηλεκτρικής ενέργειας 2019-2050

Έρευνα – Ανάλυση: καθ. Γιάννης Μανιάτης. Με τη συνεργασία των μεταπτυχιακών φοιτητών/τριών: Πέτρου Βαχαβιώλου, Εύης Μακρή, Ιφιγένειας Τσακαλογιάννη 28.01.2022 <https://www.kathimerini.gr/world/561690202/ereyna-analysi-h-ektoxeysi-ton-timon-toy-aerioy/>

Με την είσοδο του 21ου αιώνα η Ευρώπη διακρίνεται να κατευθύνεται καθαρά προς την επιλογή του φυσικού αερίου, που ξεκίνησε να καλύπτει μία θέση συνεχώς μεγαλύτερη στο σύνολο της κατανάλωσης. Τα Ευρωπαϊκά κράτη αλλά και οι αγορές της Ασίας βρέθηκαν σε θέση ενεργειακής έλλειψης στην επικράτεια τους, με κατάληξη την επέκταση της ζήτησης συνολικά σε πλανητικό επίπεδο (Τσακίρης, 2018: 522).

5.2.4.Επιρροή στις διεθνείς σχέσεις

Διακρίνεται κατά τον ενεστότα αιώνα μία βαθμιαία εστίαση προς το φυσικό αέριο, ως κύρια μορφή ενέργειας, με γεωπολιτικές συνέπειες και ισχυρή επίδραση στους μοντέρνους διακρατικούς δεσμούς. Υφίσταται εξαιρετικά σπουδαίο να υπογραμμιστεί ο ισχυρός ρόλος των υδρογονανθράκων, ως συντελεστής επιρροής στις διεθνείς σχέσεις και στην ισχυροποίηση του παγκόσμιου συστήματος. Το πετρέλαιο αναμφίβολα και ιστορικά συνιστά την μορφή ενέργειας που για πρώτη φορά δημιούργησε εντάσεις σε ευρύτερο γεωγραφικό επίπεδο, όπως και σε τοπικό. Συνιστά επομένως την ανεκτίμητη πηγή παγκόσμια, για την ενέργεια, προκαλώντας συρράξεις οικονομικής και πολιτικής φύσης. Της προηγούμενες δεκαετίες θεωρούνταν ότι το φυσικό αέριο απολαμβάνει παρόμοια σημασία και ιδιαίτερο βάρος ως μορφή ενέργειας, που έχει την ικανότητα να επηρεάσει και να κατευθύνει τις παγκόσμιες γεωπολιτικές συμφωνίες και συμβάσεις (Lehmann, 2017:23). Αναφορικά με το πετρέλαιο για πλήθος ειδικών είναι ξεκάθαρο ότι σε σύντομο χρονικό διάστημα θα φτάσει στο καθοριστικό σημείο του «peak oil», όπου η κατανάλωση και η παραγωγή του πετρελαίου θα προσεγγίσουν το υψηλότερο σημείο, με κατάληξη τον μετέπειτα βαθμιαίο περιορισμό των αποθεμάτων πετρελαίου (Κόκκινος, 2015 :173). Ο Chevalier (2009:25-26) ανακαλύπτει μία ακολουθία από παραμέτρους που θα επιδράσουν στον πλανήτη με έναυσμα το «peak oil» όπως:

- ο τρόπος αντίδρασης κρατών με άφθονα ενεργειακά αποθέματα έναντι κρατών με ισχυρή έλλειψη ενεργειακών πόρων
- η συνεχώς τροποποιούμενη τιμή και η διαρκής ζήτηση του πετρελαίου
- η κλιματική αλλαγή και οι ενδεχόμενες εντάσεις κατά τόπους ή και η παρατηρούμενη από ισχυρά κράτη πολιτική αποδοτικότητα.

Η ισορροπία δύναμης αντίστοιχα με το ποιος έχει στην κατοχή σε παγκόσμιο επίπεδο την ενέργεια, συνιστά ένα διαρκώς τροποποιούμενο σκηνικό. Έως και λίγο πριν το ξέσπασμα του πρώτου Παγκοσμίου πολέμου μεταφερόταν η ενέργεια από εταιρείες ιδιωτικές, ξεκινώντας από τη δεκαετία του 1920 και έως το 1970, όταν εξαιρετικά υψηλό τμήμα αυτής διαβιβάστηκε στα χέρια των εθνικών κυβερνήσεων, εξαιτίας της σπουδαιότητας της στρατηγικής του σε ένα πλήθος θεμάτων. Με την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την είσοδο της νέας χιλιετίας, οι κρατικοί ενεργούντες ξεκίνησαν και διένειμαν τον ανταγωνισμό και τον έλεγχο για την ενέργεια,

με εταιρείες ιδιωτικές που διευθύνονται σε κάποιες χώρες όπως στη Ρωσία από άτομα με ισχυρή επιρροή και δύναμη (Hogselius, 2019:40-43). Είναι διακριτή η γεωπολιτική σπουδαιότητα του φυσικού αερίου όπως και του πετρελαίου πέραν πάσης αμφιβολίας, καθώς το πετρέλαιο καλύπτει το εν τρίτον της συνολικής τροφοδοσίας για τις χώρες του OESD και το φυσικό αέριο σχεδόν στο ίδιο επίπεδο ευρίσκεται παρουσιάζοντας διαρκώς μία τάση ανοδική.

Για την κατάσταση στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η επεκτεινόμενη ζήτηση και οι συγκριτικά περιορισμένες τιμές του φυσικού αερίου, σε συσχετισμό με την βαθμιαία ενίσχυση της επίδρασης των Ηνωμένων Πολιτειών στις παγκόσμιες αγορές φυσικού αερίου, θα ήταν δυνατόν να κατευθύνει την Ένωση σε διαφορετικές επιλογές, επιλύοντας το μεγάλο ζήτημα της ενεργειακής της ασφάλειας και τη δοσοληψία με απαιτητικούς και προβληματικούς προμηθευτές (Blazen, 2015: 264). Βεβαίως μία τέτοια ενέργεια των ευρωπαϊκών χωρών θα κατασκεύαζε μία ευρύτατη τροποποίηση στις γεωπολιτικές συνθήκες και μία αγεφύρωτη διάσπαση στους δεσμούς με τη Ρωσία.

Οφείλει να καταγραφεί ότι το φυσικό αέριο συνιστά ένα θέμα πολιτικά ευαίσθητο, καθώς οι αγορές φυσικού αερίου εν αντιθέσει με τις ανάλογες του πετρελαίου υφίστανται εν μέρει σχετικά παγκοσμιοποιημένες (Szulecki, 2018:256). Επομένως ο πλήρης τοπικός χαρακτήρας της προμήθειας και της διάθεσης του φυσικού αερίου, περιορίζει στο ελάχιστο τις προτιμήσεις των ευρωπαϊκών χωρών και κατασκευάζει σπουδαία θέματα πολιτικά, που απειλούν να κλονίσουν τις παγκόσμιες ισορροπίες σε όμοιο βαθμό πού υλοποιούσε κατά τον προηγούμενο αιώνα το πετρέλαιο.

5.3. Η Ρωσία ως παράγοντας απειλής για την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης

5.3.1. Σχέσεις Ευρώπης-Ρωσίας

Δύο όψεις αλληλένδετες μεταξύ τους παρουσιάζει η σχέση Ευρώπης- Ρωσίας. Από τη μία η Ευρώπη έχει ανάγκη την αξιόπιστη και απρόσκοπτη ενεργειακή ροή, προκειμένου να ενισχύσει την οικονομία της και αυτό κατοχυρώνεται εξαιτίας των ρωσικών εισαγωγών ενέργειας. Βεβαίως και η Ρωσία χρειάζεται ως εμπορικό εταίρο την Ευρώπη, για να μπορέσει να ενισχύσει και αυτή την οικονομία. Παρουσιάστηκαν διαφωνίες ανάμεσα στα δύο μέρη, εξαιτίας της μη συμβατικής με την Ευρωπαϊκή πρακτική από την ρωσική Gazprom τιμολογιακής πολιτικής, παρόλα αυτά

εντοπίστηκαν κοινά παραδεκτές συμφέρουσες λύσεις, που ισορρόπησαν τα συμφέροντα αμοτέρων των μερών (Κούκη, 2017). Η Ευρώπη επιθυμεί να απεγκλωβιστεί και να απεξαρτηθεί από τον άνθρακα, επίσης να μειώσει στο ελάχιστο, την εισαγόμενη από τη Ρωσία ενέργεια και το κόστος. Καθώς επιθυμεί να ακολουθήσει πιστά τις συνθήκες για τον περιορισμό των αερίων θερμοκηπίου¹³, πραγματοποιεί μία αλλαγή κατεύθυνσης στην πολιτική της, στρεφόμενη σε πηγές ενέργειας φιλικές για το περιβάλλον και προσπαθεί να επεκτείνει από ανανεώσιμες πηγές την παραγωγή ενέργειας και να κατασκευάσει μία στρατηγική ενιαία και συνεκτική, που προσφέρει έμφαση στην αξιοποίηση των πηγών ενέργειας, που υφίστανται στο εσωτερικό της Ευρώπης (Hildingsson, Stripple, & Jordan, 2011; Wettestad, Eikeland, & Nilsson, 2012; McGowan & Wilks, 1995), ακολουθώντας μία απόπειρα μεταρρυθμίσεων στον τομέα της ενέργειας (COM(2014) 330 final).

Διερευνώντας τις ενεργειακές διμερείς σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης, με ευκολία θα συνειδητοποιήσουμε ότι σε περίπτωση τερματισμού των εισαγωγών-εξαγωγών, αμφότερες οι πλευρές θα υποστούν εξίσου σημαντικές ζημιές, με το οικονομικό χτύπημα να είναι αναμφισβήτητο και για τη χώρα-προμηθευτή (Hogselius, 2019:96). Η ελεγχόμενη προμήθεια ενέργειας μετασχηματίζεται έτσι βαθμιαία σε υψίστης σημασίας θέμα, ευθέως συσχετιζόμενο με την ενεργειακή ασφάλεια, ενώ για την Ευρωπαϊκή Ένωση η επεκτεινόμενη ζήτηση για φυσικό αέριο απαιτεί να παρθούν υπόψιν συσχετισμοί γεωπολιτικοί, καθώς αναφερόμαστε πλέον στην επέκταση, σε παγκόσμιο επίπεδο, των αγορών ενέργειας των τοπικών (Leveque et al., 2010:5). Συνεπώς κατανοούμε, ότι βαθμιαία η ενεργειακή ασφάλεια ως αφηρημένη ιδέα τείνει να συγκροτήσει κύριο άξονα της παγκόσμιας ισχύος των κρατών, καθώς παρατηρείται ευθεία σύζευξη με τον ενεργειακό εθισμό, την αμοιβαία εξάρτηση και την πληρότητα.

5.3.2. Η κυριαρχία της Gazprom,

Παρά την διακηρυγμένη πρόθεση των Βρυξελλών να απεξαρτηθεί από το φυσικό αέριο της Ρωσίας και τις ενεργειακές πηγές να διαφοροποιήσει, μειώθηκε η ευρωπαϊκή ζήτηση μεταξύ των ετών 2010 -2014, αλλά η δυναμική από τότε μεταβλήθηκε, η Ρωσία ευεργετήθηκε όπως και η Gazprom, ο ενεργειακός κολοσσός

---

¹³ Μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου». Η ΕΕ έχει θέσει ως στόχο μακροπρόθεσμα τη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου κατά 80-95%, σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990, μέχρι το 2050. <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/2050-energy-strategy>

αυτής. Η Ρωσία διαθέτει ενεργειακό πλούτο που εδράζεται στην υπερεπάρκεια ενεργειακών πόρων και στο υπερμεγέθη πλέγμα των αγωγών. Αξιοποιεί η Gazprom το 17% των αποθεμάτων διεθνώς φυσικού αερίου, που εντοπίζονται στην επικράτεια και στο υπέδαφος της Ρωσίας, διατηρεί το μονοπώλιο των ρωσικών αγωγών και ανήκει κατά 50,6% στο κράτος της Ρωσίας, ενώ εμφανίζεται τακτικά ως ένα εξαιρετικό όπλο για το Κρεμλίνο στη γεωπολιτική σκακιέρα (ΑΠΕ-ΜΠΕ, 2018 <https://left.gr/news/i-eyropaiki-agora-paramenei-exartimeni-apo-rosiko-fysiko-aerio>). Καλύπτει περί το 35% της ευρωπαϊκής κατανάλωσης αναφορικά με το φυσικό αέριο και έχει διευρυνθεί το μερίδιο τα προηγούμενα χρόνια, αντίθετα από τη θέληση της Ευρωπαϊκής Ένωσης να περιορίσει τον ενεργειακό της εθισμό από τη Ρωσία (Κούκη, 2017).

Οι Ευρωπαϊκές εισαγωγές φυσικού αερίου από τη Ρωσία κατέκτησαν την κορυφή σε ύψος όγκου το 2016 και το 2017, εξαιτίας των συνθηκών του κλίματος, τον περιορισμό του παραγόμενου φυσικού αερίου στην Ευρώπη και το τερματισμό της λειτουργίας στη Γερμανία, των πυρηνικών σταθμών (Staudenmaier, 2017). Οι εξαγωγές της Gazprom διευρύνθηκαν κατά 6,6% το 2018 (EU /Η ευρωπαϊκή αγορά παραμένει εξαρτημένη από το ρωσικό φυσικό αέριο, Τρίτη 17 Ιουλίου 2018, 14:05:08 /Πηγή: ΑΠΕ-ΜΠΕ). Υφίσταται ως βασική πηγή εσόδων οι εξαγωγές για την Gazprom και η επέκταση προς την Ευρωπαϊκή Ένωση των εξαγωγών συνιστά εξαιρετικό αποτέλεσμα (<https://www.energia.gr/article/123432/ee-rekor-stis-eisagoges-fysikoy-aerioy-apo-th-rosia>). Προκειμένου να διακρατήσει το μερίδιο της στις Ευρωπαϊκές αγορές, συνεργαζόμενη η Ρωσία με ισχυρές ευρωπαϊκές εταιρείες έχει ανακοινώσει την πρόθεση να δημιουργήσει καινούργιους αγωγούς, πράγμα που η Ευρωπαϊκή Ένωση το αντιμετωπίζει με δυσπιστία. Χρησιμοποιεί η Ρωσία το πλέγμα καταμερισμού για την προσφορά της ενέργειας ούτως ώστε να προωθήσει επιδράσεις πολιτικές σε ηγετικές χώρες της Ευρώπης.

Αποτελεί πάγια πρακτική για τη Ρωσία και εμπεριέχει την αρχή του «διαίρει και βασίλευε» στο πεδίο της διπλωματίας της ενέργειας προκειμένου να διευρύνει την επίδραση της πολιτικά επί της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υλοποιώντας τον στόχο προκειμένου να μην απεμπολήσει τα κέρδη σε μία ισχυρά εθισμένη οικονομία από τις εξαγωγές της (Dimitrova, 2010).

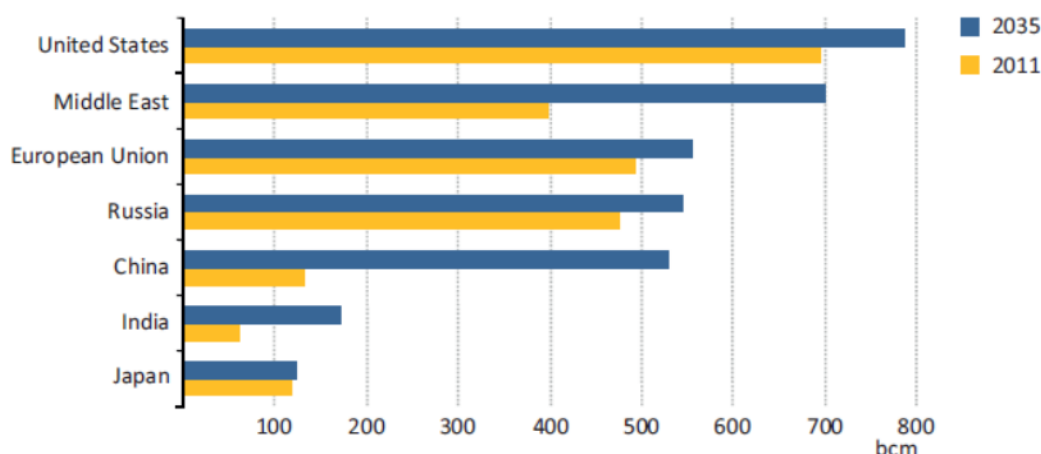
5.3.3.Επέκταση της ΕΕ Ανατολικά

Στους αντίποδες η ευρωπαϊκή επέκταση προς τα ανατολικά από τη ρωσική πλευρά με έντονη καχυποψία αντιμετωπιζόταν πάντοτε. Βεβαίως χώρες όπως αυτές της βαλτικής, η Πολωνία και ιδιαίτερα η Ουκρανία παρουσίαζαν πάντα για τη Ρωσία στρατηγική σπουδαιότητα. Ο Ε. Rumer (2007:81) παρατηρεί ότι Ρωσία στο περιθώριο μιας πολιτικής νέο-ιμπεριαλιστικής που υλοποιεί αναπτύσσει προσοχή και ενδιαφέρον στρατηγικό για τα όρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα ανατολικά, εξαιτίας και της μη άμεσης νατοϊκής ύπαρξης στις συγκεκριμένες περιοχές. Έτσι δεν έχει πρόβλημα να προσφέρει όρους ευνοϊκούς, στο ενεργειακό πλαίσιο, σε χώρες που πιθανόν θα εναντιωθούν απέναντί της στο μέλλον Τα κράτη της βαλτικής σε πλήθος περιπτώσεων εξέφρασαν ισχυρή και οξεία απarέσκεια για τη συμπεριφορά της Ρωσίας απέναντι τους στο ενεργειακό πεδίο, αφού θεωρείται ότι δεν έχει ενδιασμούς να προχωρήσει στην εργαλειοποίηση την πολιτική των δεσμών των ενεργειακών (Ozawa, 2019:2-3). Σε επίπεδο διαλόγου ενεργειακού, η απόκριση της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρεται στον πολλαπλασιασμό των συνομιλητών και των εν δυνάμει τροφοδοτών. Δεν διακρίνονται έτσι προσπάθειες η ενέργεια να εμπεριέχεται στον κατάλογο των θεμάτων, των υπό διαπραγμάτευση με εταίρους στρατηγικούς όπως οι αραβικές χώρες, οι χώρες της Μεσογείου και οι αφρικανικές χώρες (Tichy, 2019b:11). Αναγκαίος όρος βεβαίως για την εύρυθμη λειτουργία των συγκεκριμένων συζητήσεων αποτελεί η σύμφωνη γνώμη της Ρωσίας που με βεβαιότητα διερευνά με ισχυρό σκεπτικισμό διεργασίες τέτοιου είδους.

5.4.Η ενεργειακή εξάρτηση των σύγχρονων κρατών, η ασφάλεια εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης

5.4.1.Ανισομέρεια εντοπισμένων ενεργειακών πόρων

Τον ενεστώτα χρόνο οι αντιθέσεις με έναυσμα την προσέγγιση και την κατοχύρωση πόρων ενεργειακών δεν είναι δυνατόν σε οιαδήποτε περίπτωση να εξαφανιστούν, εξαιτίας κυρίως της εκτεταμένης άνισης κατανομής των κοιτασμάτων ενέργειας του πλανήτη, γεωγραφικά. Η διαρκής αναπτυσσόμενη τάξη της εξέλιξης των διμερών δεσμών, κατασκευάζει συστήματα ενεργειακά που οφείλουν να επενδύσουν στους δεσμούς τους, με βάση την αμοιβαία πίστη, αφού στις ενεργειακές δοσοληψίες διακρίνονται επιδράσεις από πλήθος παραγόντων διασυνοριακών, σταθμισμένων και υφίστανται πάντα ασταθείς (Hogselius, 2019:30-31).

Πίνακας 20: Διακόμανση ζήτησης ΦΑ σε επιλεγμένες περιοχές έως το 2035

Πηγή : WEO- IEA 2013, p.102

Στα κράτη του ενεστώτα χρόνου η δυναμική της δαπάνης της ενέργειας άμεσα καταλήγει σε επεκτεινόμενη ζήτηση, ενώ παράλληλα ενδυναμώνεται ο εθισμός σε ορισμένα καύσιμα, γεγονός που καθιστά κάποιο κράτος αρκετά τρωτό, σε συμβάντα αιφνιδιαστικού τερματισμού του ενεργειακού εφοδιασμού του (Chevalier,2009:33-34). Έτσι καταγράφονται κράτη -προμηθευτές να ενισχύουν ισχυρό τμήμα της οικονομίας τους, στην ελεγχόμενη μετακίνηση της ενέργειας και στην διαρκή μεγέθυνση της δαπάνης από τα ανάλογα κράτη- εισαγωγείς. Η επέκταση ωστόσο του ενεργειακού εθισμού κατασκευάζει ισχυρά ζητήματα εθνικής ασφάλειας στα κράτη που εμπλέκονται, καθώς η περίπτωση του τερματισμού της ενεργειακής προμήθειας, επιδρά σε μία σειρά από βασικές παραμέτρους και είναι δυνατόν να κλονίσει μόνιμα την ορθή και σωστή λειτουργία κάποιας χώρας.

5.4.2.Αναδυόμενοι κίνδυνοι για τον εφοδιασμό

Το παγκόσμιο ενεργειακό εμπόριο, συν τοις άλλοις, έχει διακριτούς κινδύνους που εσκεμμένα οφείλουν να ληφθούν υπόψιν. Ο θεμελιώδης κίνδυνος σχετίζεται με την ελεγχόμενη μεταφορά και διακίνηση της ενέργειας, ωστόσο αναδύονται και επιπλέον κίνδυνοι που χρειάζεται να διερευνηθούν. Οι οικονομικοί κίνδυνοι με το σχήμα της έντονης τροποποίησης της αξίας των καυσίμων, της οικονομικής απαγόρευσης, ή και των οικονομικών κυρώσεων δεν είναι διόλου ασήμαντη, ενώ ξεχωριστοί πολιτικοί και περιβαλλοντικοί κίνδυνοι που έχουν ως αιτία διεθνείς καθώς

και κρατικούς ενεργούντες, είναι δυνατόν να επιδράσουν κομβικά στο παγκόσμιο ενεργειακό εμπόριο (Hogselius, 2019:87-88).

Υφίσταται πλήθος ξεχωριστών παραγόντων που για ένα κράτος καθορίζουν την ενεργειακή του ασφάλεια ή του παρέχουν την αυτάρκεια. Ο Blazen (2015:588-590) υποστηρίζει ότι λειτουργεί η ενεργειακή ασφάλεια, ως μία ομπρέλα που σκεπάζει από τη μία θέματα εσωτερικής ασφαλείας π.χ. εγχώρια τρομοκρατία και βεβαίως εξωτερικούς κινδύνους, όπως κράτη αντίπαλα που αποπειρώνται να κλονίσουν την ενεργειακή προμήθεια ενός κράτους, ενώ τελευταία συσχετίζεται αυτή με μοναδικούς ενεργούντες ή φυσικές καταστροφές με συνέπειες στην ενέργεια. Οικονομικοί δεσμοί στο πεδίο της ενέργειας, στο μοντέρνο περιβάλλον έχουν σχηματίσει δεσμούς αμοιβαίας εξάρτησης και όχι διαυγής εξάρτησης μεταξύ οντοτήτων οικονομικών και κρατών.

5.4.3. Η ασφάλεια εφοδιασμού της ευρωπαϊκής ένωσης

Η ενεργειακή τροφοδοσία της Ευρώπης συνιστούσε πάντα ένα θέμα που η ερμηνεία ήταν αμφίσημη και για το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα υφίστατο μία κυριαρχία των προμηθευτών μονοπωλιακή σχεδόν. Η ελεγχόμενη τροφοδοσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κυρίως των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, συσχετιζόταν διαρκώς με το φυσικό αέριο στη Ρωσία. Το συγκεκριμένο ζήτημα υποδαύλιζε τις περισσότερες φορές την ανασφάλεια των περιοχών αυτών την ενεργειακή, καθώς συνιστούσε η ενέργεια και συνεχίζει να συνιστά κύριο μέσο υλοποίησης, για τη Ρωσία, της εξωτερικής της πολιτικής και μέσο πολιτικής πίεσης για το συμφέρον της (Leveque, 2010:11). Στην Ευρωπαϊκή Ένωση υφίσταντο διαχρονικά μία στενή σύζευξη της ασφάλειας προμήθειας και εφοδιασμού ενέργειας, με αυτόν της ενεργειακής ασφαλείας. Και σημαντικότερη προτεραιότητα συνιστούσε η ελεγχόμενη ροή των απαιτούμενων ενεργειακών πόρων στην επικράτεια της Ευρώπης σε δίκαιες τιμές, η συνεχόμενη ροή και η επιδίωξη να εντοπιστούν καινοτόμες λύσεις, αναφορικά με την εξασφάλιση της τροφοδοσίας τους (Bocse, 2020:47).

5.4.4. Δυσκολίες στη λήψη αποφάσεων στην ΕΕ-Γραφειοκρατία

Σε συμβάντα ενεργειακής κρίσης δίνουν την εντύπωση τα Ευρωπαϊκά κράτη, ότι πιθανόν να έχουν καταλήξει σε κάποιο είδος διεύθυνσης διακυβερνητικής, για την απρόσκοπτη ροή και μεταφορά φυσικού αερίου. Αυτός εμπεριέχει μία ευρεία δράση εσωτερική που αναφέρεται στην κατοχύρωση της λειτουργίας των υποδομών και

συνολικά της διεργασίας για τη μεταφορά του φυσικού αερίου, εντός της επικράτειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και που εκφράζεται αυτό γραπτά και με διαύγεια στην Ευρωπαϊκή στρατηγική ασφαλείας για το φυσικό αέριο (Szulecki, 2018:286).

Βεβαίως η Ευρωπαϊκή Ένωση ως οικονομική μονάδα έχει τη δυνατότητα, αντικειμενικά να αποτελεί έναν δυσχερή εταίρο εξαιτίας της πολυπλοκότητας της γραφειοκρατίας της και της πολυμορφίας θεσμικά που υφίσταται. Ταυτόχρονα η λήψη αποφάσεων υφίσταται δυσχερή ως προς την διάπλωση ενός στόχου που να εμπεριέχει την καθορισμένη απόκρουση της Ρωσίας (Oliker et al, 2009:107-8). Ορισμένοι αναλυτές θεωρούν ότι η ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική διακρίνεται μάλλον για τον εμπορικό χαρακτήρα καθώς προσφέρεται μειωμένο ενδιαφέρον στην ασφάλεια.

5.5. Διαφοροποίηση πηγών και χωρών στην ενέργεια-Αναζήτηση νέων αγορών για την ΕΕ

Αναμφίβολα η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει φανερώσει μία ορισμένη μειωμένη αντίσταση καθώς αρκετοί θεωρούν ότι δεν έχει την ικανότητα να περιορίσει το επίπεδο εξάρτησης από πηγές ενέργειας εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ενεργειακή ευρωπαϊκή στρατηγική έχει ως στόχο αντικειμενικό, να περιορίσει το επίπεδο εξάρτησης και να κατοχυρώσει την περιβαλλοντική προστασία, με τη χρησιμοποίηση καθαρής ενέργειας και την ελαχιστοποίηση της έκλυσης διοξειδίου του άνθρακα (Μαθιουλάκης, 2020). Οι Ευρωπαϊκές ρυθμιστικές διατάξεις για την ενέργεια, αποσκοπούν σε μία κλιμακωτή μετάβαση με διαυγείς επιδιώξεις περιβαλλοντικές, όπου θα διαδραματίσει το φυσικό αέριο ρόλο στρατηγικό και η εναρμόνιση της Ρωσίας θα εκτιμηθεί προκειμένου να συνεχίσει να υφίσταται ως ένας έμπιστος προμηθευτής, ή αν θα παρουσιαστεί σύγκρουση και αλλαγή πορείας για την Ευρώπη προς τους υπόλοιπους προμηθευτές ενέργειας (Μαθιουλάκης, 2020).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέπτυξε ως πηγή προμήθειας εναλλακτική την τροφοδοσία από το Αζερμπαϊτζάν την τελευταία δεκαετία, καθώς ενίσχυσε η Ευρωπαϊκή Ένωση την δημιουργία ενός συστήματος αγωγών ευρύτατων (South Eastern Corridor), που θα διακινεί αέριο από το πεδίο Shah Deniz στην Κασπία θάλασσα προς την Ευρώπη. Αν και καλύπτουν μόνο ένα μικρό μέρος της κατανάλωσης κατ' έτος, για την Ευρώπη, οι προσδοκώμενες ποσότητες αερίου από το προαναφερθέν πεδίο, ωστόσο θα παρέχει μία μέθοδο για την διαφοροποίηση διαδρομών και πηγών ενέργειας, διευρύνοντας την διαπραγματευτική δύναμη της Ευρώπης έναντι στη Ρωσία

και σε άλλους εξαγωγείς ενέργειας, αναφορικά με την διάπλαση των προσφερόμενων τιμών για το φυσικό αέριο (Bocse, 2018). Επιθυμώντας και το Αζερμπαϊτζάν να ξεγλιστρήσει από τον έλεγχο της Ρωσίας από τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και μετά, επιθυμεί συνέργειες που θα το κατοχυρώσουν πολιτικά. Έτσι ισχυροποιεί πολιτικές και οικονομικές σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Τουρκία , δημιουργώντας τον αγωγό αερίου South Eastern Corridor καθώς και τον αγωγό Μπακού -Τιφλίδας -Τσεϊχάν για το πετρέλαιο. Η συνεργασία Ευρωπαϊκής Επιτροπής, British Petroleum¹⁴ και Αζερμπαϊτζάν σκοπεύει να εξελίξει το πλέγμα των αγωγών, χάρη στο οποίο θα διακινείται από την Κασπία φυσικό αέριο προς την Ευρώπη, παρακάμπτοντας τη Ρωσία και συνεισφέροντας παράλληλα στην αναβάθμιση του γεωπολιτικά (Energy as a tool of foreign policy of authoritarian states, in particular Russia, Policy Department for External Relations Directorate General for External Policies of the Union PE 603.868 - April 2018).

Η ποικιλία στην ενέργεια όμως παρουσιάζει δυσχέρειες. Η Ευρωπαϊκή Ένωση επικεντρώνει το ενδιαφέρον της σε πόρους ενεργειακούς και έτερων περιοχών, όπως της Βόρειας Αφρικής, ωστόσο πρέπει να καταπολεμήσει και την παρατηρούμενη σε αυτά τα κράτη πολιτική αστάθεια (Giroux, 2009) και το γεγονός επίσης ότι οι ποσότητες που εντοπίζονται σε αυτά βαίνουν μειούμενες σταδιακά. Στους αντίποδες η προμήθεια ενέργειας από περιοχές όπως οι χώρες της Μέσης Ανατολής, το Ιράν και το Κουρδιστάν χαρακτηρίζονται βέβαια από σταθερότητα στον εφοδιασμό, ωστόσο δεν είναι διασφαλισμένη η μεταφορά λόγω της ανυπαρξίας δικτύων διακίνησης (<https://www.theguardian.com/environment/2016/jul/12/europes-oil-imports-dependent-on-unstable-countries>).

Βεβαίως οφείλει να παραχωρηθεί εξαιρετική προσοχή στο σπουδαίο ρόλο που παίζουν οι Ευρωπαϊκές πολυεθνικές εταιρείες ενέργειας που επιδρούν επί των πολιτικών αποφάσεων και αναφέρονται στην ενέργεια και συσχετίζονται με δημιουργία έργων υποδομών για βελτίωση των δικτύων, προκειμένου να εισαχθούν από τη Ρωσία ή και από άλλες πηγές φυσικό αέριο και πετρέλαιο. Τα ευεργετήματα στα συμφέροντα τα οικονομικά, των προαναφερόμενων εταιρειών, κάποτε παρουσιάζονται αντίθετα με τη Ρωσία και βεβαίως αυτή αποζητά τον έλεγχο των

---

¹⁴ Βρετανική πετροχημική εταιρεία που έγινε μία από τις μεγαλύτερες πετρελαϊκές εταιρείες του κόσμου μέσω της συγχώνευσής της με την Amoco Corporation των Ηνωμένων Πολιτειών το 1998. Τα κεντρικά γραφεία της εταιρείας βρίσκονται στο Λονδίνο. <https://www.britannica.com/topic/BP-PLC>

κρατών που απάρτιζαν την πρώην Σοβιετική Ένωση και κάποιες φορές εξαιτίας συμφωνιών διμερών με τη Ρωσία, ενισχύουν προγράμματα για τη δημιουργία αγωγών.

Επίσης η Ευρωπαϊκή Ένωση σταθερά στην καινούργια χιλιετία προσπαθεί να δημιουργήσει συνθήκες ανεξάρτησης στον τομέα της ενέργειας και των προϊόντων της. Δημιουργεί διευρωπαϊκά δίκτυα μεταφοράς ενέργειας και προσπαθεί να διασυνδέσει τα ενεργειακά συστήματα όλων των χωρών μεταξύ τους, πράγμα φιλόδοξο βέβαια. Έχει στραφεί πλέον και προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας μεγεθύνοντας την παραγωγή τους και χρηματοδοτώντας έργα κοινού συμφέροντος. Προσπαθεί να ελαχιστοποιήσει τις εκπομπές αερίων διοξειδίου του άνθρακα, θέτοντας ως στόχο το 2050 να είναι ενεργειακά ουδέτερη και απομακρύνεται από την πυρηνική ενέργεια. Επίσης χρηματοδοτεί την τεχνολογία και την καινοτομία προκειμένου να επωφεληθεί από την ανάπτυξη τους στον ενεργειακό τομέα. Επιπροσθέτως προσπαθεί να δημιουργήσει μία κοινή αγορά ενέργειας, εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για να προωθήσει έτι περαιτέρω την διαφοροποίηση στην ενέργεια. Ωστόσο ο δρόμος είναι μακρύς, δυσχερής και για να επιτευχθούν τα αποτελέσματα απαιτείται χρόνος.

5.6. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως Ομοσπονδία

Ως υπερεθνικός νομοθέτης η Ευρωπαϊκή Ένωση διατηρεί μία ιδιαιτερότητα. Ως κρατικές οντότητες, τα κράτη-μέλη, διακρατούν τα δικαιώματα που διατηρούσαν και προηγούμενα όπως κάθε άλλη οντότητα κρατική, ενώ εννοείται μετά τη συνθήκη του Μάαστριχτ, η Ευρωπαϊκή Ένωση ως ομοσπονδία κατά κάποιο τρόπο. Παρουσιάζει αυτή η οργάνωση χαρακτηριστικά που προσεγγίζουν τον ορισμό του κράτους καθότι δύο επίπεδα διακυβέρνησης υφίστανται, πού σε πεδία πολιτικής το καθένα κυριαρχεί. Οι συνθήκες της Ένωσης εγγυώνται για τα κράτη-μέλη την εδαφική της ακεραιότητα και αποδόθηκαν οι ταυτότητες τους και στα δύο επίπεδα στους πολίτες (McKay, 2001:8-9). Ξεκάθαρα ωστόσο εάν χρησιμοποιήσουμε τα κριτήρια που καθορίζουν το κράτος ως ολοκληρωμένο ομοσπονδιακό κράτος, δεν υφίσταται η Ευρωπαϊκή Ένωση, εφόσον στα κράτη μέλη παραμένει η ευθύνη της άμυνας και δεν προσομοιάζει με κοινοβούλιο, η ομοσπονδιακή νομοθετική εξουσία που εκπροσωπεί μία ομοσπονδιακή περιφέρεια. Τα κράτη-μέλη στη διάπλαση αποφάσεων πολιτικών διαδραματίζουν θεμελιώδη ρολό στην Ευρωπαϊκή Ένωση και σε αυτό οφείλεται ότι ευρωπαϊκή κρατική κυριαρχία δεν υφίσταται (Aalberts, 2004:23-46). Από τη δημιουργία των ευρωπαϊκών κοινοτήτων αρχικά το γεγονός ξεκάθαρα διακρινόταν ότι προκειμένου οι συνθήκες να πραγματώσουν τους προβλεπόμενους στόχους θα έπρεπε

να μεταφερθούν στις κοινότητες και στους θεσμούς εξουσίες και αρμοδιότητες από τα κράτη-μέλη. Περιορισμένες ήταν στην αρχή οι εξουσίες που μεταφέρθηκαν από τα κράτη-μέλη (Foster, 2013:71).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να παράγει νέα νομοθεσία προλαμβάνοντας τα κράτη μέλη εάν σε συγκεκριμένους τομείς πρέπει να επέμβει. Το κοινοτικό δίκαιο με την αρχή της υπέροχης το επιτρέπει. Έχει τη δυνατότητα να παράγει αποτελέσματα δεσμευτικά νομικά που συνιστούν δευτερογενές δίκαιο αυτές οι νομοθετικές πράξεις και ονομάζονται αποφάσεις, οδηγίες, κανονισμοί όπως και άλλες πράξεις. Μονομερώς αποφάσεις δεν λαμβάνει η Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς η ενεργειακή πολιτική αποτελεί προϊόν των βασικότερων οργάνων, όπως είναι το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ή μη κυβερνητικών οργανισμών διαφόρων εταιρειών και βεβαίως των εθνικών κυβερνήσεων (Ozawa, 2019:4). Ο πολυσχιδής και πολύπλοκος χαρακτήρας της σύνθεσης για την Ευρωπαϊκή πολιτική, επιδρά αδιαμεσολάβητη στην Ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια και την προμήθεια των αναγκαίων ενεργειακών πόρων.

5.7. Προοπτικές της Ε.Ε.

Με την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1990 ο κόσμος έπαψε να είναι χωρισμένος σε δύο στρατόπεδα έγινε καταρχήν μονοπολικός λόγω της υπέρτερης ισχύος των Αμερικανών και προιόντος του χρόνου άρχισαν να αναδύονται και άλλοι πόλοι εντός του διεθνούς συστήματος. Θεωρείται από πάρα πολλούς αναλυτές, ότι ο 21ος αιώνας θα είναι ο αιώνας του Ειρηνικού, λόγω της ραγδαίας αύξησης της δύναμης, οικονομικής και στρατιωτικής, της Κίνας που απειλεί να αποσπάσει την πρωτοκαθεδρία στην υφήλιο από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η Ρωσία υποχώρησε, εν τούτοις διαθέτει τα μεγαλύτερα αποθέματα πρώτων υλών στον κόσμο, είναι το μεγαλύτερο σε έκταση κράτος της γης, ακόμα και τώρα που άνω των δέκα κρατών αποσπάστηκαν από τη Ρωσία και βεβαίως διαθέτει πυρηνικά και άφθονα ενεργειακά προϊόντα. Τους πόρους της τους εποφθαλμιούν πλήθος μνηστήρων.

Θεωρούν οι επαίοντες όπως ο Παναγιώτης Κονδύλης (1998) ότι το μεγάλο γεωπολιτικό έπαθλο τον ενεστώτα αιώνα αποτελεί η Σιβηρία. Η Ρωσία θεωρεί την επέκταση του NATO προς τα ανατολικά ανησυχητική για αυτήν και ήδη από το 2007 στο συνέδριο για τη διεθνή ασφάλεια στο Μόναχο (Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy (2007), President of Russia

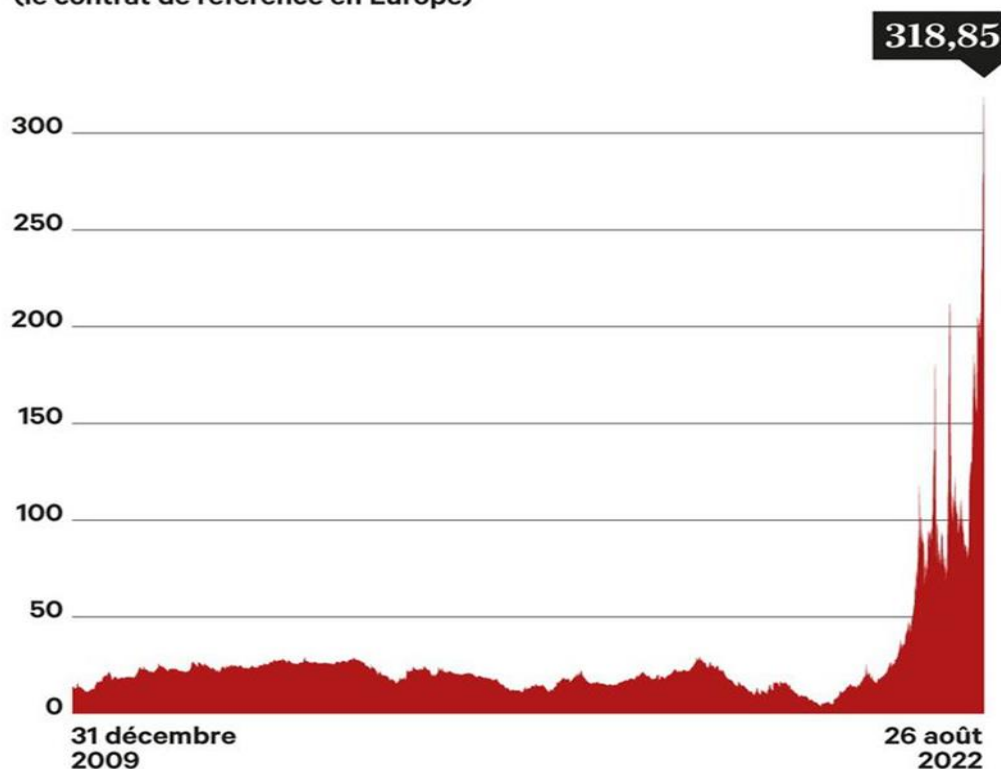
website, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>), έχει εγείρει τις αντιρρήσεις της για το υφιστάμενο μοντέλο και την αρχιτεκτονική της ασφάλειας και θεωρεί ότι πρέπει να οικοδομηθεί κάποιο άλλο το οποίο θα λαμβάνει υπόψιν τις ανησυχίες της.

Στις αρχές το 2022 η Ρωσία προχώρησε σε ένοπλη σύγκρουση με την Ουκρανία προβάλλοντας διάφορους λόγους. Τις προηγούμενες δεκαετίες όλο και περισσότεροι ενστερνίζονταν αυτό που ο βρετανός Normal Angel στις αρχές του 20^{ου} αιώνα τιτλοφορούσε ως «Η μεγάλη ψευδαίσθηση». Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία δεν θα έπρεπε να προσβλέπουμε στο μέλλον σε πολέμους, καθότι η οικονομία είναι πλήρως διασυνδεδεμένη παγκόσμια. Με τον τρόπο αυτό κάθε προσφυγή σε πόλεμο θα ήταν αδιανόητη, καθώς τα κέρδη θα ήταν συντριπτικά υποδεέστερα των ζημιών για κάθε κράτος. Η σύγκρουση αυτή τους διέψευσε όλους, καθώς η Ευρώπη είχε στηριχτεί στο πιο πάνω αξίωμα. Η δυνατότητα ωστόσο για δράση συσχετίζεται με την καταβολή του ανάλογου φόρου αίματος και την προθυμία να τον καταβάλεις, καθώς καλώς ή κακώς ορισμένα πράγματα μετριούνται ακόμα με το αίμα. Η ενεργειακή ασφάλεια και ο εφοδιασμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης άρχισε να καθίσταται δύσκολος και δυσχερής και εφόσον η Ευρώπη είναι μία ειρηνική δύναμη και δεν διαθέτει ισχυρές ένοπλες δυνάμεις, προχώρησε σε κυρώσεις εναντίον της Ρωσίας. Ήδη η τιμή στην ενέργεια εκτοξεύτηκε σε δυσθεώρητα ύψη και η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να εντοπίσει καινούργιες πηγές για να καλύψει την ενεργειακή ζήτηση στην επικράτεια της, ωστόσο τα κράτη που συναπαρτίζουν την Ευρωπαϊκή Ένωση το καθένα αντιμετωπίζει διαφορετικά τα προβλήματα.

Flambée du cours du gaz naturel en Europe ...

En euros par mégawattheure à Rotterdam
(le contrat de référence en Europe)

Πίνακας 21: Διακύμανση τιμών 2009-2022 πηγή: Bloomberg

Οι πολίτες της ΕΕ ήδη διαμαρτύρονται. Η ισχυρή εξάρτηση στον τομέα της ενέργειας από τη Ρωσία, μιας εκ των ηγετικών δυνάμεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης της Γερμανίας και σε βάθος χρόνου (GURZU, 2018) προκαλεί κλυδωνισμούς πρωτόγνωρους για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Έτσι μετά την χρηματοοικονομική κρίση του 2008 και την κρίση του covid-19 το 2020 προστίθεται η συγκεκριμένη γεωπολιτική κρίση, που απειλεί να στιγματίσει πολύ βαθιά την Ευρώπη. Η Ευρωπαϊκή Ένωση τις προηγούμενες δεκαετίες ίσως επειδή δεν ήταν εύκολο να εμβαθύνει στις σχέσεις μεταξύ των κρατών επεκτάθηκε ποσοτικά. Αυτό όμως δεν δημιούργησε όργανα που να παίρνουν για το σύνολο των χωρών-μελών αποφάσεις δεσμευτικές σε κάποιους τομείς, όπως άμυνα, ενέργεια και παρατηρούνται αυτήν τη στιγμή κάποιες μη αλληλέγγυες τάσεις, με χώρες να συνάπτουν μονομερείς συμβάσεις προμήθειας υδρογονανθράκων με διάφορα κράτη-τροφοδότες ανά την υφήλιο. Βεβαίως οφείλουμε να υπενθυμίσουμε ότι η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης ανέδειξε και ένα άλλο ζήτημα ότι κάποια μορφώματα κρατικά

σε ελάχιστο χρόνο είναι δυνατόν να καταρρεύσουν και ίσως η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να το έχει στο πίσω μέρος του μυαλού της αυτό (Κονδύλης, 1998). Βέβαια για να είμαστε δίκαιοι απέναντι στους ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης οφείλει να τονισθεί εδώ ότι στην περίοδο των προηγούμενων χρόνων και με τις κρίσεις, τη χρηματοπιστωτική και στην υγεία, προχώρησαν ταχύτατα σε αποφάσεις και δημιουργία εργαλείων προκειμένου να αντιμετωπίσουν τις εν λόγω κρίσεις.

Εξάλλου είναι επιτακτική η ανάγκη να προχωρήσει στην ενοποίηση της η Ευρωπαϊκή Ένωση εις βάθος καθώς για τα πολιτικά δεδομένα αυτήν τη στιγμή οι ηγέτιδες δυνάμεις, η Γαλλία και η Γερμανία είναι μεσαίες δυνάμεις για τα πλανητικά δεδομένα. Δεν έχουν τη δυνατότητα οι ενέργειές τους να επηρεάσουν το σύνολο της ανθρωπότητας. Μπορεί όπως προαναφέρθηκε να προχώρησαν τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ένωση εξαιτίας των φρικαλεοτήτων που γνώρισαν στον πόλεμο, ωστόσο η αδυναμία τα οδήγησε καθώς δεν θα είχε νόημα ένας νέος πόλεμος στην Ευρώπη γιατί δεν θα διακυβευόταν κάτι το υψηλό, εκτός ίσως από κάποια επαρχία κάποιου κράτους (Κονδύλης, 1998). Ενώ μέχρι τότε οι πόλεμοι ανάμεσα τους είχαν νόημα επειδή τα Ευρωπαϊκά κράτη επηρέαζαν το σύνολο της υφελίου, μετά τον πόλεμο ήταν καθαρά θέμα επιβίωσης. Μόνο ενωμένοι θα μπορούσαν να επηρεάσουν οι ίδιες το μέλλον τους. Εάν επιμείνουν στις εθνικές στρατηγικές και δεν δημιουργήσουν κοινή ευρωπαϊκή εξωτερική πολιτική και στην ενέργεια, νομοτελειακά θα υποβαθμιστεί ο ρόλος τους. Όπως είναι γνωστό διαχρονικά μόνο με δύο τρόπους μπορείς να αποκτήσεις πλούτο ή να τον παράξεις, ή να τον αποσπάσεις από κάποιους άλλους, είτε με τη δύναμη τη στρατιωτική ή επιβάλλοντας εμπορικές συνθήκες μονομερείς.

Συγκεφαλαιώνοντας λοιπόν μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι οφείλει να ενδυναμώσει και στρατιωτικά η Ευρωπαϊκή Ένωση αν και σε αυτούς που διαθέτουν μνήμη ο εξοπλισμός της Γερμανίας μπορεί να προκαλέσει ρίγη, για να έχει τη δυνατότητα ισότιμα να συναλλαχθεί με Ρωσία και Ηνωμένες Πολιτείες. Να δημιουργήσει θεσμούς που δεσμευτικά για το σύνολο των κρατών να αποφασίζουν και να μην παραλύουν τα συμφέροντα τα εθνικά. την δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Να επενδύσει στις νέες τεχνολογίες και την καινοτομία ισχυρά και με συνέπεια για να μπορέσει σε σύντομο χρονικό διάστημα να καταστεί αυτάρκης ενεργειακά. Επίσης να υλοποιήσει κάθε ενέργεια που θα την εξασφαλίσει ενεργειακά και θα υποστηρίξει την διαφοροποίηση στην ενέργεια. Όπως αναφέρει και ο Sun Tzu (2003) σε περιπτώσεις

κρίσεων δεν φταίνε οι κρίσεις, αλλά η έλλειψη ευελιξίας από αυτούς που την βιώνουν. Οι συγκρούσεις που παρατηρούνται στον ενεστώτα χρόνο συνήθως συνυφαίνονται με την ανταγωνιστική διάθεση των οικονομιών των εθνικών κρατών πάνω στο διακύβευμα της υψηλής παραγωγικότητας και της συλλογικής κατανάλωσης (Κονδύλης, 1998). Η πληροφορία και η γνώση δεν αναστέλλει την ανάγκη για πρώτες ύλες και ζωτικό χώρο.

Συμπεράσματα

Η ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική επιθυμεί τον μελλοντικό απεγκλωβισμό από την ρωσική τροφοδοσία στην ενέργεια εν μέρει τουλάχιστον, κυρίως με την βελτίωση της αγοράς της ενέργειας στο εσωτερικό της και εκμεταλλευόμενη ορθά τις ανανεώσιμες πηγές, την αξιοποίηση με δημιουργία καινούργιων υποδομών των κοιτασμάτων που κατέχει η Ευρώπη και συσχετίζοντας και διευρύνοντας τα περιφερειακά δίκτυα που ήδη υπάρχουν και την επέκταση των συνεργειών με τρίτες χώρες που θα της προσφέρουν την δυνατότητα άμεσης αξιοποίησης προκειμένου να κατοχυρώσει την τροφοδοσία της. Σε αυτό το πλαίσιο βοήθησε στη δημιουργία και του Νότιου Διαδρόμου φυσικού αερίου.

Η Ρωσία επιθυμεί να υφίσταται εγγεγραμμένη στο πελατολόγιο της το ενεργειακό η Ευρωπαϊκή Ένωση, προκειμένου να μην σπαταλήσει ευεργετήματα οικονομικά και για αυτό φροντίζει για την πρόοδο της εξάρτησης και εφαρμόζει την τακτική του διαμοιρασμού καθώς με ξεχωριστά κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης δημιουργεί διμερείς συμφωνίες μακροπρόθεσμες και οι οποίες τις θεμελιώδεις αρχές υποσκάπτουν της ενότητας και της κοινής στρατηγικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στον τομέα της ενέργειας.

Την ισχύ της γεωπολιτικά χρησιμοποιεί επιπλέον η Ρωσία, προκειμένου να αποτρέπει με κάθε τρόπο την διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να εντοπίσει πηγές τροφοδοσίας εναλλακτικές, από χώρες στις οποίες δεν δύναται να επιβληθεί όπως οι κέντρο -ασιατικές χώρες και οι πρώην σοβιετικές δημοκρατίες. Η διερεύνηση ωστόσο εταίρων για την Ευρωπαϊκή Ένωση στον τομέα της ενέργειας στον ενεστώτα χρόνο παρουσιάζεται δυσχερής προκειμένου να πραγματοποιηθεί. Επομένως για ικανό διάστημα θα εξακολουθήσει να υφίσταται η Ρωσία ο ενεργειακός

προμηθευτής της Ευρωπαϊκής Ένωσης με διάφορες ευκολίες, αν και ξοδεύονται αποτελεσματικές απόπειρες από αμφότερες τις πλευρές να περιορίσουν την αλληλεξάρτηση τους στο πεδίο της οικονομίας (Marc, 2017).

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ξενόγλωσση:

- Exxon Mobil Corporation: Exclusive – Turkey, Iraqi Kurdistan ink landmark energy contracts, 29/11/2013: <http://www.4-traders.com/EXXON-MOBIL-CORPORATION-4822/news/Exxon-Mobil-Corporation--Exclusive-Turkey-Iraqi-Kurdistan-ink-landmark-energy-contracts-17568255/> (πρόσβαση στις 25 /9/2022)

- Axelrod, R.S. 1996. The European Energy Charter Treaty. Reality or illusion?, *Energy Policy*, Vol.24, No.6. 1996, pp.497-505

- COM (2011) 885).

- COM (2016)0860

- Davutoglu, A. 2008. Turkey’s Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007,” *Insight Turkey*, Vol. 10, No. 1,2008, pp. 78-79

- Hildingsson, Stripple, & Jordan, 2011; Governing Renewable Energy in the EU: Confronting a Governance Dilemma, [European Political Science](#) 11(1), DOI:[10.1057/eps.2011.8](https://doi.org/10.1057/eps.2011.8)

- <http://tap-ag.gr>.

- Kuhn, M. 2014. *Enabling the Iran gas export options*, Springer Publications, 2014

- Loscot, A., Strachota, J. & Lasocki J., 2013. End of Nabucco – end of Southern Gas Corridor? *Energy Post*,27/6/2013: <http://www.energypost.eu/end-of-nabucco-end-of-southern-gas-corridor/> (πρόσβαση στις 8/12/2022)

- NIES, S.: *OIL AND GAS DELIVERY TO EUROPE An Overview of Existing and Planned Infrastructures*, GOUVERNANCE EUROPEENNE ET GEOPOLITIQUE DE L' ENERGIE 11, New Edition, Institut Français des Relations Internationales (IFRI).

- Van der Linde, C. 2009. *Southern Gas Corridor: can it serve both security of supply and demand?* The Hague, 2009, p 3

- Y. Stournaras, Y., Dunchev, S., & Paratsiokas, N. 2011. Greece as Europe's Energy Highway: Natural Gas pipeline projects going through Greece, *Foundation for Economic & Industrial Research, Athens, 2011*

-A. Carassava, Greece and Turkey open gas pipeline, *New York Times*, 19/11/2007:
http://www.nytimes.com/2007/11/19/world/europe/19greece.html?_r=1& (πρόσβαση 5/7/2022)

-Aalberts, T.E. 2004. "The future of sovereignty in multilevel governance Europe- A Constructivist Reading". *Journal of Common Market Studies*, Vol. 42, no. 1, σελ.23-46.

-Alexandra-Maria Bocse *EU Energy Diplomacy: Searching for New Suppliers in Azerbaijan and Iran*, 2018 Taylor & Francis Group, LLC, GEOPOLITICS
<https://doi.org/10.1080/14650045.2018.1477755>

-Almut Möller & Dina Pardijs HOW THE EU CAN BEND WITHOUT BREAKING The Future Shape of Europe ecfr.eu (European Council on Foreign Relations) https://www.ecfr.eu/specials/scorecard/the_future_shape_of_europe

-ANCA GURZU *Germany's double gas game with Russia*, 2018, POLITICO European edition <https://www.politico.eu/article/germany-russia-gas-nord-stream-2-foreign-policy/>

-B. Aras, E. Iseri, The Nabucco natural gas pipeline: from opera to reality, *Foundation for Political Economic and Social Research, SETA Brief No:34*, 2009, p.6

-Bauer, A., Feichtinger, J., & Steurer, R. (2012). The governance of climate change adaptation in 10 OECD countries: challenges and approaches. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 14(3), 279-304.

-Beckman Karel. K. 2012. The Energy Charter Treaty is entering a crucial phase, *European Energy Review*: <http://www.europeanenergyreview.eu/site/pagina.php?id=3737&zoeq=international%20energy%20forum> (πρόσβαση στις 19/5/ 2013)

-Bielecki, J. 2002. Energy security: is the wolf at the door? *The Quarterly Review of Economics and Finance* 42 (2002) 235–250

-Blazev, Anco S. (2015). *Energy Security for the 21st Century*. Lilburn, GA, U.S.A.: The Fairmont Press, Inc.

-Bocquillon, P., & Maltby, T. (2017). The more the merrier? Assessing the impact of enlargement on EU performance in energy and climate change policies. *East European Politics*, 33(1), 88-105.

-Bocse, Alexandra-Maria (2020). *International Networks, Advocacy and EU Energy Policy-Making*. Switzerland: Springer Nature AG.

-Bordoff, J, & Houser, T. 2014. American gas to the rescue? The impact of US LNG exports on European security and Russian foreign policy, *Center on Global Energy Policy, Columbia University, 2014*

-Bradbrook, A.J. 1999. Significance of the Energy Charter Treaty, *Applied Energy, No 64, Elsevier Science Ltd, 1999*

-Bulgaria's government to collapse over South-Stream, *EurActiv*, 10/6/2014 http://www.euractiv.com/sections/energy/bulgarias-government-collapse-over-south-stream-302702?utm_source=EurActiv+Newsletter&utm_campaign=9f551c1df2-newsletter_energy&utm_medium=email&utm_term=0_bab5f0ea4e-9f551c1df2-245616454 (πρόσβαση στις 12/6/2022)

-Bulgarian Energy Holding: <http://www.bgenh.com/index.php/en/>

Burcu Günaydın, E. 2014. Can South-Eastern Mediterranean Gas be a Supply for the EU? *IAI Working Papers 14 (2014) s.6*

-Chevalier Jean - Marie, Security of Energy Supply for the European Union, *European Review of Energy Markets, vol. 1, issue 3, 2006*.

-Chevalier, Jean-Marie (Ed.) (2009). *The New Energy Crisis: Climate, Economics and Geopolitics*. U.K. & New York, U.S.A.: Palgrave Macmillan.

-Cimato, F., & Mullan, M. (2010). Adapting to climate change: analysing the role of government. *Defra Evidence and Analysis Series*, Paper,1.

Cohen, A. 2014. Caspian Gas, TANAP and TAP in Europe's Energy Security. *IAI Working Papers 14 (2014) s.9*

-COM (2008) 781

-COM (2015)0080

-COM (2021)0557

-COM (2021)0558

-COM (2021)0563

-COM(2014) 330 final ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ Ευρωπαϊκή στρατηγική για την ενεργειακή ασφάλεια

-COM(2015) 80 final ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ Στρατηγική πλαίσιο για μια ανθεκτική Ενεργειακή Ένωση με μακρόπνοη πολιτική για την κλιματική αλλαγή, Βρυξέλλες,

-Conant, Melvin A. and Gold, Fern R. (1978). *The Geopolitics of Energy*. Boulder Colorado: Westview Press.

Conti, I., & Glachant, J.-M. (2015). From a Reactive to a Proactive EU Regulatory Framework for Long-term Gas Import Contracts. Florence School of Regulation

-Council Decision of 7 November 1977 on the setting of a Community target for a reduction in the consumption of primary sources of energy in the event of difficulties in the supply of crude oil and petroleum products: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31977D0706:EN:HTML>

-Council Directive 73/238/EEC of 24 July 1973 on measures to mitigate the effects of difficulties in the supply of crude oil and petroleum products: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31973L0238:EN:HTML>

-D. Blair, Iran nuclear deal agreed at Geneva talks, *The Telegraph*, 24/11/2013: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iran/10470716/Iran-nuclear-deal-agreed-at-Geneva-talks.html> (πρόσβαση στις 26/11/2022)

-Davutoglu: Turkey at Crossroads of Global Energy Transportation,” *Today’s Zaman*, 10/8/2009: <http://www.todayszaman.com/news-183531-davutoglu-turkey-a-crossroads-of-global-energy-transportation.html> (πρόσβαση στις 5/5/2022)

-de Micco, P. 2014. EU energy security made urgent by the Crimean crisis, In-depth analysis, *European Parliament, Directorate General for external policies*, Policy Department, 2014

-Deloitte Energy market reform in Europe, European energy and Climate policies: achievements and challenges to 2020 and beyond (p. 28) <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Energy-and-Resources/gx-er-energy-market-reform-in-europe.pdf>

-Dimitrova, I. 2010. *EU-Russia Energy Diplomacy: 2010 and beyond? Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, Connections, Vol. 9, No. 4 (Fall 2010), pp. 1-16,*

-Dupont, Claire and Oberthur, Sebastian (Eds.) (2015). *Decarbonization in the European Union: Internal Policies and External Strategies*. London & New York: Palgrave Macmillan.

-E. Tagliapietra, Iran after the (potential) nuclear deal: What’s next for the country’s natural gas market? *Fondazione Eni Enrico Mattei*, no.31, 2014: <http://www.feem.it/userfiles/attach/20143201053394NDL2014-031.pdf> (πρόσβαση στις 28/9/2022)

-Elston, L., et al., 2014. Despite challenges Iran pushes for EU export corridor, *Interfax - Natural Gas Daily*, 25/9/2014: <http://interfaxenergy.com/gasdaily/> article /13716/despite-challenges-iran-pushes-for-eu-export-corridor (πρόσβαση στις 6/10/2022)

-Energy as a tool of foreign policy of authoritarian states, in particular Russia, Policy Department for External Relations Directorate General for External Policies of the Union PE 603.868 - April 2018

-energypress.gr, ιστοσελίδα: <http://energypress.gr/news/f-kollias-ee-i-apexartisi-apo-rosiko-aerio-i-ellada-kai-i-aigyptos>.

-European Commission ενεργειακή πολιτική για την Ευρώπη 2007

-F. Baumann, Europe's Way to Energy Security. The Outer Dimension of Energy Security: from Power Politics to Energy Governance, *European Foreign Affairs Review*, No 15, pp. 80

-Favennec, J.P. 2009. *Géopolitique de l'énergie. Besoins, ressources, échanges mondiaux*. IFP publications, éditions Technip, Paris, 2009, Chapitre 4: Sécurité des approvisionnements et politique énergétiques, pp. 137-138.

-Florini, A. 2010. Global Governance and Energy, pp.158, in *Energy Security. Economics, Politics, Strategies, and Implications*, edited by Carlos Pascual & Jonathan Elkind, Brookings Institution Press, Washington DC, 2010.

-Fluxys joins TAP project, Fluxys website, 30/07/2013: http://www.fluxys.com/group/en/NewsAndPress/2013/130730_Press_TAP

-Foster, N. 2013. *Foster on EU Law*, 4th edition, Oxford: Oxford University Press,

-FullEU Maritime

Geropoulos (2012), <http://www.neurope.eu/article/tap-nabucco-and-seep-still-eu-pipeline-race> [03 Ιανουαρίου 2015]

Giannakopoulos, A. 2016. Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict? The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies R.P. 8, (2016) s. 15.

-Giroux. J. 2009. *Targeting Energy Infrastructure: Examining the Terrorist Threat in North Africa and its Broader Implications (ARI)*, 2009, strategic and international studies, www.realinstitutoelcano.org

-Goldthau, A. & Sitter, N. (2020). Power, Authority and Security: the EU's Russian Gas Dilemma. *Journal of European Integration*, 42 (1), 111-127.

Gurbanov, I. 2017. Downstream in Caspian and Central Asia-Trade, Logistics, Oil Refining, Petrochemicals, 2nd International Forum of SOCAR, Azerbaijan (2017) sl.3

Hafner, M. 2014. The Southern Gas Corridor And The EU Gas Security Of Supply: What's Next? Johns Hopkins University Sais-Europe And Sciences-Po Caspian Report, Paris (2014) σελ.33).

Henderson, S., 2013. Natural Gas Export Options For Israel and Cyprus, MEDITERRANEAN PAPER Series, The German Marshall Fund of the United States, Washington (2013) s.9

-Hogselius, P. (2019). *Energy and Geopolitics*. London & New York: Routledge.

-Honoré, A. (2014). 'The Outlook for Natural Gas Demand in Europe', OIES Working Paper NG87, June 2014, www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2014/06/NG-87.pdf

-Hoogeveen F, & Perlot W., 2007. The EU policies of security of energy supply towards Middle East and Caspian region: major power politics. *Perspectives on Global Development and Technology*, 6, 2007, pp. 488-489.

-http://europa.eu/abc/symbols/9-may/decl_el.htm

-http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_euratom_el.htm

http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_ecsc_el.htm

-http://europa.eu/scadplus/constitution/introduction_el.htm

-

http://europa.eu/scadplus/glossary/community_intergovernmental_methods_el.html

<http://www.kcl.ac.uk/sspp/departments/warstudies/research/groups/eucers/strategy-paper-young-researchers-Vol-1.pdf>

-<https://www.fni.no/getfile.php/131487-1467547524/Filer/Publikasjoner/JW-POE-MN-GLEP-2012.pdf>

-Inozemtsev, V, 2008. Russia's great transit game, *European Energy Review*, 2008, pp. 40-43

Inozemtsev, V. 2008. Russia's great transit game, *European Energy Review*, 2008, pp. 40-43).

Institute of Energy for South-East Europe. (2014). The outlook for a natural gas trading hub in Europe.

Institute of Energy for South-East Europe. (2014). The outlook for a natural gas trading hub in Europe.

International Energy Agency. (2016). Energy Policies of IEA Countries 2016 Review Turkey. IEA

-International Energy Agency. Επίσημος ιστότοπος : <http://www.iea.org/index.asp>

-ISSUE Report No 32, SECURING THE ENERGY UNION: Five pillars and five regions, February 2017

Janusz, B., 2008. European Energy Policy and the Caspian Sea Resources. The European Interests in Settling the Dispute About the Caspian Sea Legal Status, Energy Security in Europe *CFE Conference Papers Series No 2, Lund (2008) s.296.*

-Kanet, Roger E. (Ed.) (2010). *Russian Foreign Policy in the 21st Century*. U.S.A.; U.K.: Palgrave Macmillan.

Karkazis J., 2012. The Strengths and Weaknesses of the Emerging Regional Powers and the Strategic Threats they are Facing (The Case of Turkey), University of the Aegean, Chios, 2012

-Kaveshnikov, N. 2010. The issue of energy security in relations between Russia and the European Union, 2010, *European Security* Vol. 19, No. 4, December 2010, 585-605
<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09662839.2010.531707?needAccess=true>

-Klare, Michael (2008). *Rising Powers, Shrinking Planet: How Scarce Energy is Creating a New World Order*. Oxford, England: Oneworld Publications.

-Kottari, M. et al., 2013. Energy Politics, pipelines and the Black Sea basin: On the route to diversification of EU energy sources, *European Centre for Energy & Resource Security (EUCERS)*, King's College, London, 2013:

-Krysiek, T. & Hardin, K. 2009. Conditions for Cooperation? The evolution of the forth Corridor Pipeline and South Stream, *Cambridge Energy Research Associates (CERA) Private Report*, 2009

-Kurdistan begins oil export via Turkey, Iraq Business News, 2/1/2014: <http://www.iraq-businessnews.com/tag/turkish-energy-company-tec/> (πρόσβαση στις 25 /9/2022)

-Langenhove, L.V. & Marchesi, D. 2008. Lisbon Treaty and the emergence of Third Generation Regional Integration, *Jean Monnet/Robert Shuman Paper Series*, Vol.8, No.9, 2008, pp.12

-Lehmann, Timothy C. (ed.) (2017). *The Geopolitics of Global Energy: The New Cost of Plenty*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers, Inc.

-Leveque, F, Glachant, J-M., Barquin, J., Von Hirschhausen, C., Holz, F. & Nuttall, W. J. (Eds.) (2010). *Security of Energy Supply in Europe: Natural Gas, Nuclear and Hydrogen*. Cheltenham, U.K.; Northampton, U.S.A.: Edward Elgar Publishing Limited.

-Livanios, A.2013. The Conundrum of the Southern Gas Corridor: What are the risks for Europe and Azerbaijan? The viewpoint from an insider, *Institut Francis des Relations Internationales, Actuelles d'IFRI*, 2013

-Loft, G. & Korin, A.2009. Realism and Idealism in the Energy Security Debate, in G. Loft, A. Korin (eds.), *Energy Security Challenges for the 21st Century: A Reference Handbook*, Santa Barbara, California: Praeger Security International, 2009, p. 336

-Luft, G. & Korin, A. 2009, Energy Security: In the Eyes of the Beholder, *Energy Security Challenges for the 21st Century A Reference Handbook* p. 5-8

-Marc. F. 2017. THE EU GLOBAL STRATEGY: IMPLICATIONS FOR RUSSIA EU-Russia Relations: From Hope to Despair. Can the New EU Global

Strategy Make a Difference? 2017, The Royal Institute for International Relations (p.30)

-Martin, W, F. & Harrje, E, M. xx. The International Energy Agency, in *Energy & Security. Toward a New Foreign Policy Strategy*, editors J.H. Kalicki & D.C. Goldwyn, Woodrow Wilson Center Press, pp.97-116

-McGowan & Wilks, 1995, στο Kerstin Tews *Europeanization of Energy and Climate Policy: The Struggle Between Competing Ideas of Coordinating Energy Transition*, Journal of Environment & Development 2015, Vol. 24(3) 267–291.

-McKay, D. 2001. *Designing Europe: Comparative Lessons from the Federal Experience*, Oxford: Oxford University Press,

Mikhelidze, N. (2013). The Winner is TAP: The EU's Failed Policy in the **South Caucasus**. Istituto Affari Internazionali

Mikhelidze, N. (2013). The Winner is TAP: The EU's Failed Policy in the South Caucasus. Istituto Affari Internazionali.

-Monaghan, A, 2007. "Russia's Energy Diplomacy: A Political Idea Lacking a Strategy?", *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 7, no. 2 (2007), σελ. 283-84

-Moravcsik, A. & Nikolaidis, K. 1999. Explaining the Treaty of Amsterdam: Interests, Influence, Institutions, *Journal of Common Market Studies*, Vol. 37, No 1, 1999, pp.59-85

-Nies, S. 2008. Oil & gas delivery to Europe. An overview of existing and planned infrastructures, *French Institute for International Relations (IFRI)*, 2008

-Nitoiu, C. & Sus, M. (2019). Introduction: the Rise of Geopolitics in the EU's Approach in its Eastern Neighborhood. *Geopolitics*, 24 (1), 1-19.

-Noreng, Oystein (2019). EU Energy Union: a Critical Review. *The Journal of Energy and Development*, 44 (1-2), 197-236.

-Oberthur S. & Kelly R.C. (2008). EU Leadership in International Climate Policy: Achievements and Challenges. *Italian Journal of International Affairs*. I.3. 35-50

-Oliker, O., Crane, K., Schwartz, L.H. and Yusupov, C. (2009). *Russian Foreign Policy: Sources and Implications*. United States of America: RAND Corporation.

Oualaalou, D. (2021). *The Dynamics of Russia's Geopolitics: Remaking the Global Order*. Switzerland: Springer Nature.

-Ozawa, M. (2019). *Energy Security in the Baltic Region: Between Markets and Politics*. NATO Defense College. Downloaded from JSTOR: www.jstor.org/stable/resrep19852 [Accessed: March 15, 2021].

-Ozdemir, V, Bugra, H. & Tokgoz, E. 2015. The Trans-Anatolian Pipeline (TANAP) as a unique project in the Eurasian gas network: A comparative analysis, *Utilities Policy 1-7 (2015) s.3,4*.

-Oztig, L. I. (2017). Europe's climate change policies: The Paris Agreement and beyond. *Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy*, 12(10), 917-924.

Ozturk, M. et al. 2011. A bridge between East & West: Turkey's natural gas policy, *Renewable & Sustainable Energy Reviews*, Vol. 15, 2011, pp. 4286-4284

-Ozturk, M. et al., A bridge between East & West: Turkey's natural gas policy, *Renewable & Sustainable Energy Reviews*, Vol. 15, 2011, pp. 4286-4284

-Piranni, S., et all, What the Ukraine crisis means for gas markets, Oxford Energy Comment, *The Oxford Institute for Energy Studies*, March 2014: <http://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2014/03/What-the-Ukraine-crisis-means-for-gas-markets-GPC-3.pdf> (πρόσβαση στις 15/4/2022)

-Radovanovic, Mirjana (Ed.) (2018). *Energy Security: Perspectives, Improvement, Strategies and Challenges*. New York: Nova Science Publishers, Inc.

Ratner, M. 2013. *Europe's Energy Security: Options and Challenges to Natural Gas Supply Diversification*, Congressional Research Service 7-5700 R42405.2013.p.3

-Rebecca Staudenmaier, *Germany's nuclear phase-out explained*, 2017, DW, <https://www.dw.com/en/germanys-nuclear-phase-out-explained/a-39171204>

-Ringela, M. & Knodt, M. 2018. The governance of the European Energy Union: Efficiency, effectiveness and acceptance of the Winter Package 2016, *Energy Policy* 112 (2018) 209–220, ELSEVIER

-Roeben, Volker (2018). *Towards a European Energy Union: European Energy Strategy in International Law*. United Kingdom: Cambridge University Press.

-Rumer, Eugene B. (2007). *Russian Foreign Policy Beyond Putin*. London; New York: Routledge.

-Saul, J. & Gloystein, H. 2014. EU plans for Iran imports if sanctions go, Reuters, 24/9/2014: <http://www.reuters.com/article/2014/09/24/eu-iran-gas-idUSL6N0RG2NG20140924> (πρόσβαση στις 30/9/2022)

-SEC (2007) 12 <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0001:EL:HTML>

Sergey S. Zhiltsov, S., Zonn, I. & Kostianoy, A.G. 2016. Oil and Gas Pipeline in the Black-Caspian Seas Region, *The Handbook of Environmental Chemistry vol. 51*, Springer International Publishing, Switzerland (2016) s.142

-Sodupe, K, & Benito, E. 2001. Pan-European Energy Co-operation: Opportunities, Limitations and Security of Supply to the EU, *Journal of Common Market Studies*, Vol.34, No 1, 2001, pp. 165-177

-Soltanov, E. 2012. The South- East Europe Pipeline: great benefit for a greater number of actors, *Instituto Affari Internationally*, IAI Working Papers, 2012

-Sovacool, B. K. 2012. the methodological challenges of creating a comprehensive energy security index, *Energy Policy*, 48, 2012, σελ. 835-840.

-Sovacool, Benjamin K. (Ed.) (2011). *The Routledge Handbook of Energy Security*. Abingdon, U.K. & New York, U.S.A.: Routledge. 2012

-Sovacool, Benjamin K., Sidortsov, Roman V. and Jones, Benjamin R. (2014). *Energy Security, Equality, and Justice*. Abingdon, U.K. & New York, U.S.A.: Routledge.

-Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy (2007), President of Russia website, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>

Stern, J. 2006. The Russian-Ukrainian gas crisis of January 2006, Ed. Tomasz Korol, Challenge and Research Trends of Forecasting. *Financial Energy* 2006, σελ. 15-17.

-Sun Tzu, 2003, *Τέχνη του πολέμου*, Αθήνα: Εκδόσεις Περίπλους

-Szulecki, Kacper (Ed.) (2018). *Energy Security in Europe: Divergent Perceptions and Policy Challenges*. London: Palgrave Macmillan.

Tagliapietra, S, 2013. *Towards A New Eastern Mediterranean Energy Corridor? Natural gas developments between market opportunities and geopolitical risks*, Fondazione Eni Enrico Mattei Nota Di Lavoro n. 12 s.3.

Tagliapietra, S. 2015. Turkey and the Regional Natural Gas Geopolitics. The “Hub Vision” in Light of the Future Prospects of the Southern Gas Corridor. *Quaderns de la Mediterrania* 22 (2015) s.182

-Tagliapietra, S. 2017. *Energy Relations in the Euro-Mediterranean A Political Economy Perspective*, Palgrave Macmillan, Italy (2017) σελ.95.)

-The GUARDIAN Europe's oil imports 'dependent on unstable countries, 12-7-2016 <https://www.theguardian.com/environment/2016/jul/12/europes-oil-imports-dependent-on-unstable-countries>

-The Lisbon Treaty. 10 easy –to – read fact sheets, Foundation Robert Schuman, pp.22: <http://www.robert-schuman.eu/en/dossiers-pedagogiques/traite-lisbonne/10fiches.pdf> (πρόσβαση 10/4/2012)

-Tichy, Lukas (2019a). *EU-Russia Energy Relations: a Discursive Approach*. Switzerland: Springer Nature.

-Tichy, Lukas (2019b). EU Political Discourse on the Energy Security Relations with Russia. *European Political Science*, 19, 603-621.

-Van der Togt, T. (2020). In Search of a European Strategy. *Atlantisch Perspectief*, 44(1), 36-41.

-Van Heuvelen, B. 2013. Beyond the Caspian: Unlocking the energy potential of Iraq's Kurdistan region in D. Koranyi (ed.) A Eurasian energy primer: the transatlantic perspective, Atlantic Council, 2013

-Wang, Yongsheng and Hefley, William E. (Eds.) (2016). *The Global Impact of Unconventional Shale Gas Development: Economics, Politics and Interdependence*. Switzerland: Springer Nature.

Watkins (2007), <http://www.ogj.com/articles/2007/11/greece-turkey-gas-pipeline-linkinaugurated.html> [03 Ιανουαρίου 2015]

-Wettestad, J, Eikeland, P.O. & Nilsson, M. 2012. EU Climate and Energy Policy: A Hesitant Supranational Turn? *Global Environmental* 2012, vol. 12, issue 2, 67-86

-Willrich, M. & Conant, M.A. 1977. The International Energy Agency: An Interpretation and Assessment, *The American Journal of International Law*, Vol. 71, No. 2, 1977, pp. 199-223

-Winrow, G. 2013. The Southern Gas Corridor and Turkey's role as energy transit state and energy hub, *Insight Turkey*, Vol.15, No.1, 2013, pp. 145-163

Winrow, G., 2013. The Southern Gas Corridor and Turkey's role as energy transit state and energy hub, *Insight Turkey*, Vol.15, No.1, 2013, pp. 145-163)

-Woodliffe, J.C. 1975. A New Dimension to International Co-operation: The OECD International Energy Agreement, *The International Comparative Law Quarterly*, Vol. 24, No. 3, 1975, pp. 525-541

-Yafimava, K. 2018. Building New Gas Transportation Infrastructure in the EU – what are the rules of the game? OIES PAPER: NG 134, 2018 Oxford Institute for Energy Studies

-Yergin, D. (2020). *The New Map: Energy, Climate and Clash of Nations*. New York, U.S.A.: Penguin Press

-Yergin, D. 2007. The fundamentals of energy security, *HIS - CERA Special Report*, 2007, p.6

Ελληνική:

- ΣΛΕΕ

-EU /Η ευρωπαϊκή αγορά παραμένει εξαρτημένη από το ρωσικό φυσικό αέριο, Τρίτη 17 Ιουλίου 2018, 14:05:08 /Πηγή: ΑΠΕ-ΜΠΕ ΑΘΗΝΑΙΚΟ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟ ΕΙΔΗΣΕΩΝ

-ΑΠΕ-ΜΠΕ, 2018, Η ευρωπαϊκή αγορά παραμένει εξαρτημένη από το ρωσικό φυσικό αέριο, <https://left.gr/news/i-eyropaiki-agora-paramenei-exartimenei-apo-rosiko-fysiko-aerio>

Γρηγοριάδης, Ν. Ι. (2008) Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ασφάλεια & Αγωγοί Φυσικού Αερίου στη Ν.Α. Ευρώπη: Ένα Νέο Πεδίο Ελληνοτουρκικής Συνεργασίας. Policy Paper, ΕΛΙΑΜΕΠ, Νο12/ Δεκ. 2008

-ΕΕ: Ρεκόρ στις Εισαγωγές Φυσικού Αερίου από τη Ρωσία, 15-1-2018 energia.gr <https://www.energia.gr/article/123432/ee-rekor-stis-eisagoges-fysikoy-aerioy-apo-th-rosia>

-ΕΚΑΧ:

-Επίσημη ιστοσελίδα του έργου: http://www.icgb.eu/about/igb_project

-Επίσημος ιστότοπος: <http://www.encharter.org/index.php?id=1&L=0>

-Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία, ιστοσελίδα : http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Energy_statistics.

-Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία, ιστοσελίδα : http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Energy_statistics.

-Κόκκινος, Δ.-Β. (2015). *Γεωπολιτική της Ενέργειας στο Σύστημα: Ευρώπη-Ασία-Μέση Ανατολή*. Αθήνα: Εκδόσεις Λειμών.

-Κονδύλης, Π., 1998, *Από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα. Τομές της πλανητικής πολιτικής περί το έτος 2000*. Αθήνα: Θεμέλιο

-Κούκη Α. 2017, *Η εξάρτηση της Ε.Ε. από το Φυσικό Αέριο της Ρωσίας: Ο ρόλος της Gazprom και η προσπάθεια συμβιβασμού της πενταετούς διαμάχης με την Ε.Ε., 2017, ΤΟ.Ρ.Ε.ΝΕ ΤΟΜΕΑΣ ΡΩΣΙΑΣ, ΕΥΡΑΣΙΑΣ, ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ* Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων Παντείου Πανεπιστημίου

-Λοβέρδου-Τυπάλδου, Ε, *χχ*. Αξιολόγηση της Εξωτερικής Ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ και των Κρατών Μελών ,σε Φαραντούρης, Νικόλαος, *Ενέργεια-Δίκαιο , Οικονομία & Πολιτική*, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ, Αθήνα , σελ. 375.

Μάζης (2012), <http://foreignaffairs.gr/articles/68736/ioannis-th-mazis/o-geostratigikosaksonas-israil-kyproy-ellados?page=show> [03 Ιανουαρίου 2015]

-Μαθιουλάκης, Μιχάλης (2020). Ρωσικοί Αγωγοί Φυσικού Αερίου και Ενεργειακή Ασφάλεια στην Ε.Ε.. *Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)*. [Online] Διαθέσιμο στο: <https://www.eliamer.gr> [Πρόσβαση: 4/9/2022].

-MEMO/14/379 Της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 28ης Μάϊου 2014

-MEMO/14/379 Της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 28ης Μάϊου 2014.

-Μούσης , Ν, 2008. *Ευρωπαϊκή Ένωση . Δίκαιο, οικονομία, πολιτική*, Κεφάλαιο 2ο : Οι Ευρωπαϊκές Συνθήκες, σελ.20, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2008.

-Μούσης, Ν. 2015, *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική*, Εκδόσεις Παπαζήση

Ν. Φαραντούρης, 2016 στο Ν. Μαραβέγιας «ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ», εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ

-Συμφωνία Των Παρισίων Περί Κλιματικής Αλλαγής, ιστοσελίδα : <https://slovenian-presidency.consilium.europa.eu/en/news/cop26-significant-progress-made-but-further-efforts-needed-to-reach-the-1-5-degree-objective>.

-Σύνοψη νομοθεσίας της ΕΕ, Ευρωπαϊκός Χάρτης Ενέργειας: http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/1270_28_el.htm

-Σύνοψη της νομοθεσίας ΕΕ, Συνθήκη του Μάαστριχτ : http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_el.htm

Τάσης, Π. (2006) *Η Ελλάδα ως ενεργειακός κόμβος της Ν.Α. Ευρώπης: Προοπτικές Προβλήματα και ο ρόλος της Ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης*. Αθήνα: Ε.Κ.Δ.Δ.Α.

-Το κείμενο της Συνθήκης διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EL>

-Το κείμενο της Συνθήκης του Άμστερνταμ διαθέσιμο ηλεκτρονικά στον παρακάτω σύνδεσμο: <http://www.europarl.europa.eu/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf>

-Το πλήρες κείμενο της Συνθήκης διαθέσιμο στον παρακάτω σύνδεσμο: http://eur-lex.europa.eu/el/treaties/dat/12001C/htm/C_2001080EL.000101.html

-Το πλήρες κείμενο της Συνθήκης στον παρακάτω σύνδεσμο : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:310:FULL:EL:PDF>

Τσακίρης, Θ. (2012) Το ενεργειακό παιχνίδι στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο: Τι αλλάζει με την Αραβική Εξέγερση. *Foreign Affairs, The Hellenic Edition*

-Τσακίρης, Θεόδωρος (2018). *Ενεργειακή Ασφάλεια και Διεθνής Πολιτική: η Γεωπολιτική του «Μαύρου Χρυσού» από την Ανακάλυψη του Πετρελαίου στη Μέση Ανατολή έως τη Σχιστολιθική Επανάσταση (1908-2018)*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Φίλης, Κ. (n.d) Ο ενεργειακός χάρτης της νοτιοανατολικής Ευρώπης: Αναδυόμενες πραγματικότητες, προκλήσεις και προοπτικές για την Ελλάδα. Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης

-Χίου –Μανιατοπούλου, Θ. 2008. *Η μεταρρυθμιστική συνθήκη της Λισαβόνας*, εκδόσεις Παπαζήσης, 2008, σελ.19

